

ЯК УРЯТУВАТИ
УКРАЇНСЬКУ КНИЖКУ

ВИЗВОЛЬНІ РУХИ У СВІТІ:
ВІД ТОВАРИСТВА ДРУЗІВ ДО ОУН

ДЕ ПОФЕСТИВАЛИТИ
ЦЬОГО ЛІТА

Тиждень

український www.tyzhden.ua

ВЕЙКО СПОЛІТІС:
ЩО
ВІДБУВАЄТЬСЯ
В ЛАТВІЇ

№ 23 (188) 10 – 16 ЧЕРВНЯ 2011 р.

ЩО ТАКЕ РУСИФІКАЦІЯ І ЧОМУ ВОНА ПОРОДЖУЄ БІДНІСТЬ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

IV Міжнародний еко-культурний фестиваль

ТРИПІЛЬСЬКЕ КОЛО 2011

“ПОВІТРЯ”

30 червня — 3 липня

м. Ржищів,

Київська обл.

КОНЦЕРТ

українських та іноземних гуртів

Фаєр-шоу

Спортивні розваги

Дитячий майданчик

Ярмарок

Еко-майданчик

Територія здоров'я

знижка **20%** на квитки
тільки до 17 червня

www.tkfest.com.ua

Генеральний партнер

Фінансова підтримка
Посольство США в Україні

Генеральний новинний партнер

інтерфакс-УКРАЇНА
ІНФОРМАЦІОННЕ АГЕНТСТВО

Генеральний
інтернет-партнер

EX.UA

Молочний партнер

Мобільний партнер

life:)
Прагни кращого!

Інформаційні партнери

Мир Сім'я

5
Перший Український Інформаційний

ЕГО ІСТІ

Тиждень

газета
ПО-УКРАЇНСЬКИ

країна
ТРАДИЦІЯ І АКТУАЛІТА

ПЕРСЬКИЙ
ПО-КИЇВСЬКИ

Weeklyua

Gazeta.ua

SHOWBIZ
УКРАЇНА

ПЕРЦЬ
УКРАЇНА

Україна молода

Фото тижня
Він вернувся
домів

День журналіста
імені Януковича
Чи хотів
президент стати
героєм свята?

Рік до свистка
За 365 днів
до Євро-
2012 жодне
українське місто
не готове його
прийняти

ВПРИТУЛ

Русифікація: від
знеособлення до бідності
Нав'язування російської
мови – один з аспектів
експортування способу
життя

10

Я російській би виучил
тільки за то...
Чи справді
росіяни в Україні
потребують
захисту й кого
ними вважати?

14

Катерина Барабаш:
чи зробить Путін
з України маленьку
Росію

17

Спроби переінакшити
сусідів
Засобами русифікації
Москва готувала
навколишні держави
до поглинання

18

Юрій Макаров:
чому я хочу
в Європу

21

Ростислав
Павленко
про те, як
протистояти
русифікації

22

Манікюр для українського
книговидання
Чому фрагментарні дії влади
допоможуть видавничій
справі не більше, ніж
лакування нігтів смертельно
хворій пацієнтці

24

Система «ніпель»
Як
«реформуватимуть»
пенсійне
законодавство

28

Їхала шляхом
червона фіра...
Чому Україна
ризикуює не скласти
цивілізаційного
іспиту 2012 року

32

Що діється
в Латвії?
Чи існує
загроза
державності

36

Неквапом до Європи
Чому наслідки
арешту Ратка
Младича можуть
виявитися менш
масштабними,
ніж чекали

38

Шляхи різні,
незалежність
одна
Історія
визвольних
рухів у світі

40

Алла Лазарева:
чому офіційний
Київ не помічає,
що зарубіжне
українство – частина
вітчизняної історії

46

Аж до села
Остурні
Мирослав
Сополіґа
про українців
Словаччини

48

Кінопоет
У пам'ять про Івана
Миколайчука –
актора магічного
таланту

50

Failed fest
Чому в Україні
гальмує
фестивальний
рух

54

Ера СНІДу
закінчиться?
Чому
XXI століття,
можливо,
подолають

60

На обкладинці
використана авторська
робота Сергія Хохла
«Дебілізація».
Надана
www.antins.net

62

Тиждень

№23 (188) 10–16.06.2011
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступники головного редактора
Ростислав Павленко, Наталія Петринська
Оглядачі Юрій Макаров, Дмитро Вовнянко,
Андрій Дуда, Алла Лазарева
Редактори Жанна Безп'ячук, Дмитро Ілбунко,
В'ячеслав Дарнінянц, Роман Кабачий, Дмитро
Кривенко, Ігор Кручик, Андрій Лаврик

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Завгородня,
Олександр Михельсон, Аліна Пастухова,
Олена Чекан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Ганна Єрмакова,
Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменьов,
Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Юрій Бедрик,
Лариса Мінченко, Марина Петрова
Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко

Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андреева
e-mail: andreeva@ut.net.ua
tel.: 067 407-10-89
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашейда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
Адреса редакції та видавця
03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua
Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК»,
Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 114740
Наклад 41 500
Номер підлісано до друку 8.06.2011 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі
та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

КОНЦЕРТ ПАМ'ЯТІ СЕРГІЯ КУЗЬМІ

Він вернувся доміВ

СЬКОГО

Учасники триб'ют-концерту «Братів Гадюкіних» і на сцені, і до виступу з ким тільки не порівнювали українську рок-легенду Сергія Кузьмінського: його нарекли й українським Джимом Моррісоном, й українським Міком Джаггером, і навіть Елвісом Преслі. Мирослав Кувалдін висловився лаконічно, провівши з таким чином паралель із Григорієм Сковородою: світ, мовляв, ловив Кузьмінського, та не впіймав. Тут не посперечаєшся. А гітарист «Гадів» Андрій Партика на початку концерту сказав, що Кузя – це Шевченко й Гоголь української музики. Проте, здається, якщо вже вдаватися до літературних аналогій, доречніше вважати, що Кузя – Котляревський

пострадянської музичної України. Насамперед тому, що він був один із перших творців україномовного року, адже львівський гурт «Брати Гадюкіни» у початковому своєму складі, де Кузьмінський іще не був фронтменом, починав із пісень російською. Як зазначив Олег Скрипка, інший піонер вітчизняного рок-н-ролу, з пісні «Всьо чотко» (чи не найранішого Кузиного твору) почалися зміни в Україні. «Гадюкіни» показали, що в нас може бути рок-н-рол і що це можна робити українською.

Фото: УНІАН

2 червня

Скандал навколо екструзії тіла Вячеслава Чорновола.
Не всі родичі дали згоду на це

3 червня

Чергові вибухи на військових складах у Росії. В Удмуртії евакуйовано 23 тис. осіб

4 червня

Президент Ємену Алі Абдалла Салех залишив свою країну й вилетів до Саудівської Аравії. Опозиція масово святкувала втечу президента

День журналіста імені

Чи хотів президент України Віктор Янукович стати героєм Дня журналіста? Схоже, що не дуже. Здається, він із радістю перекинув цю справу на чотири ніжних жіночих плеча. І замість того, щоб виконати давню дану обіцянку, став цілковитим антигероєм. Починалося все традиційно. Президент підписав указ про вручення кільком журналістам орденів «За заслуги» різного ступеня. Депутат Юрій Іванющенко, якому регулярно доводиться запевняти журналістів, що він якщо й «Юра», то не «Снакківський», подав на кілька ЗМІ позов за справою, позовний строк по якій спливає три роки тому. Потім слово взяв офіційний сайт президента, який повідомив, що «журналістика в Україні стала чутливим барометром розвитку демократичних процесів, санітаром, що допомагає очищати суспільство від усіх негативних явищ, значущим помічником у боротьбі з корупцією». На тому все могло б і скінчитись, але журналістика – професія творча, і столичні працівники ЗМІ підійшли до справи по-креативному. Символом дня (хоча чому, власне, лише одного дня?) стала спроба активістів громадської ініціативи «Стоп цензурі» навідатися в гості до Віктора Януковича. Ще торік, і саме напередодні Дня журналіста, Янукович публічно пообіцяв показати пресі свій легендарний масток у Межигір'ї. І тим розвіяти його легендарність. Автобуси для поїздки журналістів до «Межигір'я» шукають і досі. Тож співробітники ЗМІ, почекавши рік, вирішили поїхати в гості до президента самотужки й провести там акцію з вимогою дослухатися, нарешті, до їхніх цілком законних попередніх вимог. Але напередодні сільський голова села Нові Петрівці, що територіально межує з Межигір'ям, Родіон Старенький звернувся до Окружного адміністративного суду Києва з проханням забронити акцію. Суд позов задовольнив. Журналісти (як уже сказано, люди креативні) порушувати заборону не стали. Уранці 6 червня близько півсотні співробітників ЗМІ-прибули до

резиденції гаранта з метою, як вони заявили, «проконтролювати виконання рішення суду». Натомість не приїхала знімальна група телеканалу СТБ, інформаційне мовлення на якому віднедавна очолює російський спеціаліст Михайл Єр-

Тиждень в історії

10 червня 1951 року

11 червня 1921 року

12 червня 1665 року

У рідному селі Богданівка на Київщині померла художниця («найвне мистецтво») Катерина Білокур

В УРСР оголошено про початок боротьби з безпритульністю

Голландське поселення Нью-Амстердам в Америці перейменоване англійцями на Нью-Йорк

5 червня

6 червня

7 червня

8 червня

Країни ЄвразЭС ухвалили рішення надати Білорусі \$3 млрд за умови, якщо Мінськ продасть активи вартістю \$7,5 млрд

Конституційний Суд відкрив провадження у справі про червоні прапори

Чилійський вулкан блокував аеропорти в Південній Америці. Тільки в Буенос-Айресі було скасовано понад 60 рейсів

Апеляційний суд Києва не задовольнив скаргу Юлії Тимошенко на рішення Печерського суду

Януковича

Газова камера

молаєв. Він пояснив ігнорування події тим, що знімальну групу могли (хто?) сприйняти за... заборонений мітинг.

Подальший перебіг подій відомий. Тож не спитимемося ні на проїзді президентського кортежу повз журналістів, ні на невдачі прес-секретаря президента Дарки Чепак з квітами й тортом «від імені президента», ані на пізнішій реакції на ці події самої Дарки.

Сам президент пояснив свій невихід до преси під час «неофіційної» зустрічі з обраними керівниками низки українських ЗМІ. «Прийде час, і я запрошу до Межигір'я попити чай, – пообіцяв Янукович. – У мене все літо будуть відпочивати онуки. Вчора пізно ввечері прийшла невістка з молодшим. Так він там зараз хазяйнує».

Очевидно, це мало пояснювати, що «час прийде» не раніше ніж восени. Якщо, звісно, який-небудь суд, поважаючи право громадянина Януковича на недоторканність житла, не заборонить цей візит журналістам, яких узагалі-то цікавить зовсім інше – звідки беруться гроші на «скромне» президентське життя і як це узгоджується з проголошеним президентом курсом на нещадну боротьбу з корупцією.

З журналістами, які самі приїхали під стіни його маєтку, президент так і не зустрівся, за його власними словами, тому, що... не був до цього готовий.

Цілком можливо, що свою місію щодо «сприяння свободі слова» президент розуміє так само, як і місію щодо «боротьби з корупцією». І про те, й про інше дуже приємно говорити, проживаючи за триметровими стінами Межигір'я, придбаного за допомогою сумнівних схем й утримуваного на сумнівні гроші. Безумовно, у країні є чимало важливіших проблем, але цілком зрозуміло, що коли не вирішуються навіть такі прості питання, то складніші вирішуватись не можуть за визначенням. День журналіста-2011 підтвердив, що в найближчому майбутньому все так і буде.

Олександр Михельсон

Росія не знижуватиме ціни на газ в обмін на слова та обіцянки. Дешевше – тільки через ЄП чи Митний союз, знову повторив стару пісню Владімір Путін на останній зустрічі зі своїм українським колегою. Аргументи Миколи Азарова про «справедливу ціну» в Кремлі слухали впівуха і, зрештою, їх не почули. Прем'єр-міністр України ні з чим повернувся з Москви й заповнив, що «активно шукає альтернативу російському паливу».

Газпром уже назвав ціну: \$500 за 1 тис. кубів газу від нового року. Російські чиновники кивають на чинний контракт, який, мовляв,

дає змогу диктувати саме такі умови. Кремль готовий поступатися тільки в обмін на український суверенітет. Офіційний Київ традиційно не каже «так» чи «ні» і водночас не збирається оскаржувати в міжнародних судах цінової політики Газпрому (як це роблять західні сусіди).

Скидається на те, що Москва намагається дотягнути вирішення газового питання з Києвом до зими, аби за рахунок найдієвішого засобу впливу – «перекриття вентиля» – дотиснути уряд Азарова.

«Тому що послідовні»

6 червня на території України розпочалися спільні навчання НАТО і країн, які є учасниками програми «Партнерство заради миру», – «Сі Бриз». Відтак Партія регіонів вкотре продемонструвала, що ставиться до своїх виборців функціонально і з цинізмом. Ще свіжа пам'ять, як п'ять років тому ця політсила, тоді ще опозиційна, разом із прибічниками влаштувала справжню істеріку навколо маневрів «Сі Бриз-2006». Фракції ПР у місцевих радах оголошували навіть села «зонами, вільними від НАТО», партійці-активісти організували акції проти альянсу. Як результат – навчання були зірвані.

Натомість 12 травня 2011 року 180 зі 189 народних депутатів від ПР проголосували за допуск підрозділів НАТО в Україну. Тоді, як і зараз, протестів під біло-синіми прапорами не спостерігалось.

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕРКІНЬОВ, ОКСАНА НАЙДА

13 червня 1983 року

14 червня 1891 року

15 червня 1941 року

16 червня 1925 року

На ринок США надійшов перший серійний мобільний телефон. Цей пристрій завдовжки 33 см важив майже 800 г

Народився Євген Коновалець, полковник Армії УНР, голова Проводу українських націоналістів

Народився Іван Миколайчук, український кіноактор «поетичної школи», сценарист, режисер, письменник

У кримському містечку Гурзуф відкрито дитячий піонерський табір «Артек»

41%

громадян відчують, що після президентських виборів в Україні відбувається згорання свободи слова. Опитування соціологічної групи «Рейтинг»

48,7% українців

вважають, що влада проводить політичні репресії. Дані Центру Разумкова

На 10%

зросла злочинність в Україні за п'ять місяців цього року. Дані МВС

5 ОБЛИЧ

МИКОЛА АЗАРОВ
знову за лопату

Прем'єр наказав керівникам областей зібрати цього року близько 20 тонн картоплі.

СЕРГІЙ АРБУЗОВ
не вірить Азарову

Голова НБУ відзначив «зниження довіри до економічної політики уряду» через «нереалістичні параметри інфляції».

БОРИС ОЛІЙНИК
іде з посади

Поет заявив, що не бажає залишатися головою Шевченківського комітету. Одне з пояснень – неприйняття ситуації, коли «слава й нагороди стають товаром».

ОЛЕКСІЙ КОСТУСЕВ
русифікував одеситів

Мер Одеси прозвітував, що в місті не лишилося жодної української школи – де-юре всі навчальні заклади мають статус двомовних.

ПАН ГІ МУН
залишається

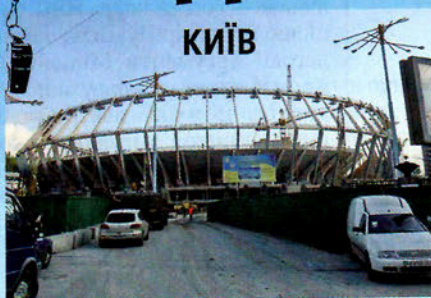
Генеральний секретар ООН висунувся на другий термін. Усі конкуренти свої кандидатури зняли.

ЄВРО-2012

Рік до свистка

За 365 днів до початку чемпіонату.

КИЇВ

ДОНЕЦЬК

Готовність НСК «Олімпійський», кошторис якого збільшився до 4,6 млрд грн, за рік до початку чемпіонату становить 87%. Також іще не завершено термінал в аеропорту «Бориспіль», дороги навколо стадіону й зона гостинності. Будівництво терміналу D, куди переведуть усі міжнародні рейси, вкотре відкладається. Вартість контракту на його зведення складає \$377 млн. Гендиректор «Київавтодору» Георгій Глинський запевняє, що підготовка доріг іде за планом. До осені цього року обіцяють повністю відремонтувати шляхи в 1,5-кілометровій зоні біля НСК «Олімпійський». Також виділено кошти на реконструкцію під'їздів до Києва. Європейський інвестиційний банк надав «Укравтодору» кредит у розмірі €450 млн.

Стовідсоткова готовність стадіону дає змогу місцевій владі всі сили кинути на масштабне будівництво міжнародного аеропорту в Донецьку та взятися за ремонт доріг. Роботи в аеропорту ведуться повним ходом. Уже цього місяця планують завершити нову злітно-посадкову смугу. Її запуск дозволить приймати всі типи літаків і забезпечити найвищу категорію безпеки. Натомість Донецьк абсолютно неготовий прийняти вболівальників. Кількість готових до Євро-2012 готельних номерів у Донецьку становить 2699 – лише 48,4% від зазначеної в контракті з компанією TUI Travel кількості. Це найгірший показник серед українських міст.

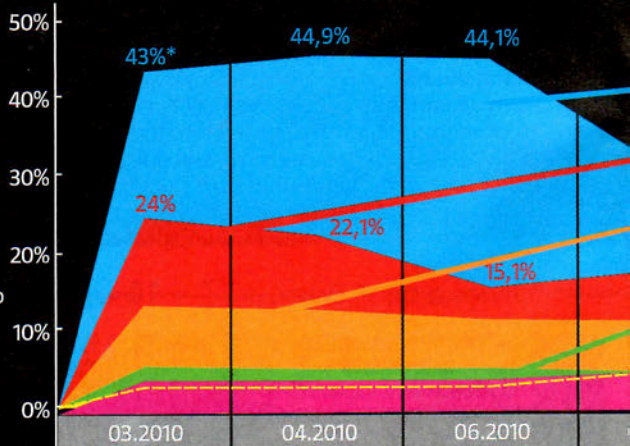

РЕЙТИНГ

Влада: – 50% підтримки за рік

Соціологи впродовж останнього року зафіксували три тенденції. Що більше часу регіонали біля керма, то нижчий їхній рейтинг. Провладні «реформатори» не популярніші за радикалів (рейтинги «Свободи» й «Сильної України» зрівнялися). Жодна з партій, які формально входять до колись третьої за популярністю політичної сили – НУ-НС, не дотягує навіть до 3% підтримки.

*Виходячи з відповідей респондентів, які мають намір брати участь у виборах.

Лише 2% випускників

обрали тести з російської мови. Дані Українського центру оцінювання якості освіти

7,6 млн грн

зароблять бізнес-структури Ігоря Коломойського на продажу пального для держустанов

Початку Євро-2012 жодне українське місто не готове

ХАРКІВ

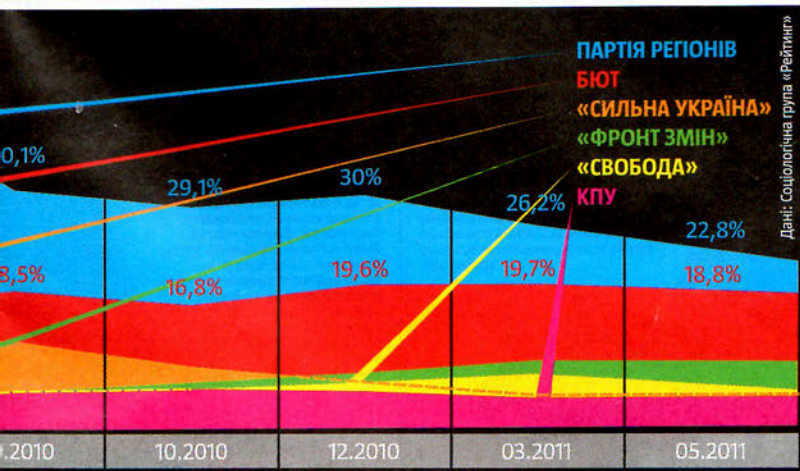

ЛЬВІВ

Початку Євро-2012 у Харкові головною проблемою залишаються дороги й ремонтні роботи в аеропорту «Харків». Стадіон «Арена» здали ще в грудні 2009 року, пізніше ж УЄФА підігнали стандарти безпеки: за годину – евакуація відбувається за 10 хвилин. Реконструкцію харківського аеродрому очолює командою нової злітно-посадкової смуги довжиною 3,7 км на 61%. Готовність готелів Харкова до прийняття офіційних гостей Євро-2012 оцінюють на рівні 10%. Конструкція проспекту Гагаріна – головної вулиці міста веде з аеропорту на стадіон і в центрі міста, розпочалася ще в березні 2011 року. Дорожні роботи в експлуатацію обіцяють до кінця поточного року.

Готовність нового футбольного стадіону у Львові, який будують до Євро-2012, складає 64%. Директор компанії-генпідрядника «Київальткомбуд» Василь Огородник заявив, що після корекції кошторису вартість стадіону становитиме 2,4 млрд грн. Аеропорт у Львові готовий на 60%. Водночас дороги в місті та області абсолютно неготові до чемпіонату – більшість проектів заплановано на 2011 рік. €100 млн виділено на ремонт міських доріг, на яких перестилають австрійську бруківку.

Продовження теми – на стор. 32

КОРОТКО

Євроінфекція

Джерела кишкової інфекції в Європі не можуть визначити досі. Від невідомого захворювання вже загинуло 25 осіб. Нові випадки фіксують щоразу ближче до українських кордонів: зараження було помічено в Польщі та Грузії.

Холера наступає

Після Маріуполя холероподібний вібрион почали знаходити на Запоріжжі та Луганщині. Наразі з підозрою щодо холери станом на 8 червня госпіталізовано 16 осіб, 15 із них – у Маріуполі й одна людина у Волноваському районі Донецької області. Як установила маріупольська санепідемстанція, причиною зараження стали каналізаційні стоки в море.

Оборона Львова

Більш як половина жителів Львова (61%) готова до акцій проти заходів, що їх компартії України та Росії хочуть провести в місті 22 червня. Про це свідчать дані опитування, організованого Соціологічною групою «Рейтинг». 47% респондентів пропонують висловити мирний протест, і ще 14% готові на радикальний, аж до силових дій. Підтримують комуністів лише 3%.

Непотрібне кіно

За даними Рахункової палати, держзамовлення на українські кінокартини виконують на 4%. Із 78 стрічок, створених під нього в 2008–2010 роках, 13 (або 16,7%) не були демонстровані взагалі, зате справно поповнювали державний фільмофонд, тобто 2,9 млн грн бюджетних коштів витрачено неефективно.

Ядерний потенціал

США володіють більшою кількістю балістичних ракет, боеголовок і пускових установок, ніж Росія. Це підтверджують оприлюднені американським Держдепартаментом дані про стратегічний потенціал, отримані після обміну відповідною інформацією за договором СНО-3. Загалом боеголовок на розгорнутих балістичних ракетах наземного, морського й повітряного базування у США налічується 1800, у РФ – 1537.

Правий парламент Португалії

Правляча Соціалістична партія Португалії програла дострокові парламентські вибори. Її результат – 28%. Відтепер коаліцію формуватимуть соціал-демократи й консервативна Народна партія. Ключове завдання нового альянсу – подолання кризи, виконання вимог МВФ та ЄС. Серед першочергових заходів прорятунку країни праві називають масштабну приватизацію.

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕМЕРЬОВ

Від русифікації до бідн

Нав'язування російської мови – лише один з аспектів експорту Росією свого способу життя

Автор:
Олексій Сокирко

Термін, здається, добре знайомий. Нині навіть шкільний підручник жваво пояснить вам його сутність: русифікацією, мовляв, є політика, спрямована на утвердження та зміцнення російської національно-політичної переваги в Україні або інших країнах за допомогою переходу чи переведу осіб неросійської національності на російську мову й російську культуру та їхню подальшу асиміляцію. Популярне трактування цього явища веде свій рід від рубежу XIX–XX століть, коли політичне крило національно-визвольного руху боролось проти різного роду обмежень у царині українського слова й друку. Згодом, уже за радянських часів, це трактування видозмінилося у викривальне бичування культурно-освітньої політики СРСР. Утім, русифікаторство від свого початку стосу-

ється не лише «солов'їної мови» та вишиванки.

ЕКОНОМІЧНА РУСИФІКАЦІЯ: СНАРЯДИ ЗАМІСТЬ МАСЛА

Здебільшого під русифікацією розуміють насадження й культивування російського, яке має витіснити й нівелювати щось питомо своє, автентичне. Насправді утиски та асиміляція були і є лише частиною русифікаційних заходів. Іншою їхньою функцією є збереження та розвиток тих складових місцевої культури чи соціальних практик, які за визначенням були корисні для метрополії, обіцяючи зміцнювати її вплив на місцях.

Русифікацію традиційно й цілком справедливо ототожнюють із поширенням на Україну політичного впливу Росії, коли після Козацької революції XVII століття та низки воєн із Польщею й Туреччиною дедалі більше українських теренів потрапляли під владу «білого

православного царя». Утім, початки русифікаторства попервах стосувалися зовсім не культурно-освітньої сфери, а радше соціальної та економічної. Ревно обстоюючи позитив, що його буцімто привнесли російські завоювання імперської доби в економічне життя України, казкарі ідеологічного фронту повсякчас наголошували на доступності для України зарубіжних ринків збуту продукції (в першу чергу сільськогосподарської), перетворення Півдня та Лівобережжя на житницю Європи тощо. Гірка правда полягала в тому,

КАНАЛИ РУ

Засоби здійснення

Запровадження інтеграційних об'єднань (СНД, ЄвразЕС, Митний союз тощо). Пропонування злижок на ресурси (насамперед, енергетичні) в обмін на контроль російської сторони над стратегічними підприємствами та галузями й/або передачу частини економічного суверенітету країни «наднаціональним» органам, де контрольний пакет голосів має РФ. Перешкодження інтеграції країни колишнього СРСР чи соціалістичного табору на засадах природних економічних інтересів. Експансія державних монополій та пов'язаних із російською владою (підтримуваних нею) олігархів та бізнесменів на ринок сусідніх країн. Податкова система за принципом: бідні платять за багатих.

Еконо

Анатомія русифікації

Мета – підпорядкувати еліті й увести до єдиного ціннісного й змістового простору суспільства країн, чий ресурси необхідні для реалізації політичних, економічних і геополітичних планів російського керівництва

Засоби здійснення

Підтримка в сусідніх країнах політичних сил, які виступають за консервацію «радянського» способу життя: авторитарної влади, «єдності з Росією», «протистояння Заходу».

Лобювання збереження трансляції російських телевізійних каналів, розповсюдження газет, літератури тощо; поширення міфів «руського міра», зневаги до цінностей свободи, громадянських прав і вільного підприємництва.

Спекулювання на антизахідних стереотипах.

Лобювання через «зацікавлених» посадових осіб необхідних рішень щодо доступу російської сторони до ринків та інформаційного простору країни-цілі.

Результати для країни-цілі

Неефективна бюрократія за мінімуму повноважень самоврядних влад. Первинні (родинні) зв'язки замість правових ієрархій. Корупційність (за рейтингом Transparency International Рочія стабільно посідає одне з останніх місць. Серед пострадянських країн рівень корупції вищий якраз у тих державах, які найменше протистояли впливу Росії).

Сподівання суспільства на доброго володаря.

Ієрархічність суспільства, ґрунтована не на економічних свободах, а кланово-становій належності. Колективізм. Кругова порука. Маргіналізація середнього класу (порівняно з Європою, в пострадянських країнах частка малого й середнього бізнесу незначна).

Дешева робоча сила (рівень доходів у країнах СНД в рази менший, ніж у Європі). Бідність.

Соціально-політичний

ОСТІ

СИФІКАЦІЇ

Результати для країни-цілі

Відмова від принципів вільної торгівлі.
Використання економіки не для зростання добробуту суспільства, а панування над ним і сусідніми країнами.
Домінування експортних галузей економіки на шкоду споживання (криза 2008–2009 років засвідчила, що внутрішній споживчий ринок у Росії, Україні тримався лише завдяки кредитній голці, на яку банки відсадили населення).
Олігархічна модель експлуатації продуктивних сил і ресурсів (2011 року РФ переступила рубіж у 100 мільярдів; у російській частині списку 30% – новачки).
Відсталість інфраструктури.
Державні моделі споживання.
Висока ймовірність виникнення кризових явищ в економіці (останній приклад: фінансовий колапс у Білорусі).

ЧНИЙ

що всі ці зміни скоріше сприяли консервації економічного аутсайдерства України, яке намітилося вже у XVIII столітті, аніж виходу з нього. Не секрет, що «доступ» до західних ринків українських купців відбувався не рентабельно виправданими шляхами, як було ще від часів Середньовіччя, а за російським посередництвом і через контрольовані метрополією транзитні центри. Ідеологія російської зовнішньої торгівлі не мала нічого спільного з філософією вільного обміну, притаманного західному світу й була орієнтована винятково на потреби встановлення економічного, а відтак і політичного панування. Шляхом запровадження поступових обмежень на вивіз стратегічно важливих товарів та спрямування торговельних потоків у власні транзитні пункти Росія швидко встановила цілком нові для українців правила гри, де бізнес міг бути успіш-

ним лише для «своїх». У недалекому майбутньому в ньому лишилися переважно ті, хто заручився підтримкою та протекцією впливових вельмож або царських фаворитів.

Іншим гірким плодом стало входження українських виробників до загальноросійського ринку, оспіване багатьма істориками імперської та радянської доби. Сільське господарство в Україні мало орієнтований на експорт характер. Псевдо-патріотів страшенно тішив статус України як годувальниці Європи, при цьому скромно замовчувалося те, що за кордон продавали переважно фуражне збіжжя, яке йшло не до європейських споживачів, а для реекспорту в колонії. Динамічний розвиток цукроваріння в Правобережній Україні, що так пестив містечкове марнославство, теж став таким собі маленьким «економічним дивом», з тим лише застереженням, що умови роботи на цукроварнях були вкрай важкими, а мережа підприємств аж ніяк не вирішувала проблеми безробіття та низького рівня життя. Попри те що Україну вважали мало не столицею європейського цукроваріння, її середньостатистичний мешканець споживав цукру в рік найменше з-поміж інших сусідів по Європі!

Промислове піднесення другої половини XIX століття було чистою водою «руським» проектом, через те що всю інвестиційну сферу контролював уряд, прагнучи використати її не для поліпшення добробуту країни, а заради розбудови стратегічно важливих галузей, орієнтованих на потреби армії та флоту. Бісмарківський принцип «снаряди замість масла» приваблював закордонних інвесторів гарантованим збутом виробленої продукції (гармат, пароплавів, прокату, рейок, вагонів, промислового устаткування), споживачем якого виступала держава. Імперська промислова революція, а згодом радянська індустріалізація сповідували практично однакові економічні пріоритети: переважання видобутку сировини та важкої промисловості над харчовою та легкою. Напередодні Першої світової війни в структурі українського експорту на готову продукцію припадало менш як 20%, решту становили сировина та напівфабрикати.

Неоптимальний розвиток промисловості та сільського господарства, запроєктований та стимульований в інтересах меншості суспільства, гальмував розвиток внутрішнього споживання. Відсталість імперської моделі економіки фактично законсервувала застарілі форми харчування »

Засоби здійснення

Лобювання визчення й використання російської мови, збереження та розширення шкіль, вишів, де нею викладають, тощо.
Пропагування засобами масової культури «російського способу життя», протиставлення його західному, паразитування на відчутті «спільності радянської минушини». Кепкування зі здобутків культури, історії, визначних діячів країни-цілі. Підтримка діяльності церковних, культурних, «казачків» та інших проросійських організацій.

Результати для країни-цілі

Денаціоналізація, втрата автентичного культурного коду, витіснення з ужитку мови тощо (найбільш показовий приклад – Білорусь).
Культивування підданських моделей поведінки та соціальних уявлень/цінностей.
Атомізація культурних осередків.
Зменшення доступу суспільного загалу до інформації та освіти.
Високий рівень еміграції через низький рівень життя і втрату національної ідентичності.

Культурний

та побутової культури українців. Надмірне споживання хліба й злаків, які компенсували брак у раціоні білків та жирів, високий рівень споживання алкоголю, що його неявно стимулювала державна монополія, – усі ці рудименти архаїчного повсякдення успішно пережили імперську цивілізацію, ставши одним з основних кодів цивілізації радянської.

Відсталість сфери комунікацій, про яку ще Гоголь писав, як про хронічну хворобу Росії, стала для України усталеним фактом. Ірраціональне й мляве будівництво доріг, а згодом залізниць, відсталість технологій та розкрадання коштів назажди стали виразно російським брендом у цій сфері. Транспортні проекти часто перетворювалися на іміджеві ширми, що прикривали справжню безпорадність держави: сцени закладення Трансисибірської залізниці, де майбутній імператор Ніколай II з тачкою в руках, увійшли до всіх гімназійних підручників з історії, а за деякий час реінкарнувалися в пропагандистські плакати іншого потьомкінського проекту імперії, тепер уже радянської, – БАМу. Спільними нотками резонують із ними і теперішні інфраструктурні проекти Євро-2012 пострадянської України (див. *Тиждень №21/2011*).

СОЦІАЛЬНА РУСИФІКАЦІЯ: ЧЕРГИ ЗАМІСТЬ БАРИКАД

Найяскравіший вияв соціальної русифікації – участь українських еліт у розбудові російської та радянської імперій – часто використовується як аргумент на користь близькості цих утворень і їхньої ідеології українському менталітетові. Заради точності відзначимо: «хохли»-будівничі імперії – це не лише Розумовські, Безбородьки, Трошинські та Кочубеї, але й сотні тисяч українських селян та козаків, якими Петербург «обрушення ради» заселяв Кубань, Крим, Східний Сибір і Казахстан. Прикметний факт соціальної політики метрополії: усі регулятивні заходи щодо українського суспільства вона спрямовувала тільки на дві соціальні верстви – дворянство й селян. Перші отримували кар'єрні та матеріальні перспективи на ім-

перській службі, втрачаючи натомість соціально-політичну самодостатність (а згодом і ідентичність), других то батоном, то пряником манили до міфічних селянських «землі й волі». Водночас політика імперського та радянського урядів послідовно ігнорувала й маргіналізувала третій стан – середній клас. Права власності в законодавстві імперій для непривілейованих верств завжди лишалися примарними, а політичні свободи були геть відсутні, що взагалі не давало можливості для розвитку буржуазії як носія принципово іншої громадянської релігії, заснованої на індивідуалізмі, незалежності, відповідальності та підприємливості (див. *Тиждень №20/2011*).

Натомість соціальна русифікація повсякчас дбала про збереження в суспільстві ієрархічної структури. Верхівку традиційно посідали «обрані» та протеговані політичним режимом чиновники й офіцери, до яких могли долучатися інші категорії «слуг народу». В умовах хронічної неефективності управлінського апарату та економіки, ці категорії мали окрім

владного впливу ще й додаткові пільги-преференції – від доступу до західних благ цивілізації до якісного лікування та харчових пайків у спецрозподільниках. Решта суспільства поставала аморфною знеособленою масою, головними моральними цінностями якої були безоглядна покірливість та віра в сильну державу (царя, вождя). Соціальні прагнення скеровувалися не на самореалізацію та самовдосконалення, а на пошук шляхів потрапляння до числа «обраних» і відтак оволодіння дарованими їм пільгами. Особиста свобода в колективістських структурах сільської громади або стаханівської бригади завжди була аномалією й викликом традиційним цінностям. Патерналістські орієнтири й очікування завжди мали своїм наслідком пасивність і добру керованість – найцінніший суспільний результат русифікаційних проектів. Саме вони давали можливість метрополії ліпити нові спільноти не тільки на рівні ідентичностей, але й фізичних людських мас – саме так став можливим феномен «радянського народу», популярності якого лишалися практично

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕРНІШЕВ

Євгеній Марков із невтішною відвертістю зазначає: «Питання про народну вигоду мусить бути вирішене з цілком безсторонньою логічністю й щирістю... Погляньмо справі прямо в очі й, поклавши руку на серце, скажімо відверто, чи справді дали ми кримському татарину краще життя?»

КУЛЬТУРНА РУСИФІКАЦІЯ: «БІДНІ, БО ДУРНІ, А ДУРНІ, БО БІДНІ!»

Культурна площина русифікації здається найбільш видимою. Утім, вона набагато ширша й загрозливіша, аніж валуєвська заборона українських друків 1863 року чи то тріумфальна хода російської попси українським телеєфіром (див. *Тижень*, №19/2011). Глобальний результат культурної русифікації – це прищеплення нової системи цінностей і мотивів, передусім у повсякденному житті. Це ті соціальні звички й судження, які промовляють до нас вустами персонажів Сковороди та Нечуя-Левицького: «начальник завжди правий», «не висовуйся», «а мені воно треба?» тощо.

Соціальна байдужість та духовна летаргія насправді страшніші за примітивність смаків, що їх плекає маскульт «русского міра». У цьому сенсі наслідки русифікації зараз даються взнаки навіть там, де замість російської лунає українська, але в лікарнях і судах до людини ставляться залежно від її соціальної «сортності» й товщини гаманця.

Ще одна, так би мовити, цивілізаційна травма, заподіяна русифікацією, – поява в нашому

у якому освітні центри та потужні торговельні осередки не конче збігалися з адміністративними столицями й осідками можновладців. Переформатування імперської доби натягнуло над країною нову координатну сітку, у якій ця гомогенність швидко зникла разом зі старими осередками культури й економіки (навіть чи хтось зараз упізнає в Кам'янці-Подільському, Білій Церкві, Коропі чи Новгороді-Сіверському колишні «зіркові» міста). Центри ваги перемістилися в значною мірою штучно визначені новою владою осередки, які так і не спромоглися на самодостатній розвиток, а з'ясування можливостей і перспективності стало визначатися не природними здатностями регіону чи місцевості, а властивим імперії ієрархічним поділом між «центром» і «окраїнами». Тож провінційність стала категорією не географічною, а радше сутнісною, якісною.

ІМУНІТЕТ ВІД РУСИФІКАЦІЇ

Русифікаційні моделі були і є конче необхідними для збереження цілісності та впливу імперії. Але чи є вони такими все-сильними та ефективними? Ахіллесовою п'ятою русифікаторства є тотальна байдужість до будь-якої ідентичності, в основу якої покладено суто громадянські цінності (примат прав особи, індивідуалізм, терпимість, соціальна конструктивність тощо). Через те навіть русифіковані громадяни не завжди уживаються із цінностями та умовами «русского міра», навіть якщо вони є етнічними росіянами. Русифікована модель суспільного й культурного устрою пропонує неефективну державу, матеріальну нестабільність і соціальну пасивність, позбавляючи натомість можливості вибору та перезавантаження суспільного розвитку. Ця неприродна модель поступу є перешкодою для повноцінного розвитку не лише Львова, Коломиї чи Луцька, але рівною мірою й Луганська, Джанкою чи то Херсона. Русифікація та її новітній римейк совок ніколи не матимуть шансів там, де люди воліють бути громадянами, а не підданими. ■

в усіх колишніх радянських республіках і понині.

Утім, соціальні успіхи русифікації були й лишаються чи не найбільш сумнівними та обмеженими. Причин цьому досить багато – від напрочуд тривкої соціальної пам'яті українців (як-от селян, у яких, як доводять соціальні психологи, інтуїтивна й підсвідома недовіра до влади, спричинена голодоморів і колективізації, живе та працює протягом щонайменше 4–5 поколінь) до елементарної незграбності та поверхневості реалізації конкретних заходів. Поклавши чимало часу та коштів на нівеляцію соціальних та етнічних відмінностей між «братніми радянськими республіками», небіжчик СРСР, зрештою, зіткнувся наприкінці свого існування з вибухом притлумлених до того «націоналізмів» та відродженням соціально-побутових традицій, які він безуспішно намагався викоринити. Системною вадою русифікації була її неконструктивність. Оглядаючи наслідки русифікації Криму, яка в очах російського суспільства була аналогом цивілізаторства дикунів, російський публіцист

РУСИФІКОВАНА МОДЕЛЬ ПРОПОНУЄ НЕЕФЕКТИВНУ ДЕРЖАВУ, МАТЕРІАЛЬНУ НЕСТАБІЛЬНІСТЬ І СОЦІАЛЬНУ ПАСИВНІСТЬ

культурному лексиконі понять «провінція» та «столиця». У до-русифікаційну добу культурний ландшафт на звав такого поділу через питому європейську гомогенність України – великі міста й містечка творили основний економічний та культурний субстрат регіонального життя,

Продовження теми на стор. 14–22

Я русській би виучіл ТОЛЬКО за то...

Чи справді росіяни в Україні потребують захисту й кого ними вважати?

Автор:
Самійло Ворс

Показова турбота сусідньої держави про «співвітчизників» та активний інформаційний наступ у країнах колишнього СРСР і, зокрема, в нас під носом змушують замислитись, який сьогодні вкладають зміст у просте й нібито зрозуміле без пояснень слово «росіянин». Що означає ним бути, кого таким вважати, якими є наслідки цієї ідентифі-

кації? Питання аж ніяк не схоластичні, від відповіді на них мала б залежати конкретна політика, перепрошую за пафос, у царині національної безпеки України.

«ДАРАЇЄ РАСІЯНЕ!..»

Почати з того, що під одним словом розуміють чотири чи п'ять різних типів спільноти (якщо користуватися російською мо-

вою, то три-чотири – про це далі). Отже, перші – власне етнос, «великороси», вони ж спадкоємці східних слов'ян, які заселили територію кількох західних областей Російської Федерації щонайменше від VII століття по Р.Х. Другі, котрі чисельно переважають над першими, – нащадки автохтонних, переважно угро-фінських племен, які мешкали східніше й пів-

нічніше і стали об'єктом асиміляції ще в середньовіччі – про це свідчать як генетичний аналіз, так і місцева топоніміка, етнографічні матеріали тощо. Усіма цими дослідженнями треба користуватися дуже-дуже обережно, аби вони не вивели на слизьку расистську стежку, але!.. Антропології як науки поки що ніхто не скасовував, а уточнення потрібні бодай заради нейтралізації демагогічної ідеологемі щодо «трьох братніх слов'янських народів» (заради справедливості скажемо, що в українцях так само намішано, тож хизуватися «расовою чистотою» нам теж навряд чи варто).

Є треті росіяни – це будь-які громадяни РФ, включно з Уралом, Сибіром, Далеким Сходом, Поволжям і Кубанню, тобто люди, котрі спілкуються відповідною мовою і усвідомлюють себе як частину культурної спільноти, незалежно від етнічного походження. Можна ризикнути назвати їх політичними росіянами; до них цілком легітимно належать нащадки німців, греків, татар, євреїв, калмиків, українців незалежно від того, за скільки поколінь до цього дня їхні предки ідентифікували себе як частину даної нації. Як відомо, політика Російської імперії була орієнтована на стрімку асиміляцію так званих іногородців (тодішній офіційний термін), а в анкетних даних враховували не національність, як за радянських часів, а віросповідання. Це давало підстави говорити про якусь надзвичайну російську толерантність, згадуючи «ефіопа» Пушкіна, «шотландця» Лермонтова та «німця» Блока. Насправді таке явище цілком типово для найстаріших держав Європи, а екзотичних пращурів-іммігрантів подекуди й досі вважають атрибутом аристократичного походження.

Але є ще й четверті росіяни – це представники нацменшин Російської Федерації, які досі не втратили свого етнокультурного коріння й мешкають здебільшого в так званих національних автономіях. Серед них є і ті, що майже повністю зберегли свій

лад, мову, побут, релігію (наприклад, народи Північного Кавказу), і ті, що замалим не тотально та незворотно асимілювалися (чуваші, мордва та інші). Нарешті, є... п'яті росіяни: так звані соотечественнікі за межами сучасної РФ, так само незалежно від їхнього коріння, колишні підданці зниклої держави.

Додатковою складністю з перенесенням у європейську парадигму російських термінів «народ», «нація» та «национальность» сучасна Росія почасти завдячує Владімірові Леніну. Це він, виходячи зі своїх чи то уявлень про справедливість, чи то особистих психотравм, наполіг на багатоступінчастій конструкції організму, що отримав назву СРСР, із максимальним збереженням автономій – республік, областей, країв, які отримали номінальний, декоративний суверенітет. Ця чудасія дуже ускладнила життя наступним керівникам оновленої імперії, а після її розпаду змусила нових очільників РФ винайти діяду: «русские» (тобто росіяни за першим-третім типом) та «россияне» (інакше кажучи, всі громадяни Федерації).

ШКОЛА ГРОМАДЯН ЧИ КУЗНЯ ПІДДАНИХ?

Арматурою, яка скріплює всі ці спільноти, що послідовно перекиваються одна одною, є відчуття причетності до імперії. Без нього вся конструкція губить сенс. Тут ідеться не лише про державу й навіть передусім не державу, а про особливий устрій життя з певними ієрархіями, схемами взаємодії та делегуванням відповідальності і, звісно, певною міфологією. Особиста приналежність до «російського проекту» для багатьох є чи не найважливішим чинником індивідуального самовизначення, якоюсь мірою значущим, ніж самореалізація, кар'єра, добробут тощо. Цей цивілізаційний проект пережив кілька інкарнацій, його не зведеш до конкретних політичних догм чи стратегій, він залишається радше художньою формулою

(актуальність якої одним дозволяє пилити бюджет і цупити природні ресурси, а іншим – наповнювати своє життя примарним сенсом). Отже, він багато разів трансформувався: «збирання земель», «вікно в Європу», «жандарм Європи», «захист одновірів із принагідним узяттям Константинополя», «самодержав'я, православ'я, народність», урешті-решт, «єднання пролетарів усіх країн», проте його центральним, стрижневим змістом від першого до останнього дня залишалася експансія.

Росія – не перша імперія, головною метою якої було розширення кордонів і встановлення відповідного ладу на завойованих територіях. Кожна з них – починаючи від Риму й закінчуючи цесарською Австрією – дбала зовсім не про інтереси

РОСІЙСЬКА МОВА БУЛА ЦЕМЕНТОМ ІМПЕРІЇ І СЛУЖИТЬ ІНСТРУМЕНТОМ ЇЇ РЕСТАВРАЦІЇ

підданців, а про зиск панівного класу й насамперед владу як таку, владу заради влади. Російська імперія, зокрема, послідовно пропонувала підкореним народам освіту, доступ до своєї культури (в суворо цензурованому діапазоні) та соціальні ліфти, можливість увійти до наявних ієрархій, але ціною повної відмови від власних сценаріїв розвитку, а в ідеалі від самотності та обличчя. В останні роки СРСР не дивно було зустріти в так званих союзних республіках не лише європейської частини, а й Середньої Азії та Кавказу представників місцевих еліт, які повністю відмовилися від рідної мови на користь офіційної, що нею послуговувалася панівна адміністрація.

Кінцева гомогенізація була пріоритетним завданням, вона навіть дозволяла нехтувати економічним інтересом метрополії й передбачала дотації окремим провінціям. Треба визнати, що «титульна нація» (перші та другі

ПРИВАТНИМ
КЛІЄНТАМ

Надійна допомога та підтримка!

- Депозит «До річниці Банку» - до 17% річних у гривні, 9,25% - у доларах США, 5,5% - у євро
- Кредитування - від 18% річних у гривні
- Сплата комунальних платежів - без комісії

Головний офіс: м. Київ, вул. Б. Хмельницького, 16-22
Контактні телефони: (044) 206-51-88

www.bank.kiev.ua

Банківська ліцензія НБУ №14 від 14.07.2009 р.

росіяни) в такій системі не мала жодних преференцій, вона так само потерпала від беззаконня й сваволі, натомість отримуючи моральну компенсацію, яка в її очах варта була жертв.

Що ж до «політичних росіян», то на них представники приєднаних народів перетворювалися часом охоче й без зайвих мудрувань. Ба навіть на правах неопітв'я виявлялися більш послідовними, наполегливими й безкомпромисними захисниками «вищих» інтересів. Українцям це відомо на таких красномовних прикладах, як «архітектори» імперії Феофан Прокопович та Дмитро Туптало, охоронець московського православ'я Микола Гоголь, не кажучи про низку керівних функціонерів – від Безбородька до Хрущова.

Вагомими козирами тут ставали справді блискуча, як майже в кожній імперії, культура (створена не в останню чергу рекрутованими іноземцями: згадаймо такі символи, як московський Кремль італійців Антоніо Соларі та Арістотеля Фіоравенті або ансамблі Санкт-Петербурга – творіння Растреллі, Кваренгі, Россі, Тона) й розвинена система ритуалів. Та головним маркером належності до політичної нації слугувало користування російською мовою (а також сповідування православ'я московського зразка чи згодом комуністичної доктрини). Мова як універсальний ідентифікатор уже не була й не є власністю «росіян-1» та «росіян-2», вона перетворилася на своєрідну *lingua franca* – атрибут визнання імперії, лояльності до неї. Той факт, що російською писано дисидентські (в класичному розумінні слова) тексти Герцена чи Солженіцина або, скажімо, волелюбні вірші Галіча й Висоцького, ніяк не змінюють її колишньої та нинішньої політичної функції. Мова була циментом імперії, вона ж, на жаль, залишається інструментом її бажаной для когось реставрації.

Навіть у сучасному вигляді, примітивізованому під потреби поп-співаків та героїв реаліті-шоу, російська не втрачає ідеологічної функції: бути носієм певних цінностей («Америка – параша, перемога буде наша» із подальшими всім відомими варіаціями) та певної політичної культури («вертикаль власті»,

«мочить в сортіре» тощо). Зрештою, мова – сукупність текстів, нею артикульованих, очистити її до кінця від актуального змістового шлейфу ніхто не в змозі.

НАЗВАТИ КОТА КОТОМ

Розпад імперій – драматичний процес. Глобальні тектонічні рухи не рахуються з долями чи почуттями окремих людей. Неважко уявити меланхолію патріція у віддаленій римській провінції перед лицем повсталих, на його думку, варварів, чиї емоції його досі ніяк не хвилювали. Можна зрозуміти розпач тієї частини «варварів», які перейняли мову та звичаї господарів і вже відчували себе повноцінними римлянами, але раптом утратили орієнтири. Процес перекодування займає не одне покоління, а рецидиви манірної

Лише
2%
випусників
цього року обрали
тести з російської
мови

ЙДЕТЬСЯ НЕ ПРО КУЛЬТУРНИЙ ОБМІН, ЛИШЕ ПРО НЕ СТРИМУВАНИЙ ВПЛИВ ОДНІЄЇ ДЕРЖАВИ НА ІНШУ

ностальгії за втраченим психологічним комфортом проявляються ще довго (як, попри історичний тертя, в сучасному Львові розмовляти польською досі вважається статусним), проте після розпаду імперій їх лояльні, так би мовити, «уламки» приречені на маргіналізацію або, як варіант, репатріацію! Водночас типовим індивідуальним сценарієм є часткове повернення до втраченої пращурями ідентичності, що не означає неодмінно цілковитої зміни поведінки (зокрема й мовної), однак передбачає принаймні усвідомлення й визнання певних цінностей, які раніше залишалися неприйнятними або неактуальними. Для ментальної імперії ці підданці втрачені назавжди.

Можна сперечатися, як швидко поступалися б в Україні своїми позиціями російська мова й та частина вітчизняної культури, що орієнтується на сусідські контексти. Так само як обговорювати права російськомовної спільноти (тобто «росіян-5»), виходячи з уявлень про загальні права людини, але... Марно, бо на нормальний перебіг цих процесів мають суттєвий вплив ці-

леспрямовані дії іншої держави та її місцевих лобістів, не кажучи вже про природні переваги великих ринків перед малими. Тож тотальне домінування в сучасному культурному просторі України російського та російськомовного продукту (зокрема хай навіть виробленого тут, але з орієнтацією на ринок РФ) спонукає назвати все своїми іменами (див. *Тиждень №19/2011*). Бо турбота про росіян або російськомовних у нашій країні має всі ознаки замовчування кількох засадничих обставин.

1) У ситуації, що склалася, не йдеться про жоден культурний обмін, лише про односторонній і нічим не стримуваний ідеологічний та політичний вплив однієї держави на іншу.

2) Значна частина російськомовних українців не потребує і не бажає захисту ззовні, вона відчуває від цього хіба що незручність.

3) Росія – не моноетнічна держава, а багатонаціональна федерація (принаймні офіційно), тож формально не зрозуміло, чому вона переймається правами представників лише одного зі своїх численних етносів.

4) Росіяни в Україні є здебільшого не етнічною, а політичною спільнотою, тож задоволення їхніх потреб має не лише культурний, а й саме такий характер – користі для іншої держави, ментальними громадянами якої вони себе досі вважають.

5) Чи не більшість інформаційного та мистецького продукту, який потрапляє до нас із РФ, не має нічого спільного з великою російською культурою Чехова й Толстого, Мейерхольда й Станіславського, Тарковського й Германа, Бродського й Окуджави, несучи ознаки ширивитку, адаптованого під потреби тубільців із відповідним ідеологічним навантаженням.

6) Чималі ресурси, передусім матеріальні, які Росія кидає на опанування українського культурно-інформаційного простору, свідчать про цілеспрямований і осмислений характер цих дій. У такому разі обов'язок нашої держави в особі відповідних компетентних органів – аналізувати ситуацію, усвідомити можливі реальні чи примарні загрози й виробити протитотурту. ■

ДО РЕЧІ
У Росії діє офіційна багаторічкова «Доктрина інформаційної безпеки Російської Федерації» від 9 вересня 2000 року, яка має, зокрема, захищати тамтешні ЗМІ від іноземної конкуренції, а також запобігати «пропаганді зразків мафовой культури, що базуються на духовних і моральних цінностях, які суперечать цінностям, прийнятним у російському суспільстві».

Агресивні хоругвоносці

Два тижні тому в Москві розігнали гей-парад, принагідно зламавши журналістці-лесбійниці руку. Сталося це під кремлівськими мурами посеред білого дня. І хоча російська демократія (точніше ті владні структури, що народилися на пострадянському просторі) від початку свого існування дозволяла марші кому завгодно, тільки не сексменшинам, цього разу подія викликала особливо бурхливий резонанс – мітингувальників розкидали надто вже агресивно. Певна річ, наша місцева гниль на кшталт хоругвоносців потирала руки й навіть оголосила в інтернеті гру «Убий гея». Забавка зажила популярності.

Ті, хто сповідує одностатеве кохання, багато кого дратують, хтось відчуває огиду: мовляв, як це – чоловік з чоловіком? Пху! Але весь світ знає (я про культурний), що твої особисті емоції нікого не хвилюють, а терпимість до тих, хто на тебе не схожий, – ознака цивілізованості. І якщо тобі це невтямки, в тебе немає шансів залишатися із суспільством у добрих стосунках.

У Росії, однак, такого поняття, як «добрі стосунки», немає. Під цим словосполученням розуміють або пов'язаність грошима й послугами (тобто корупцію), або строге дотримання авторитарної ієрархії, вираженої тезою «я начальник – ти дурний». Дякуємо дідусяві Леніну та його соратникам – одним залпом «Аврори» вони знищили поняття «особистість». Будь-яка особистість віднині ставала молекулою радянської влади. А опустивши довкола червоної Росії залізну завісу, кремлівські очільники взагалі примудрилися виростити кілька поколінь, які не підозрювали, що по той бік неї є життя. Громадянин був переповнений гордістю за себе самого, у вільний час він розмальовував плакати й гасла: «Хай живе великий радянський народ!» Як у розумово відсталого, в нього не було ворогів – людське існування надійно захищали стіни психлікарні з красивою назвою СРСР.

Потім одному з цих поколінь раптом пощастило – йому дали щось віддалено подібне до свободи. Та було вже пізно – скористатися з неї ніхто не зміг – якийсь необхідний ген, що відповідає за волю, атрофувався навіки. Разом з історичною пам'яттю. І поселився на плакатах Сталін, а в душі Путін. Медведєв – прищик, Путін зі Сталіним – метастази.

Нинішньому прем'єрові влада необхідна, як усім маленьким людям із комплексом Наполеона. Та він уже не може подібно до Бонапарта йти завойовувати світ – часи не ті. Чи, як Сталін, тупо знищувати людей мільйонами, перетворюючи півкращі на табір, іншу половину – на братську могилу. Путіну залишилась одна ефективна модель: щоб управляти Росією, її слід знищити. Або довести до цілковитої неездатності, що одне й те саме. І робити це треба поволі, руками самого народу.

Ось тут Путін не помилився. Росія – вона ж бо тільки на перший погляд могутня, а насправді слабенька, хвора. Ще дещо вірусів – і накрється. І не з такими цивілізаціями траплялося... Найкращий, найбільш ефективний і руйнівний вірус – ненависть. Вона спроможна зрівняти із землею все, що зводили тисячоліттями. Нетерпимість – молодша сестра ненависті, тому-то її і почали культивувати насамперед. Людина повинна почуватися погано, і тоді рано чи пізно вона почне зганяти зло на інших. І тоді ніщо вже не завадить комфортному довгому правління Путіна.

Саме тому геїв розганяють, а хоругвоносців – ні. Від перших шкоди ніякісінької, а другі агресивні й нетерпимі. Те ж таки й зі скінхедами – вони працюють на путінську модель належним чином. Ну а щодо корупції, то якби її в Росії і не було, годилося б конче вигадати. Хто, як не наші злодоги, викличе таку класову ненависть навіть у тих, хто ніколи не був до неї схильний?

А вже як у Росії поставлено атеїстичне виховання – про це можна хіба що мріяти. Верхівка РПЦ, що зажерлась, одержавши гроші та владу, з її безмежно амбіційним патріархом Кіріллом, трагічно недоладним словоблудом Чаплінім та цілою армією злодійкуватих блюдолизів-батюшок... Тільки ті, хто має святість глибоко в душі, вміють відділяти попів од Віри. Але таких мало, а люди середньої духовної міцності вже почали втікати в атеїзм тисячами.

І це чудово, бо ж віруючий не здатен на ненависть, нетерпимість, агресію. Отже, хай живе атеїзм! Точніше – безвір'я.

І, звісно ж, зовнішній ворог украї потрібен. Радянська людина звикла бути оточена чужоземними недругами. Раніше цю роль відігравала Америка. Нині перед Штатами надто не повикаблучешся, та без супротивника – нікуди. От є прекрасний варіант – Україна. У них мова – перекручена російська, через їхнього Бандеру ми війну мало не програли, вони нам

цілий Крим винні, а ще газу накрали – росіянам заведве самим вистачає, та й Мазепа гад неабиякий.

Більше й не треба – вже кілька років Україна, згідно з опитуваннями громадян РФ, очолює

**ВЖЕ КІЛЬКА РОКІВ УКРАЇНА,
ЗГІДНО З ОПИТУВАННЯМИ
ГРОМАДЯН РФ, ОЧОЛЮЄ
СПИСОК ЇЇ ГОЛОВНИХ ВОРОГІВ
ПОРЯД ЗІ США І ГРУЗІЄЮ**

список її головних ворогів поряд зі США і Грузією. Самі респонденти пояснити причин не можуть, туманно мовлячи щось про газ та антиросійські настрої в сусідній державі.

Та й узагалі щось надто вже Україна кирпу гне. Не слухається, заперечує, помаранчеві революції, диви он, влаштовує. За погану поведінку Путін поставив її Януковича.

Тут головне – не заважати. Останній цього й не робить. А вже зробити з України маленьку Росію Путіну до снаги самому. Якщо, звісно, ніхто не заважатиме. І тоді одержить вона і своїх скінхедів, і хоругвоносців, і гей-паради зі сумними наслідками, й ненависть, і купу зовнішніх ворогів. ■

Автор:
Катерина
Барабаш,
Росія

Спроби переробити сусідів

Негативних наслідків русифікації уникли лише народи, які чинили опір

Автор:
Олександр
Крамар

Попри всю внутрішню суперечливість та розмитість концепції «Русского міра», в ній є принаймні одна чітка риса: народи, які населяють території, що їх російське керівництво вважає «своїми», упродовж останніх століть зазнали системної та всеохоплюючої русифікації. У її основі лежала русифікація мовна й культурна, але вона була лише засобом зміни світогляду, способу життя та психології підкорених народів. А кінцевою метою було використання підготовленого в такий спосіб «біологічного матеріалу» для реалізації амбіцій керівництва російської держави. Проте історія русифікації засвідчила її різну «ефективність» у випадку різних народів. І ті, хто зміг опиратися цьому явищу, опинилися у більш вигіршому становищі щодо добробуту й свого місця у світі.

ПОГЛИНАЙ І ВОЛОДАРЮЙ

З народження Московської держави відбувається постійне прирощення нею сусідніх земель Русі. До того ж і монголи подали залежній од них у всьому Московії приклад поводження із сусідами.

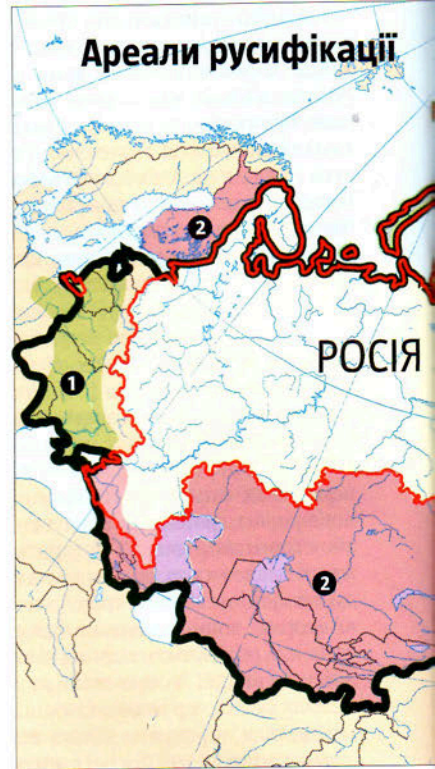
Першою жертвою асиміляції стала Новгородська республіка, яка після завоювання феодально-абсолютистською Москвою в 1478 році з процвітаючого торговельно-економічного центру міжрегіонального значення перетворилася на депресивний регіон російської держави. Після цього жертвами асиміляційної політики стали народи Поволжя та Сибіру.

У період існування Російської імперії (1721–1917) політика примусової асиміляції спрямовувалася на народи, що в культурному сенсі були значно розвиненішими за саму метрополію. Першою жертвою стала українська Гетьманщина. Українську мову, традиції та спосіб життя витісняють у позбавлене прав селянське середовище, а повно-

правну частину суспільства методом «батога та пряника» примушують до перетворення на «нормальних руських». В обмін на це її представники одержували доступ до найвищих державних посад, про що, зокрема, свідчить постать імператорського канцлера кінця XVIII століття Безбородька, який у полеміці з росіянами заявляв, що «немає більших росіян як малороси» (див. *Тиждень* №44/2009).

Наступними жертвами стали поляки, білоруси та українці, приєднані внаслідок поділів Речі Посполитої та Віденського конгресу земель. 16 вересня 1831 року було створено спеціальний «Західний комітет», завдання якого полягало в започаткуванні масштабної програми русифікації українських та білоруських земель, що раніше перебували під контролем поляків, аби «зрівняти Західний край у всіх відношеннях із внутрішніми губерніями», а тогочасний «голова російського МВС» Пьотр Валуєв підготував спеціальний «Нарис про засоби обрусіння Західного краю». 25 червня 1840-го Ніколай I видав указ, згідно з яким усі справи як по урядовій, так і по судовій частині, не виключаючи справ дворянських і депутатських зборів, а також взагалі всі акти, хоч якого роду й найменування вони були, треба було писати лише російською мовою, а 18 липня заборонив використовувати назви Білорусь і Литва, які відтепер іменувалися «Північно-Західний край». Було заборонено Греко-католицьку церкву, закриті уніатські і василіянські школи, що сприяли раніше бодай якомусь збереженню білоруської й української культури. Натомість посилювався контроль за освітою на цих територіях з боку РПЦ.

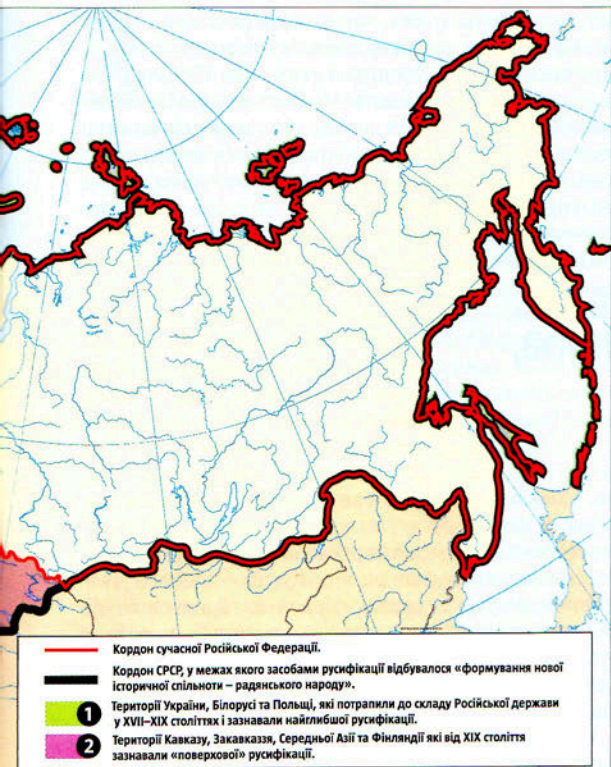
З 1860-х років, після розгрому чергового польського повстання, відбулася наступна, цього разу на порядок потужніша хвиля русифікації Польщі.

Як висловився тогочасний Віленський губернатор Муравйов: «Что не доделал русский штык – доделает русская школа». Посилилася русифікація й українців та білорусів. Валуєвський циркуляр 1863 року майже повністю заборонив використання української мови. Зусиллями РПЦ в білоруських та українських селах створюються початкові церковно-приходські школи, освіта в яких мала підкреслено релігійно-русифікаторську спрямованість. Семінаристам заборонялося розмовляти рідною мовою. 1876 року було видано Емський указ, який доповнив Валуєвський циркуляр і призвів до остаточної заборони використання української мови.

При Александрі III вістря русифікації було спрямоване проти польської, оскільки українська та білоруська мови уже були заборонені: продовжувалося її витіснення із сфер адмі-

ністрації, суду та шкільної освіти, у гімназіях було не дозволялося навіть розмовляти польською. Шкільні програми з історії склалися в проросійському дусі. У 1885 році російська стала єдиною мовою викладання і в початкових школах. Одночасно

скорочувалася кількість навчальних закладів, унаслідок чого до кінця XIX століття за рівнем письменності Польща виявилася на одному з найостанніших місць у Російській імперії. Фактично щодо поляків застосовувалися ті ж самі методи, що в попередньому столітті були апробовані щодо українців автономної лівобережної Гетьманщини.

Наприкінці 1890-х років із посиленням процесів централізації почався новий виток русифікації «національних околиць», метою якої було визначено «ліквідацію сепаратистських устремлень» неросійських народів, їх розчинення в «російській культурній спільноті». Тепер її жертвою мала стати й Фінляндія, де раніше русифікація здійснювалася переважно в адміністративно-правовій сфері й практично не торкнулася культури й освіти, обмежуючись перейменуванням на російський

копил населених пунктів. Хвиля планомірної русифікації була пов'язана з ім'ям призначеного наприкінці 1898 року генерал-губернатором Фінляндії Ніколая Бобрікова. Уже 1900 року було видано Маніфест про мову, який оголосив російську третьою офіційною мовою фінської адміністрації після шведської та фінської. Наступного року було ухвалено закон про призов до війська, який ліквідував окремі фінські Збройні сили й включив їх до складу російської армії. Лише брак часу, якого до моменту розпаду імперії залишилося менше ніж два десятиліття, та згуртований опір політиці русифікації з боку фінської громадськості, що збирала багатотисячні демонстрації протесту, урятував Фінляндію від тих наслідків, які ця політика мала в інших регіонах імперії, зокрема і в Україні.

ОПІР РІЗНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Русифікація була спільною бідою народів імперії. Після включення до її складу народів Кавказу та Середньої Азії вони також зазнали її впливу. Однак опір асиміляції в окремих народів був різний і приніс якісно відмінні результати. Головним захисним механізмом народів Кавказу та Середньої Азії у цей час була їх значна відмінність од росіян як у мовному, так і релігійному сенсі, замкненість способу життя та віддаленість від метрополії. Хоч та частина їхніх еліт, яка прагнула інтегруватися в російське середовище, досить швидко втратила свою ідентичність.

Натомість у випадку європейських народів ефективність опору цілком залежала від їхньої рішучості та організованості. Адже потенційні можливості для цього були: від напівлегальних до радикальних. Окрім кривавих повстань проти

клади, у яких викладали польську мову, історію й культуру. Був навіть створений таємний Університет у Варшаві, що постійно мігрував, змінюючи місце проведення занять. Величезну роль у вихованні патріотичної свідомості молодих поляків відіграли жінки: термін *matka Polka* досі означає сильну відважну особу, готову до спротиву в умовах заслання чи навіть смерті чоловіка. До 1901 року система таємної освіти охопила майже третину населення країни. Водночас під час російсько-японської війни 1904–1905 років Юзеф Пілсудський відвідав Японію, де домовився про фінансування повстання в Польщі й організації польських легіонів для участі у війні проти Росії, і створив Бойову організацію Польської соціалістичної партії, яка лише 1906 року знищила 336 чиновників російської окупаційної адміністрації та військовослужбовців.

У Фінляндії відбувалися масові страйки та демонстрації, активно вживалася тактика «пасивного опору». Наприклад, 1902 року на призовні пункти до російської армії з'явилася лише половина фінських призовників. Урешті-решт, після низки прикрих прецедентів російський уряд дійшов висновку про «ненадійність фінських солдатів» і зменшив квоту їхнього призову, замінивши податком на звільнення від військової служби. 16 червня 1904 року було вбито генерал-губернатора Бобрікова, який проводив політику русифікації, а після початку російсько-японської війни фіни, як і поляки, зуміли домовитися про фінансову допомогу від японського уряду. Урешті-решт маніфестом од 17 жовтня 1905 року російський імператор змушений був припинити дію русифікаційних законів та позбавити нового генерал-губернатора надзвичайних повноважень.

У підсумку національна дискримінація неросійських народів стала одним із визначальних чинників розпаду імперії Романових. Польща й Фінляндія, які пізнали всі принади співіснування з російським керівництвом у межах однієї держави, одразу категорично відмовилися від ідеї її перетворення на федеративних засадах, а відтак створили власні

ЗАСОБАМИ РУСИФІКАЦІЇ МОСКВА ГОТУВАЛА НАВКОЛИШНІ ДЕРЖАВИ ДО ПОГЛИНАННЯ

імперії 1830 та 1863 років, Польщі для протидії русифікації у 1880–1890-х роках активно створювалися таємні навчальні за-

національні держави, які до початку Другої світової війни фактично нівелювали результати попередньої русифікації. Натомість українці, білоруси, народи Кавказу та Середньої Азії змушені були відчуті всі принади співжиття ще й у межах «рівноправного» Союзу.

РАДЯНСЬКА ДОБА: «НОВА ІСТОРИЧНА СПІЛЬНОТА»

Більшовицька русифікація радянської доби була поставлена на «індустріальні рейки», здійснювалася з розмахом та глибиною, притаманною лише тоталітарним режимам. Успіхам русифікації в нових умовах сприяла нова ідеологічна основа, адже вона в цей час подавалася не як поглинання одним народом інших, а всього лише як участь у формуванні нібито єдиної для всіх « нової історичної спільноти – радянський народ ». А російська мова стала платформою такого злиття, « мовою міжнаціонального спілкування ».

Процес асиміляції підсилювався масштабним переміщенням населення із одних кінців імперії до інших, з традиційно національно самобутньої сільської місцевості (не тільки сіл, а й малих міст, що відігравали роль адміністративних, культурно-освітніх та економічних центрів) до великих міст, спосіб життя в яких уніфікувався в процесі реалізації комуністичних економічних експериментів. Уже в 1958–1959 роках в українських великих містах рідною мовою навчалася абсолютна меншість дітей: Івано-Франківськ – 39,4%, Київ – 26,8%, Дніпропетровськ – 17,4%, Одеса – 8,1%, Луганськ – 6,5%, Харків – 4,1%, Донецьк – 1,2%. У результаті якщо російською в містах УРСР 1970 року не володіли лише 7,4% жителів, то українською – 30,6%. Частка людей, що вважали рідною російську, у містах перевищувала в півтора рази частку росіян (45,1% та 30,2% відповідно).

Більше від України русифікація торкнулася лише Білорусі, де, ймовірно, було пройдено критичну точку неповернення, коли в 1995 році 83,3% білорусів на референдумі проголосували за російську як державну. Фактично відбулося зросійщення найближчої до Москви неросійської країни, чого Кремль домагався століттями.

Пасивність білорусів стосовно власної державності призвела, зокрема, й до нинішньої економічної катастрофи (див. **Тижень №18/2011**), яка, на думку багатьох економістів, набуде ще помітніших масштабів.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІМУНІТЕТ

Натомість у решті республік СРСР, за винятком Казахстану (людські втрати якого під час Голодомору 1932–1933 років оцінюються в 1,5–2 млн людей) та Киргизії (де індустріалізація супроводжувалася жорсткою русифікацією, у якій взяла участь частина місцевої еліти), частка носіїв російської мови, культури та

локовані тут військові Збройних сил СРСР доповнювали справу.

Найуспішнішим такої процес «зближення соціалістичних націй» був у Польщі та Болгарії. У результаті чого в наші дні за оціночними даними російською мовою в Болгарії певною мірою володіє до 5 млн осіб, а кількість тих, хто вивчав російську перед розпадом комуністичного блоку, досягла 1 млн осіб. У Польщі за даними Євростату російська – теж мова, яку дорослі поляки знають краще за будь-яку іншу іноземну, хоча ситуація серед молодшого покоління змінюється. Варто водночас зазначити, що під час «комуни» в Польщі збереглося дві більш-менш вільні інституції, не подолані радянщиною: католицька церква та селяни, котрих неможливо було схилити до колгоспної системи (лише 21% землі належав державі). В Угорщині, Чехії, Румунії вона значно поступається англійській та німецькій.

Історичний виклик для народів окресленого нами регіону полягає в тому, що процеси творення « нової історичної общности – советский народ » і « зближення соціалістичних націй » було перервано після розпаду СРСР, однак нині їм знаходиться заміник. Ще 1999 року було ухвалено спеціальний закон, що встановлював форми підтримки «співвітчизників» – шляхи розширення «Русского міра» (від втручання у програми вивчення історії в країнах-сусідках до сприяння проросійським організаціям – див. **Тижень №9/2011**). Сьогодні реалізація проекту «Русский мір» покликана продовжити його в умовах наявності формальних політичних кордонів. Україна зазнавала спроб русифікації упродовж трьох століть. Попри це, завдяки відмінностям у структурі та психології суспільства, спротиву активних і небаждужих, збройним повстанням проти окупації, вдалося зберегти національну ідентичність. Нинішні русифікаторські спроби спрямовані якраз на нейтралізацію цих чинників, які визначили ефективність опору в минулому. Тож, аби не повторити сумного досвіду Білорусі, українцям слід рішуче захищати свій економічний, інформаційний та культурний простір. ■

НИНІ РУСИФІКАЦІЯ МАЄ НА МЕТІ ЗНИЩЕННЯ ЧИННИКІВ, ЯКІ ВИЗНАЧИЛИ ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПОРУ В МИНУЛОМУ

ЕФЕКТ РУСИФІКАЦІЇ

В 1995 році 83,3% білорусів на референдумі проголосували за російську як державну

ДЕФЕКТ РУСИФІКАЦІЇ

Серед титульних народів у республіках СРСР, де еліти опиралися русифікації, вважали російську рідною лише

1–2,5%

ідентифікації чітко узгоджувалася із часткою росіян та асимільованих ними переселенців з інших республік. Частка тих, хто вважає російську рідною, серед титульних народів цих країн найбільшою є в молдаван – 2,5%, у решті вона не перевищує 1%. Ці дані важливі тому, що відбивають самоусвідомлення людей: відмовляючись зректися своєї мови й культури, вони залишалися й менш сприятливими до інших рівнів русифікації: звичаєвого, ціннісного тощо. Окремим чинником стало переміщення російського населення як носія русифікації до тих регіонів СРСР, де воно масово не жило. Українські Крим і Донбас, країни Балтії (насамперед, Латвія) отримали викривлену структуру суспільства, наслідки чого відчутно й досі.

Після Другої світової війни русифікації більшою чи меншою мірою зазнали й країни соцтабору, особливо ті, які входили до інтеграційних утворень, що їх контролював Кремль, як-то Організація Варшавського договору (ОВД) та Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ). У більшості з них російську мову було введено як обов'язкову до вивчення; державний, партійний та економічний менеджмент, особливо в перші десятиліття після Другої світової, проходив підготовку в СРСР; радники, різні категорії «фахівців» та дис-

Безкарність

За що я люблю наше телебачення, то це за гостинність. Днями побачив у гостях у моєї улюбленої ведучої (однієї з) чергового гостя з Москви. Сергей Глазьев, колись міністр зовнішньоекономічних зв'язків Росії, депутат Держдуми, а нині відповідальний секретар Митного союзу (того самого), пояснював, чому нам треба вступати до цього союзу, а не вступати до ЄС. Не можу процитувати дослівно, але за сенс ручаюся: «Що вам та Європа, що ви в неї рветесь? Що вони можуть? Хіба що дозволити одностатеві шлюби». Моя улюблена ведуча розгубилася. Не дивно, я б і сам навряд чи добрав би розуму. Ні, справді, як можна заперечити людині, коли вона переконана, що європейськість вичерпується толерантністю до секс-меншин, і – головне! – чи варто з нею взагалі про щось сперечатися?

Звісно, сюрпризом це могло бути лише для тих, хто не в курсі. Один із засновників (разом із добре нам відомим Дмитрієм Рогозіним) Народно-патріотичного союзу «Родіна» не може не вірити в те, що Європа, та й узагалі весь цей ваш Захід – це суцільний занепад і безлад, а от наша з ним донедавна (і невдовзі, як він сподівається) спільна країна – осередок стабільності, економічного процвітання й, прости Господи, модернізації. Усе, що від нас вимагається, – це приєднатися. Як каже моя племінниця, «переходь на темний бік, у нас є печенки».

А й справді, на Заході таке коїться! От глобальна комісія з наркотиків запропонувала легалізувати марихуану. Хоча що з тієї комісії взяти, у ній самі лише недоумки: чотири колишні президенти різних країн, два колишні прем'єр-міністри, два колишні державних секретарі, один колишній Генсек ООН, різні там міністри, адвокати, один лауреат Нобелівської премії з літератури... Інша річ – Геннадій Оніщенко, головний санітарний лікар Росії! Той самий, який колись заборонив імпорту молдавських та грузинських вин і мінеральної води «Боржомі», а нещодавно – будь-яких овочів із будь-якої країни Євросоюзу, так він дбає про здоров'я співгромадян. Так от, днями Геннадій Грігор'євич офіційно оголосив наркотиком... петрушку кучеряву (*Petroselinum crispum*). Щоправда, не саму рослину, а лише її плоди та ефірну олію, але поміркуйте самі, кому тепер спаде на думку вирощувати або продавати це вмістилище гріха – можна на рівному місці строк одержати. Оце по-нашому! Прямо, безкомпромисно, без огляду на якусь там продажну

громадськість. А що – у нас тут «родіна» в небезпеці, Росія посідає перше місце у світі зі споживання героїну – 75 тонн (для порівняння: Китай – 45 тонн, Штати разом із Канадою – 20 тонн), хіба є інший вихід, аніж боротися з петрушкою?

Не буду сперечатися, можливо, у короткостроковому плані нашій країні справді вигідніше ввійти до Митного союзу, як закликає пан Глазьев. Це треба було б поррахувати, причому поррахувати чесно, а не так, як газові тарифи, – щоби бодай усвідомлювати, від чого ми відмовляємося. Але в одному я переконався додатково: у плані стратегії нам варто триматися якомога далі від того економічного й, не побоюся сказати вголос, ментального середовища, яке в постійному робочому режимі продукує лицемірство, демагогію, дурість і головне – безкарність.

Останнє найбільше вбиває. Хоч би що утнув Геннадій Грігор'євич, яку завгодно капость, будь-яку нісенітницю, його праву впливати на споживчий ринок підвладної країни не загрожуватиме ніщо, доки він не роздратує своє безпосереднє начальство, а начальству він знає, як догодити. Те саме стосується будь-якого функціонера в діючій системі взаємин у Росії, куди нас кличуть. Ну й нехай, це їхня суверенна справа, але Україна на своєму невпинному шляху до Європи стрімко добирає цивілізаційних рис, притаманних

якраз тому, умовно кажучи, «азійському» ладу. Кажу «умовно», бо перед очима стоїть типовий азійський прем'єр, який вибачається перед своїм народом за аварію на атомній станції Фукусіма й обіцяє скласти повноваження, щойно закінчить першочергові заходи з ліквідації наслідків. Він що – спри-

чинив цунамі? Чи, може, він проектував реактор? Ні, звісно ж, це всього лише ритуальні рухи, але вони добре зрозумілі в тій системі координат, яка передбачає готовність нести особисту відповідальність (так і бачу нашого прем'єра чи міністра освіти, які роблять собі сеппуку).

Про толерантність, про право на власний шлях (зокрема, й вибір сексуальної орієнтації або вживання травички; для когось це першочергове питання, а для мене сто двадцятьє) щоправда, коли домовимося відповідати за свої вчинки. А «стабільність», куди кличе Глазьев, – це тотальна безвідповідальність. Включно з можливістю кидати за ґрати опонентів, байдуже, яке їхнє призище – Ходорковській чи Луценко. ■

**ТРЕБА ТРИМАТИСЯ
ЯКОМОГА ДАЛІ ВІД ТОГО
ЕКОНОМІЧНОГО
Й МЕНТАЛЬНОГО
СЕРЕДОВИЩА, ЯКЕ
ПРОДУКУЄ ЛИЦЕМІРСТВО,
ДЕМАГОГІЮ, ДУРІСТЬ І
ГОЛОВНЕ – БЕЗКАРНІСТЬ**

Автор:
Юрій
Макаров

Зійти з похилої площини

Автор:
Ростислав
Павленко

Русифікація – у широкому сенсі, включаючи економічний, соціально-політичний та інші аспекти, – несе загрозу не лише суспільствам, на які спрямована, а й кожній людині в них. Найбільша небезпека походить безпосередньо із засад, на яких базуються ідеї, що їх засобами русифікації нав'язують сусіднім країнам. Вони просуваються шляхом потурання нищим, приземленим рисам людської психіки. Це веде до деградації – як особистісної, так і суспільної. Деградовані ж люди, а поготів суспільства, не здатні на прориви, економічні дива й розквіт добробуту.

По-перше, «особливий шлях», який пропонує Росія, так докладно й не було розглумачено. Головні його версії зводяться до того, що «російська цивілізація» відмінна від західноєвропейської, а тому адептам «Русского міра» належить не любити все західне, а захоплюватися російським, «ісконним», «нашим». Причому ця любов має бути без запинки. Тут маємо справу зі звичайним протиставленням свій-чужий, культивуванням «духу зграї» й придушенням інакомислення, що неодмінно веде до застою. Більше того, глузування із Заходу з його раціоналістичним підходом і принципом індивідуальної відповідальності за свою долю веде до потурання «розхлябаності» й до споживацтва: у житті розраховувати на «авось», невдачі топити в алкоголь та звинувачувати в них внутрішніх і зовнішніх ворогів. Із таким ставленням, до того ж оспіваним російським «маскультом», годі дивуватися низькому середньому рівню життя в країнах, що є сателітами Росії, та й у власне російській глибинці.

По-друге, зрозумілі й прийнятні для більшості цілі – створення умов для реалізації кожної людини й на цій основі зростання добробуту – ледь не з перших років існування Московської держави її керівництво намагалося підмінити штучним фетишем. «Третій Рим», «Світова революція», «Світле комуністичне майбутнє», «Постала з колін Росія, яку мають боятися» тощо.

Існування фетиша суто функціональне: воно виправдовує «тимчасові труднощі». В ім'я світлої мети можна вимагати терпіння сваволі влади, неефективності економіки, збагачення купки «тих, хто думає за всіх нас». А опозицію придушувати не за те, що хоче щось змінити в країні, а за перешкоджання рухові до всезагального щастя. Чим знов-таки забезпечується застій і брак ініціативи. До того ж Велика Мета виправдовує небезпечні проєкти на кшталт «маленьких переможних воєн», де гинуть представники всіх націй, які дали втягнути себе в утворення на чолі з Росією.

По-третє, традиційна конструкція російської влади як авторитарної ієрархічної системи спонукає відкидати всі прояви ініціативи «з низів». Російський апарат має своєрідний «історичний страх» перед

демократизацією. Спроби бодай часткового відкриття прихованої владної касты й повернення її обличчям до людей закінчувалися розпадом імперії. Так було в «Смутні часи» після Годунова, у 1917-му після Тимчасового уряду, у 1991-му після Горбачова й за Єльцина... А тому з профілактичною метою із суспільства витравлюють ініціативу, активних і амбітних або залучають до служіння владі, або репресують, або змушують до еміграції. А ті, хто залишилися, мають бути в усьому покірні владі. До того ж і для безініціативних є принада: за них думатиме й вирішуватиме хтось інший. А по змозі забезпечити сяку-таку пайку.

Таким чином, у «Русській мір» країни й суспільства буквально «скокуються», втрачаючи можливості для розвитку й стаючи ресурсним додатком для амбіцій російської верхівки. Однак із цієї похилої площини можна зійти. Зіставляючи країни з різним ступенем русифікації, бачимо чітку тенденцію: що вільніша від російського впливу еліта й суспільство країни, то більшого вона досягла в економічному розвитку й добробуті людей. Грузія, яка спромоглася на реформи, залишила в рейтингах розвитку далеко позаду Білорусь і Україну. Естонія й Литва, які послідовно опиралися втручання російських чинників у внутрішнє життя, стабільніші за Латвію, яка чи не найбільше постраждала від кризи економічної й нині потрапила в кризу політичну, що спровокували олігархи зі зв'язками в Росії (див. стор. 36).

Для того щоб зійти з похилої, треба на кожну з удаваних принад русифікації знаходити відповідь, яка вестиме до подолання бідності – чи фінансової, чи духовної. Бракує робочих місць, громадяни не виявляють ініціативи? Спростіть умови для створення й розвитку бізнесу, запровадьте навчання й пільгові кредити для тих, хто готовий відкрити власну справу. Маскульт сусідньої держави героїзує п'яницю і нероб, паплюжить вашу історію? Підтримайте національний культурний продукт, зробіть

**ДЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД
РУСИФІКАЦІЇ ПОТРІБНО
ТЕ САМЕ, ЩО І ДЛЯ
ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ Й
ПОВЕРНЕННЯ ДО ЄВРОПИ**

жорсткішими вимоги щодо дотримання квоти державної мови. Бізнес сусідньої держави за підтримки чиновницького апарату перебирає контроль над підприємствами? Запровадьте прозорі приватизаційні конкурси. Проплачені «агенти впливу» створюють інформаційні чи силові провокації? Примусьте працювати на свою, а не сусідню державу органи безпеки. Економіка олігархізується? Подрібнойте олігархії, проведіть демонополізацію, реально підтримайте малий і середній бізнес. Рецепти не нові, проте вони працюють. Варто лише зрозуміти, що альтернативою їм є «зливання» в «Русській мір». Знову вибиратися з нього буде тяжко й складно, тож ті, хто допустить таке зливання, звільнення вже не побачать. ■

СТИПЕНДІАЛЬНА ПРОГРАМА

Міністра культури і національної спадщини

Республіки Польща

GAUDE POLONIA

Національний Центр Культури у Варшаві оголошує конкурс на отримання піврічної стипендії у Польщі в рамках стипендіальної програми міністра культури і національної спадщини Республіки Польща GAUDE POLONIA. Програма Gaude Polonia призначена для молодих митців і перекладачів польської літератури з країн Центрально-Східної Європи.

Стипендіальна програма триватиме у Польщі з 1 лютого до 31 липня 2012 року. Відбір стипендіатів відбудеться шляхом конкурсу. Від кандидатів вимагається володіння польською мовою на початковому рівні. Заяви про участь у програмі прийматимуться до 15 жовтня 2011 року.

Піврічна стипендія у Польщі призначена для ознайомлення із сучасною польською культурою та удосконалення творчої майстерності під керівництвом відомих польських митців та установ у найбільших і найвідоміших центрах польської культури. Програма Gaude Polonia сприяє порозумінню і розвитку добрих відносин на основі культурної співпраці між Польщею та її близькими сусідами.

Оператором стипендіальної програми Gaude Polonia є Національний Центр Культури у Варшаві.

Детальну інформацію про програму Gaude Polonia та бланки анкет можна отримати на сайтах:

- Національного Центру Культури у Варшаві:
<http://www.nck.pl/kategoria/234/gaude-polonia/pr/true>
- Польського Інституту у Києві:
<http://www.polin.st.kiev.ua/ua/podii2/podii.htm?year=2011&id=552>
- у польських дипломатичних представництвах в Україні та в Національному Центрі Культури у Варшаві: тел. (+48 22) 210-01-21 або (+48 22) 210-01-00.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ

КАНДИДАТИ:

Стипендіальна програма Gaude Polonia призначена для таких творчих середовищ:

- художники;
- літератори;
- перекладачі з польської мови;
- музиканти;
- кінематографісти;
- мистецтвознавці;
- літературні критики;
- спеціалісти, що займаються охороною пам'яток старовини;
- музейні працівники.

ЦАРИНИ:

- література;
- переклад;
- літературознавство;
- музика, образотворче мистецтво;
- кіномистецтво;
- охорона культурної спадщини;
- театр.

Перевага надається кандидатам:

- віком до 40 років (в обґрунтованих випадках – до 45 років);
- які мають значні досягнення у своїх галузях творчості.

ФОРМАЛЬНІ КРИТЕРІЇ:

- громадянство та місце постійного проживання в Україні;
- повна вища освіта;
- знання польської мови на рівні, достатньому для спілкування.

ПРАВИЛА ПРИЙОМУ:

- оголошення про відкритий конкурс у пресі;
- відбір найкращих кандидатів за результатами 3-етапного конкурсу:

I етап – оцінювання кандидатів за формальними критеріями;

II етап – оцінювання проектів перебування у Польщі, запропонованих кандидатами;

III етап – остаточний набір.

НЕОБХІДНІ ДОКУМЕНТИ:

1. Заповнений формуляр анкети про надання стипендії Gaude Polonia міністра культури і національної спадщини Республіки Польща;
2. Не менш ніж дві рекомендації професорів або мистецьких установ, творчих спілок, товариств тощо польською мовою, які містять таку інформацію:

- прізвище особи, яка рекомендує;
- посада;
- установа;
- місто;
- зазначення періоду знайомства з кандидатом;
- характер взаємних відносин (учитель, майстер, працедавець, інше);
- творчі досягнення кандидата;
- оцінка запропонованого кандидатом проекту його перебування в Польщі;
- копія диплома про закінчення вищого навчального закладу разом із нотаріально завереним перекладом на польську мову;
- копії дипломів, відзнак із конкурсів, фестивалів, курсів, виставок тощо разом із перекладом польською мовою;
- копії рецензій разом із перекладом польською мовою;

- проект перебування в Польщі (до двох сторінок), викладений за такими пунктами:
- головна мета перебування;
- пропозиція програми і місця перебування;
- пропозиції щодо творчої практики;
- значення проекту для:
  - а) галузі, яку представляє кандидат;
  - б) власної професійної кар'єри;
  - в) установи, де працює кандидат;
  - г) країни;
- обґрунтування участі в програмі Gaude Polonia.

ФІНАНСОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ:

- стипендіат щомісяця отримує стипендію у розмірі 3000 (три тисячі) злотих brutto;
- на період отримання стипендії стипендіат забезпечується місцем проживання;
- стипендіат перебуватиме під опікою куратора;
- стипендія може бути реалізована лише на території Республіки Польща;
- стипендія призначена на період із 1 лютого до 31 липня 2012 року;
- стипендіат повинен придбати гарантійний поліс на випадок хвороби та нещасний випадок на період перебування в Польщі (у рідній країні або в Польщі);
- стипендіат сам покриває витрати на приїзд до Польщі та повернення додому.

ЗАЯВИ КАНДИДАТІВ:

Кандидати на отримання стипендії Gaude Polonia повинні надсилати свої заяви за посередництва польської дипломатичної установи: Польський Інститут у Києві: 01030 Київ, вул. Б. Хмельницького, 29/17, тел. (044) 288-03-04, 278-16-01, 278-30-65, факс 288-02-86; одночасно копії заяв можна надіслати до Національного Центру Культури у Варшаві: **факс (+48 22) 2-100-104, e-mail: nck@nck.pl**

ТЕРМІН ПОДАЧІ ДОКУМЕНТІВ:

Термін подачі документів (заява, рекомендаційні листи, копії диплома, рецензій тощо) – до 15 жовтня 2011 року. Заяви, які будуть надіслані після закінчення цього терміну, не розглядатимуться.

АНКЕТА

Бланк анкети та інформацію стосовно стипендіальної програми можна знайти на інтернет-сторінках:

- Національного Центру Культури у Варшаві:
<http://www.nck.pl/kategoria/234/gaude-polonia/pr/true>
- Польського Інституту у Києві:
<http://www.polin.st.kiev.ua/ua/podii2/podii.htm?year=2011&id=552>

Манікюр для українського книговидання

Фрагментарні, несинхронні дії влади допоможуть видавничій справі не більше, ніж процедура лакування нігтів смертельно хворій пацієнтці

Автор:
Олександр
Афонін,
президент
Української
асоціації
видавців та
книго-
розповсюджу-
вачів

Як сказав один європейський політик, щоб визначити напрями стратегічних проривів, які планує держава, не треба агентурної розвідки. Вистачить ретельного аналізу статистики друку й жанрових ніш, де помічено різке, стрибкоподібне зростання кількості видань за назвами й накладками.

Коли оцінюєш «успіхи» вітчизняної книжкової індустрії за 20 років, мимоволі складається враження: жодна з когорт, як і побували на владному українському олімпі, не прагнула вести народ до цивілізованого майбутнього національної державності й не планувала стратегічних проривів.

Отже, про те, що маємо в «сухому залишку», оцінюючи стан національного книговидання і його вплив на моральний, культурний та інтелектуальний стан суспільства в добу незалежності.

ВТРАТА ПРІОРИТЕТНОСТІ КНИЖКИ

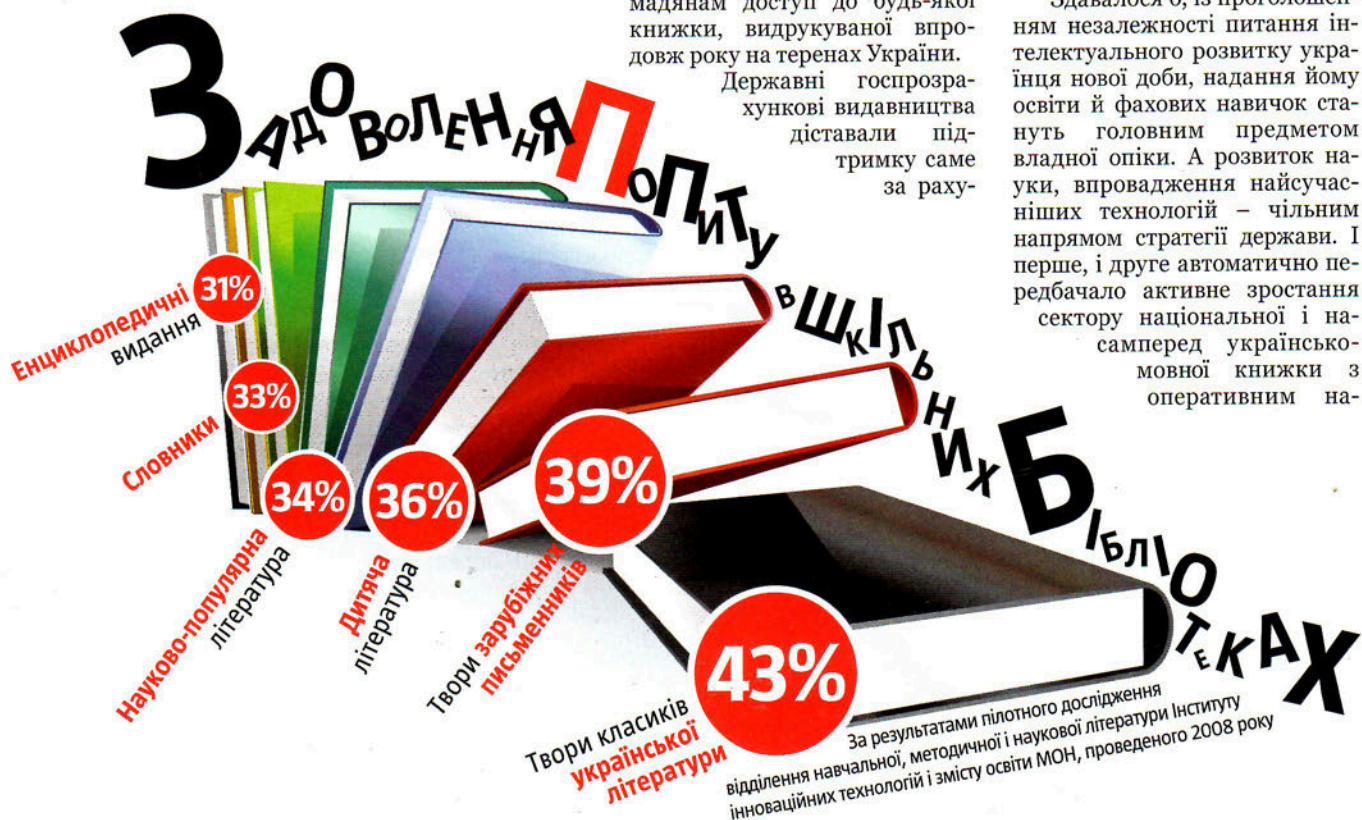
Абстрагувавшись від ідеологем минулого, слід визнати: в СРСР література була головним, як і належало, інструментом формування всебічно розвиненої особистості. Бібліотеки всіх рівнів (їх налічувалося майже 50 тис.), від шкільної до профспілкової, мали річний захищений бюджет для поповнення фондів, який гарантував громадянам доступ до будь-якої книжки, видрукованої впродовж року на теренах України.

Державні госпрозрахункові видавництва діставали підтримку саме за раху-

нок бюджетів бібліотек на поповнення їхніх фондів, а не прямих асигнувань видавця. До того ж закупівля й замовлення відбувалися без жодних тендерних процедур.

Книжки в УРСР реалізували через потужну торговельну мережу Державного підприємства «Укркнига», магазини Укоопспілки, Товариство книголюбів України та виконкомівські книгарні регіонального рівня. Своєчасно поповнювати асортимент на місцях давали змогу шість величезних гуртових баз, підпорядкованих Укркнізі. Управління потужним видавничо-поліграфічним і торговельним комплексом було зосереджено в Держкомвидаві республіки.

Здавалося б, із проголошенням незалежності питання інтелектуального розвитку українця нової доби, надання йому освіти й фахових навичок стануть головним предметом владної опіки. А розвиток науки, впровадження найсучасніших технологій – чільним напрямом стратегії держави. І перше, і друге автоматично передбачало активне зростання сектору національної і насамперед українськомовної книжки з оперативним на-

працюванням асортименту в тих жанрових нішах, які раніше «закривалися» загальносоюзним постачанням друкованої продукції.

На жаль, не так сталося, як гадалося. Від перших років життя нової держави влада викреслила книжку зі стратегічних пріоритетів, і цього абсолютно законного статусу їй не повернули досі.

Що галузь утратила в очах чиновників сутнісне, функціональне значення як вихователя і вчителя українців, головного чинника в забезпеченні динамічного розвитку вітчизняної культури, науки, виробничої сфери, стало помітно відразу.

Спершу ліквідували ідеально відлагоджену потужну структуру Укркниги, що призвело до розвалу всієї відповідної системи торгівлі. І коли раніше ні в кого не виникало й думки, що в приміщенні книгарні, видавництва чи бібліотеки може діяти якась інша структура, то вже в середині 1990-х закони, ухвалені новою генерацією політиків, у праві на оренду комунального й державного майна урівняли їх із новонародженими підприємствами всіх сфер бізнесу, підписавши таким чином більшості суб'єктів книготоргівлі смертний вирок.

ПІЛЬГИ ПІД ТИСКОМ

Фактично від 1992 року держава припинила будь-які дії щодо тематичного, економічного та фінансового моніторингу внутрішнього книжкового ринку і вже не бралася впливати на його процеси. Паралельно влада згорнула пропаганду книжки й читання серед різних вікових груп населення.

Неувага й неповага до книжки, нерозуміння її справжньої, а не суто матеріальної вартості завадили високопосадовцям почути громадськість, яка закликала вирівняти умови існування національного книговидавництва (як це зробили в Росії, де в грудні 1995-го Державна дума звільнила від сплати ПДВ та податку на прибуток усіх суб'єктів видавничої справи, паперовиків і транспортників галузі). Було проігноровано й попередження видавців про за-

грозу тотального заповнення вітчизняного ринку продукцією сусідньої держави без належних заходів із боку України.

Так і сталося. Лише після 1999 року, коли в нас видрукували тільки 21,9 млн примірників книжок, що було нижче рівня навіть 1925-го, влада під тиском суспільства зробила кроки в напрямку звільнення галузі від оподаткування. Однак закон про надання суб'єктам видавничої справи фіскальних пільг Верховна Рада ухвалила аж через рік поневірянь у її стінах, і час його дії був лише півтора року. А сам документ про сприяння, нині пролонгований у Податковому кодексі України, впродовж десятиліття не раз зазнавав нападів із боку конкретних високопосадовців, які хотіли його ліквідації.

Та окрім пільг видавнича справа нічим не була виділена із загального списку виробників промислової продукції. Ба навіть укази президентів Леоніда Кучми (1998, 2000) та Віктора Ющенка (2006), спрямовані на організаційну, фінансову й адміністративну підтримку суб'єктів галузі з метою забезпечення її динамічного розвитку не виконані й досі.

Управління галуззю за минулі роки з повномасштабного процесу перетворилося на фрагментарний вплив центрального органу влади лише на ті сектори, де були бюджетні кошти й державна форма власності. Поза увагою zostалися всі інші суб'єкти й ділянки галузі.

Наприкінці 1980-х, напередодні незалежності, сумарний наклад книжок, видрукованих за рік, сягав 189,5 млн примірників і 8449 назв. Середній тираж видання становив 22,5 тис. екземплярів, а на жителя України припадало 3,7 книжки.

Минулого ж, 2010 року сумарний річний наклад був 45 млн примірників і 22,55 тис. назв за середнього тиражу 1993 екземпляри. На особу припадало лише 0,98 книжки.

Неозброєним оком видно: статистика – не на користь сучасної України. Мабуть, єдиний показник, що майже не змінився від радянського часу, – це співвідношення сумарних тиражів українськомовної та ро-

Кваліфіковані вчителі з Великобританії та аніматори з США

запрошують дітей
8-17 років

Вивчати англійську та відпочивати

в британському
освітньому
таборі DEC camp
в Закарпатті

Продаж путівок:

(044) 390-76-24

(066) 310-48-53

www.dec-camp.com

сійською мовою книжки. Перша лише на кілька мільйонів нині перевершує за обсягом останню, що абсолютно не відповідає національній структурі населення держави. А якщо вилучити з переліку видань державною мовою шкільні підручники, видавані на замовлення офіційного Києва (тобто поза ринковими відносинами), виявиться, що загальнодоступних книжок зараз виходить нею куди менше, ніж російською.

ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВІ ЗВ'ЯЗКИ

Ігнорування владою істинної ролі національної книжки в суспільстві призвело до:

- порушення всіх традиційних і виправданих вимог до підготовки видання та апробації підручників для загальноосвітньої школи, а також скорочення щорічного асигнування бюджетних коштів на їх виробництво до рівня 30% від реальних потреб;

- поступового згортання фінансування центральним бюджетом бібліотек на поповнення фондів, аж до повного його припинення;

- нефінансування з центрального бюджету видання підручників для професійної та вищої школи;

- відсторонення держави від вирішення питань інвестування коштів у галузь та кредитування її суб'єктів задля розвитку та модернізації наявних видавництв, поліграфічних підприємств, книгарень;

- зменшення кількості бібліотек, особливо профспілкових та сільських, обмеження заробітків їхніх працівників на селі половиною чи навіть чвертю офіційного посадового окладу;

- повної відсутності з боку держави осмислених послідовних і логічних дій, спрямованих на повернення книжки в суспільство, її популяризації та читання серед населення, особливо молоді.

Усе це стало причиною:

- значного сумарного скорочення обсягів книговидання в Україні за накладом до найнижчого в Європі рівня (менш як одна книжка за рік на особу) й доведення середнього тиражу

до 1,9 тис. примірників однієї назви, що робить вітчизняну продукцію недосяжною для пересічного споживача;

- зменшення середніх накладів підручників для вищої школи та наукової книжки до 300–400 примірників і, як наслідок, утрати державою однієї з основних можливостей системної і справді якісної підготовки кадрового потенціалу, здатного масштабно реформувати технічну, технологічну та виробничу сферу України;

- тотального відставання виготовлення підручників для загальноосвітньої школи від норм, установлених законодавством, та від реальних потреб виховного й навчального процесу. Звідси – поступова й системна моральна, культурна та освітня деградація значної маси молодих українців;

- втрати Україною в багатьох царинах науки чільних позицій, які вона мала до проголошення незалежності, а також стрімкого, надто ж останніми роками, регресу галузей господарства, динамічний розвиток яких забезпечували прикладні дослідження; примітивізації виробничої сфери держави загалом;

- поступового захоплення (на 92–93%) книжкового сектору держави імпортованою продукцією, переважно з Росії, та витіснення вітчизняної на маргінесі;

- втрати Україною навіть тих ніш на світовому ринку високотехнологічної, наукомісткої продукції, які вона мала за радянської доби, і перехід її в становище держави-постачальника лише природної сировини та напівфабрикатів, а також дешевої некваліфікованої робочої сили;

- ізоляції вітчизняної книжки від світового та європейського літературного й культурного процесів; утрати Україною можливості презентувати себе перед цивілізованим світом власним творчим надбанням як країну з глибоким історичним корінням та великою спадщиною письменства;

- втрати переважною частиною населення інтересу до читання; нерозуміння винятково позитивного впливу книжки на розвиток особис-

тості. Поступове витіснення лектури з переліку пріоритетних об'єктивних чинників, що впливають на соціальний статус громадянина, його просування кар'єрними шаблями.

І це лише очевидні втрати, яких уже зазнала Україна, відмовивши своїй-таки книжці в законному праві відігравати роль головного стратегічного продукту. Більшість проблем, що сьогодні переслідують нашу державу, – від того, що нинішнім її керівникам свого часу розумні люди не вклали в руки відповідної книжки. Адже історія свідчить, що у світі все повторюється – як події, так і проблеми, – і людство уже давно напрацювало рецепти їх вирішення, записавши у мудрі фоліанти. Треба просто підійти до полиці й узяти потрібний томик.

ПОРУШЕННЯ КРОВОТВОРНОЇ ФУНКЦІЇ

Якщо уявити собі державу в образі людини, то роль кровотворного органу в ній виконують автор і видавець, а судин та капілярів – бібліотеки, від на-

ціональних до сільських. Творець текстів продукує «кров» суспільства – знання, видавництво надає інформації такої форми, доводить до такого стану, щоб вона могла бути адекватно спожита будь-ким із громадян держави, а бібліотеки доносять «кров-знання» до найвіддаленіших куточків усього соціального організму,

брацькі залишки знань, які ще продукують автори й видавці, поширити знекровленою, анемічною державою.

Отож, кажучи нині про те, що втрачають книжка й бібліотечна справа, насправді ми маємо на увазі, що в їх особі Україна губить найголовніше надбання – ЛЮДИНУ.

Не можна підняти країну, реформувати її економіку, соціальну та політичну складові, науку, не підготувавши кадрів, здатних виконати складну, насамперед розумову, а не фізичну роботу. А виростити такий потенціал без літератури ніхто у світі ще не навчився.

Національна книжка перебуває нині в важкому стагнаційному стані, і повернення її до активного життя, притаманного культурній індустрії будь-якої з європейських країн, вимагає визнання її на рівні держави стратегічним продуктом та розроблення стратегічної програми комплексного, системного й дослідного «лікування» видавничої галузі з прогнозованими наслідками цього процесу. ■

ВІД ПЕРШИХ РОКІВ ЖИТТЯ НОВОЇ ДЕРЖАВИ ВЛАДА ВИКРЕСЛИЛА КНИЖКУ ЗІ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ, І ЦЬОГО АБСОЛЮТНО ЗАКОННОГО СТАТУСУ ЇЇ НЕ ПОВЕРНУЛИ ДОСІ

до його «рук», «ніг», нейронів мозку, надаючи йому наснаги до руху, дії, творення.

Нині ситуація з національною книжкою така, що вона вже фактично неспроможна виконувати покладену на неї оцю «анатомічну» функцію, фінансовий стан вітчизняних бібліотек не дає змоги навіть ті же-

з Оленою Вознесенською

з 6:00 - 9:00 ранку

 www.eratv.com.ua

Система «ніпель»

Замість того, щоби повноцінно реформувати пенсійну систему, уряд ускладнить життя пенсіонерам у межах наявної – солідарної

Днями віце-прем'єр Сергій Тігіпко оприлюднив надзвичайно показові дані: станом на 1 квітня 2011 року кількість пенсіонерів в Україні (13,8 млн) майже зрівнялася з кількістю платників внесків до Пенсійного фонду (14 млн). У динаміці ця статистика видається ще цікавішою: порівняно з кінцем 2010-го осіб поважного віку побільшало на (!) 60 тис., а тих, хто працює, фактично поменшало на (!) 400 тис. Можна довго перераховувати ймовірні причини такої ситуації, але більше цікавить, яким чином держава виходитиме з неї, адже 2010 року дефіцит Пенсійного фонду (ПФ) сягнув 34,5 млрд грн (!) і особливих передумов для суттєвого поліпшення його фінансового стану не спостерігається.

Автор:
Віталій Мельничук,
віце-президент
ІК «Кінто»

фото:
Олександр Чекменьов

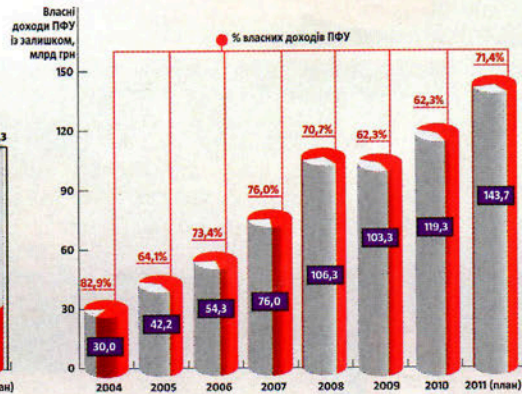
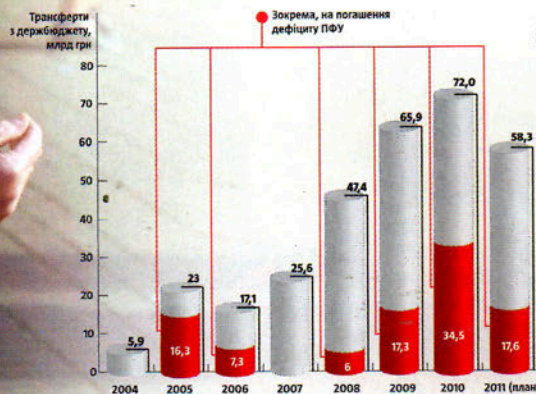
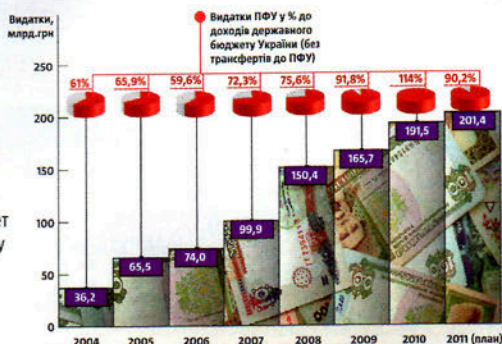
ОСТАННІ ІНІЦІАТИВИ

31 травня 2011 року Верховна Рада – після тривалого публічного обговорення та не без тиску громадськості – відхилила урядовий законопроект «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» (внесений на розгляд наприкінці 2010-го). Однак увечері того ж дня (!) Кабмін направив до парламенту нову версію цього документа, а нещодавно голова Верховної Ради Володимир Литвин заявив, що 14–15 червня в сесійній залі розпочнеться розгляд проекту. У пояснювальній записці до нього підкреслено, що «основним очікуваним результатом прийняття акта є збалансування в середньостроковій перспективі солідарної системи пенсійного страхування». Як уряд планує досягти мети?

Законопроектом передбачено корекцію ключових параметрів пенсійної системи, зокрема: пенсійного віку, мінімального страхового стажу, максимального розміру пенсії, умов виходу на заслужений відпочинок різних категорій громадян тощо. Більшість цих заходів зумовлена жахливим фінансовим станом державного ПФ, що у свою чергу пов'язано з багаторічним зволіканням зі справжніми змінами системи. Нагадаю, що пенсійна реформа розпочалася в Україні ще 1998-го року спеціальним посланням президента до Верховної Ради й подальшим прийняттям у 2003-му низки законів та нормативних актів, якими за прикладом інших країн була започаткована трирівнева пенсійна система. Згодом, на жаль, процес було пригальмовано: недержавне пенсійне забезпечення

Видатки і власні доходи Пенсійного фонду в 2004–2011 рр.

Джерела: Державний комітет статистики України, Пенсійний фонд України, закони про державний бюджет України (2004–2010 роки), звіти про виконання бюджету ПФУ (2004–2009 роки), власні розрахунки

(третій рівень) опинилося на узбіччі уваги влади, а другий рівень (обов'язкова накопичувальна складова) залишився лише на папері. Унаслідок цього солідарна пенсійна система (за яку на 100% відповідає уряд) опинилася під подвійним ударом як з боку економіки, так і суспільства.

ГЛУХІ КУТИ

Старіння населення змушує державу збільшувати видатки ПФ, але підвищити «пенсійний податок» на зарплату (який в Україні і так є одним із найбільших у світі) неможливо – це, так би мовити, економічний глухий кут. І це без урахування кризи! Водночас обмеження пенсійних видатків, збільшення пенсійного віку та інші аналогічні заходи населення не підтримує, особливо на тлі марнотратства в інших сферах державних фінансів, про які ми або знаємо, або здогадуємось. І це суспільний, а з погляду політиків – електоральний глухий кут.

У влади, яка дбає не про реальні реформи, а про чергові вибори (іншої в Україні за останні 20 років не було), регулярно виникає потреба в субсидюванні видатків ПФ трансфертами з державного бюджету. Починаючи із 2004-го, обсяг таких вливань зростає із року в рік, а у 2010-му він становив (!) 72 млрд грн – сума нечувана, 30% доходів держбюджету. Саме стільки грошей не надійшло в інші галузі, і саме таким виявилось додаткове навантаження на фонди оплати праці підприємств та найманих працівників. Хоча «найцікавіші» статті бюджетних видатків через це не постраждали: наприклад, державні тендерні закупівлі в 2010 році профінансували в обсязі 335 млрд грн – майже вдвічі більше, ніж 2009-го.

Таким чином, проблемне коло замикається і звужується: зростання пенсійних видатків, які нема за рахунок чого фінансувати (чи поки вдається витискати?), трансферти з бюджету (рятувальна соломинка), зростання податкового навантаження, падіння ділової активності і – як наслідок – зменшення власних надходжень ПФ, проблеми із виплатою пенсій.

Занепад традиційної солідарної пенсійної системи із часом стає неминучим. У середині 1980-х років подібні ситуації спостерігались у європейських та інших країнах.

ЩО РОБИЛИ ІНШІ?

Пенсійний вік підвищували (Німеччина, Греція, Італія, Португалія, Велика Британія). Збільшували мінімальний стаж для отримання повної пенсії (Німеччина, Греція, Італія та

інші). Запроваджували жорсткіші умови для раннього виходу на відпочинок (Франція, Німеччина) та індексації виплат (Австрія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Італія, Голландія). Звужували той період, протягом якого довший термін стажу передбачав збільшення бази майбутніх пенсійних виплат (Австрія, Фінляндія, Франція, Італія, Голландія, Португалія, Велика Британія). Скорочували пенсійні привілеї (Фінляндія, Греція, Італія, Португалія). Та, хоч як дивно це звучить, а згадані вище параметричні заходи, які лише тимчасово покращували ситуацію, там ніколи не називалися «реформою», як це вважають в Україні. Розвинені країни, корегуючи параметри діючих пенсійних систем, одночасно проводили реформи, спрямовані на кардинальну зміну їх суті шляхом переходу до іншого типу пенсійних систем.

Україні потрібні не заходи тимчасового полегшення ситуації, але вихід з кількох глухих кутів, куди потрапила солідарна система і звідки вона, як висловився один аналітик, «хапає за ноги живих». Перманентне підвищення пенсійних витрат зумовлене не чієюсь злою волею й навіть не «змовою МВФ», а політико-економічною логікою самої солідарної системи, створеної в умовах активного розвитку індустріального суспільства та відповідної пірамідальної демографічної структури (тоді кількість осіб, які робили внески до ПФ, була значно більшою за кількість осіб поважного віку).

Зараз зростаючі пенсійні витрати неможливо профінансувати ані шляхом підвищення ставки пенсійного збору (що, здається, сягнула свого максимуму), ані шляхом нарощення обсягів підтримувальних трансфертів з держбюджету. Підвищення пенсійного віку та інші параметричні заходи можуть дати лише тимчасовий ефект.

Глибинні суперечності традиційної солідарної пенсійної системи України роблять її вкрай нестійкою та вразливою. Відповідно реформа має бути спрямована на перехід до іншої – сучасної багаторівневої системи, яка встигла себе добре зарекомендувати в інших країнах (Швеції, Польщі, Швейцарії, Данії, Австралії, ПАР, Великій Британії тощо).

ЧОГО ХОЧУТЬ У НАС?

Урядовий законопроект, який розглядатимуть у червні, складається із двох логічних частин. Перша стосується зміни ключових параметрів солідарної системи, а саме: пенсійного віку й механізмів його підвищення для різних категорій громадян, жінок; по-▶

ГЕНЕРАЛЬНИЙ РАДІО-ПАРТНЕР

РОЗМІЩУЄ

19 червня · 19:00
ПАЛАЦ "УКРАЇНА"

ЖИВИЙ ЗВУК
SANTANA.COM · FACEBOOK.COM/CARLOSSANTANA

230-93-19 432-19-73

GUITAR HEAVEN

TICKETS.COM.UA

БІЗНЕС 38

Тиждень

ВЖЕ У ПРОДАЖУ

ПАРТЕР ЮА, ПС ПРЕMIUM SAУND, ТIKETS КОМ ЮА, ІNТЕРКОНТИНЕНТАЛЬ КІВ

рядку та формули обрахунку пенсії, обмеження її максимального рівня; змін індексації та отримання пенсії пенсіонерами, що працюють, тощо. Навколо цієї частини, власне, і розгортається дискусія, що й зрозуміло, бо питання зачіпає інтереси більшості громадян.

Друга частина законопроекту присвячена можливому продовженню пенсійної реформи в майбутньому. Ідеться про зміни у законодавчій базі, спрямовані на запровадження так званого другого рівня – обов'язкового накопичувального пенсійного страхування (а це, до речі, мало бути зроблено ще 2007 року).

Урядові пропозиції, відображені в першій частині документу (параметричний), зводяться при всьому їх розмаїтті до одного: як зробити так, щоб людина працювала якомога довше, а пенсію одержувала якомога меншу і, наскільки це можливо, коротший термін. І щоби при цьому всі громадяни «увійшли в положення» і не мали ніяких претензій до влади. Шкода, що автори законопроекту соромляться сказати про це вголос. А тут, власне, якщо замислитись, нічого ганебного й немає – такою справді є нинішня ситуація, дорожочинний час згаяно. Коли нова пенсійна система з'явилася в Україні у 2003 році, рівень навантаження на ПФ був одним із найменших в Європі. Ось саме тоді й треба було продовжувати розпочату реформу, а не чекати нинішніх катаклізмів.

Положення другої частини законопроекту («реформаторської») стосуються умов, порядку запровадження й функціонування обов'язкової накопичувальної складової пенсійної системи країни, створення якої було формально задекларовано ще 2003 року. Ці тези досить ґрунтовно й детально прописані (особливо стосовно механізмів роботи другого рівня та регулювання діяльності всіх його ланок). Авторам це було не так і важко зробити, бо головні положення з'явилися й висять в повітрі вже не перший рік. Схоже, що висітимуть вони й надалі..

Уже стаття 1 законопроекту «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» встановлює, зокрема, що перерахування вне-

13,8 млн
пенсіонерів
в Україні
перебувають
на утриманні

14 млн
платників внесків
до Пенсійного
фонду

сків до Накопичувального пенсійного фонду запроваджується (на хвилинку!) «починаючи з року, у якому буде забезпечено бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду України». Ще раз нагадаю, що в 2010 році дефіцит ПФ сягнув 34,5 млрд грн. Нашому б теляти та й вовка з'їсти! До того ж «запровадження», про яке йдеться, теж не може бути здійснено в автоматичному режимі, а потребує звичного «ручного регулювання» – прийняття окремого закону. Я вже не кажу про відсутність у проєкті хоч якихось серйозних пропозицій із активізації роботи третього рівня пенсійної системи, який міг би суттєво «розвантажити» солідарну систему. А участь недержавних фондів у обов'язковому

ДЕРЖАВІ ПОТРІБНО, АБИ ГРОМАДЯНИ ПРАЦЮВАЛИ ЯКОМОГА ДОВШЕ, А ПЕНСІЇ ДЛЯ ЗАГАЛУ БУЛИ МІЗЕРНІ

накопичувальному пенсійному страхуванню взагалі передбачається аж через два роки після можливого запровадження (після подолання дефіциту!) перерахунку внесків до Накопичувального пенсійного фонду.

Таким чином, і самі реформатори, і їхні активні опоненти можуть поки що розслабитись. Пенсійну реформу (не плутати із

параметричними заходами уряду) відкладено в довгу шухляду. А ось із підвищенням пенсійного віку, наприклад, держава поспішає настільки, що збирається надавати закону чинності не з 1 січня 2012 року (як це мало б бути), а... з 1 вересня 2011-го. Законопроектом передбачено обмежити рівень максимальної пенсії «спеціальних» категорій пенсіонерів 10-ма прожитковими мінімумами (на даний час це 7640 грн). Однак є великі сумніви, що Кабмін корегуватиме наявну систему нарахування пенсій із солідарної системи різним категоріям громадян, яку регулюють понад 30 (!) законів. У *Тижні №8/2011*) було доведено, що в нашій країні параметри доходу особи поважного віку залежать не лише від рівня її зарплати й страхового стажу, а насамперед від... статусу. Тобто в нас є рівні й рівніші пенсіонери, і саме від того, ким є той чи інший громадянин для ПФ, залежить законодавчо визначений алгоритм розрахунку виплати, а значить, і її розмір.

Що ж стосується збалансування бюджету ПФ, то тут головна проблема в диспропорції між макроекономічними розв'язками країни, які штучно й безвідповідально створили в передвибірчі моменти перманентного загравання з «найбільш дисциплінованим електоратом». Так, якщо за шість останніх років ВВП країни зріс у 3,1 раза, середня зарплата – в 3,8 раза, то середня пенсія із солідарної системи виросла в 5,5 раз (!). Як наслідок – коефіцієнт заміщення зарплати пенсією зріс в 1,5 раза: з 30% 2004 року до 47% у 2010 року, що створює величезні розриви між доходами та видатками ПФ, які покриває держбюджет – коштом усіх платників податків. Лише 2010-го ці трансферти, разом із погашенням дефіциту ПФ, склали, як уже згадувалося, 72 (!) млрд грн.

Чому б не викоренити ці статусні атавізми солідарної системи (успадковані від СРСР, який запозичив пенсійну систему, що її ввів Отто фон Бісмарк у Німеччині 1889 року), прискоривши запровадження трирівневої системи з потужною накопичувальною складовою, як це давно зробили інші країни? ■

10–17 червня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

К Н И Г А Р Н Я

◆ У Києві (вул. Лисенка, 3):

14 червня, 18:00 – презентація книжки Олега Однороженка «Українська (руська) еліта доби Середньовіччя».

15 червня, 18:00 – круглий стіл «Сучасний формат академічних видань».

17 червня, 18:00 – презентація книжки Дмитра Шурхала «Міфи Другої світової війни».

◆ В Івано-Франківську (вул. Незалежності, 31, 4-й поверх):

10 червня, 13:00 – турнір шкільних команд «Молодь – за здоровий спосіб життя».

14 червня, 18:00 (5-й поверх) – відкриття виставки Романа Бончука «АРТІФІШЛАЙФ».

15 червня, 19:00 – кіноклуб «Маяк». Показ документального фільму «Володар блискавок. Нікола Тесла».

16 червня, 12:00 – відкриття фотовиставки «Діти – це наше майбутнє» в рамках благодійного аукціону Юлії Власенко «Врятуйте Сашеньку Федорів».

◆ У Львові (просп. Свободи, 7):

10 червня, 18:00 – презентація книжки Ярослави Матічин «Veritas» (видавництво «Піраміда»).

16 червня, 17:30 – майстер-клас із виготовлення обрuchів-капелюшків (проводять Олександра Личак та Олесь Марчук).

18 червня, 13:00 – англomовна забава для дітей «Bear hunt» («Полювання на ведмедя»).

◆ У Вінниці (просп. 50-річчя Перемоги, 26):

14 червня, 17:00 – презентація літературного клубу «Маруся». Модератор – Юлія Броварна.

15 червня, 18:30 – перегляд та обговорення фільму К. Нурідзані та М. Перенну «Мікрокосмос».

◆ У Тернополі (вул. Вало́ва, 7–9):

15 червня, 18:00 – зустріч із Максимом Кідруком та презентація його книжок «Навіжені в Мексиці» та «Навіжені в Перу».

У Харкові (вул. Сумська, 3):

11 червня, 16:30 – Книгарня «Є» та харківський клуб Mafia запрошують на психологічну гру «Мафія».

Інформаційний партнер

Тиждень
Книжковий тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами Ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Для кого Євро?

За рік до старту Євро-2012 ми порівняли стан готовності стадіонів та інфраструктури Польщі й України. Західних сусідів відвідав кореспондент *Тижня*, натомість українські реалії відстежувала польська репортерка Ягенка Вільчак

Автор:
Роман
Кабачій,
Варшава –
Гданськ –
Вроцлав

Фото:
Олексій
Ананов

«Ми хочемо бачити чемпіонат із футболу 2012 року як велике європейське родинне свято, – заявив *Тижню* керівник Бюро з підготовки Євро-2012 у Гданську Збігнев Вейнар. – Ми вивчили досвід Австрії та Швейцарії, які проводили попередній турнір 2008-го, і не хочемо, щоб наші жителі напередодні змагань розбіглися з міста, як перед нашествиям варварів (саме так трапилося в кількох швейцарських містах-господарях. – Ред.). Навпаки, ми роз'яснюємо: до нас прийдуть друзі, і це серйозна нагода для рекламування Гданська на майбутнє».

І хоча це місто вже неабиякою мірою туристичне, «на досягнутому влада на чолі з мером Павлом Адамовичем не зупиняється. Наразі туди приїждять зі своєю ностальгією німці, припливають поромами відпочити під дешеvu випивку шведи, заїздять на шопінг-тури росіяни з Калінінграда. Водночас «під

Євро-2012 створюють цілий житловий масив, будують Європейський центр солідарності, розширюють дорогу до аеропорту, де фактично зведено ще один термінал. Мерія замовляє раз по раз опитування громадської думки щодо чемпіонату й може бути задоволена: більшість жителів міста й агломерації (до якої належать також Сопот і Гдиня), а також Поморського воєводства загалом не бояться навали фанатів, і вважають, що цей шанс Гданськ використає розумно.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД

Гданськ, може, й не найкращий, але досить типовий приклад того, наскільки ґрунтовною є підготовка Польщі до майбутнього свята футболу. «Ми й так не стрибнемо вище себе, і якщо хтось із Західної Європи вважає нас сьогодні недорозвиненими, то не факт, що Євро-2012 змінить цей підхід, – каже Ярослав Обремський, заступник міського голови Вроцлава, де також від-

будуться матчі групового турніру. – Ми не вразимо німців чи французів автострадами, але можемо здивувати організацією. Маємо нагоду підняти загальний рівень інфраструктури в місті, зробити так, щоб уболівальникам тут сподобалося, щоб вони захотіли приїхати сюди ще й розповіли про нас іншим».

Бажаючи сподобатися гостям Євро-2012, поляки розробляють плани А, В та С відповідно до того, які команди прийдуть саме до них, не чекаючи результатів жеребкування групового етапу чемпіонату, котре відбудеться 3 грудня в Києві. Йдеться про те, щоб принаймні в електронному вигляді мати всі рекламні та допоміжні інформаційні матеріали, а після 3 грудня їх залишитись тільки видрукувати. Залежно від того, прибудуть до Вроцлава / Познані / Гданська / Варшави уболівальники з ближчої (як-то, приміром, Німеччина), чи віддаленої (як Англія, Португалія) країни, слід бути готовими до

серйознішого навантаження чи то аеропорту, чи автошляхів. Вроцлав може похвалитися новою 35-кілометровою об'їзною автострадою, яка пройде біля самої арени (польський уряд проплатив €1 млрд інвестиції). «Так, насправді стадіон (на фото. – **Ред.**) є лише додатком до автобану», – не приховуючи задоволення констатує Обремський. До місця проведення матчів можна буде доїхати також залізницею з вокзалу та швидкісним трамваєм із центру (загалом з'являться три нові трамвайні маршрути).

Арени, однак, теж будують не заради самого футболу. Негативний досвід Португалії, коли чимало новоспоруджених об'єктів після Євро-2004 стояли пустками, примусив Польщу продумати стратегію «що опісля?» Так, Національний стадіон у Варшаві навіть не матиме постійного трав'яного покриття – його розгортають безпосередньо перед матчами, їх очікують до кількохнадцяти щороку. Об'єкт належить не місту, а Міністерству спорту, котре планує здавати його в оренду під проведення концертів, масових акцій тощо. Іншою характерною ознакою столичного Національного стануть кілька поверхів офісних приміщень між зовнішньою стіною і трибунами. Розташування стадіону фактично в самому центрі міста (три зупинки трамваєм, або 15 хвилин пішки від Палацу культури і науки, де буде фанзона, та головного вокзалу) сприятиме тому, щоб ці апартаменти не пустували. Капіталовкладення в гданський стадіон (державна профінансувала дві третини, а місто – решту зі €160 млн) буде компенсовано за рахунок його здавання в оренду місцевому клубові «Лехія», плати за використання бренду фірми, яка зведе об'єкт, у його назві (PGE Arena Gdańsk) тощо. Вроцлавський стадіон називатиметься Śląsk («Шльонськ» – пол. «Сілезія»). – **Ред.**), аналогічно до місцевої команди. На сьогодні усі VIP-ложі стадіону вже орендовано на три роки наперед.

КОМФОРТ

За словами Миколая Пьотровського із громадської організації PL. 2012, яка функціонує при Польському олімпійському комітеті, для кращого обслуговування гостей Євро-2012 у країні

запущено в дію кілька програм. Одна з них, апробована в Європі, має назву Polish pass. Її сенс у тому, що будь-який фанат, не знаючи місцевих реалій (очікують, що з мільйона гостей 80% прийдуть уперше), довіряє організації свого візиту одній, із двох уже визначених фірм, котра візьметься оформити прибуття цієї людини з батьківщини до Польщі та пересування всередині країни. Вона ж таки забезпечуватиме гостя проїзними на всі види транспорту в певному місті, бронюватиме йому місця в готелях, дбатиме про медичне страхування. Замовлятимуть весь пакет послуг через інтернет. Ще одна програма – «Академія Євро-2012» – передбачає підготовку персоналу до зустрічі з європейськими вболівальниками. Йдеться, скажімо, про касирок на вокзалах чи таксистів (за навчання поліцейських візьметься

тори з нашого боку демонструють цілковиту лінгвістичну неготовність (**див. Тиждень №40 /2010, стаття «Пригоди іноземців у Києві»**). Автор цих рядків був зовсім нещодавно свідком, коли нещасний – інакше не висловилися – юнак із-за кордону намагався в одній із лише двох кас міжнародного напрямку киявського залізничного вокзалу купити квитки до Одеси. Біля стіни стояв його 100-літровий рюкзак, до якого була припнута благородного вигляду псина (пояснення провіднику вагона, де довідка від ветеринара, були ще, вочевидь, попереду...). Молода касирка на мигах старалася пояснити хлопцеві, що є тільки верхні полиці. У сусідній касі старша її колега вдоволено посміхалася. Так само бавила ситуація двох стажерок позаду: «Диви, от же ж телень, не поміма...»

НАБОЛІЛЕ

Проблем у Польщі під час підготовки до Євро-2012 також вистачає. Та вони мають, м'яко кажучи, децю інший вимір, ніж українські. Не встигають відкрити арени у Гданську до 9 червня – зроблять це 23-го. Непорозуміння є і з підрядником будівництва Національного стадіону у Варшаві, але, так чи так, вони не вплинуть на його здачу в експлуатацію. «Нам, полякам, головне виставити дедлайн, а вже потім починаємо чухати потилицю», – жартує заступник мера Вроцлава Ярослав Обремський.

Приміром, якщо у Варшаві «проблемою» є недостатня кількість автобусів із низькою підлогою, то в Києві – те, що вони ходять, коли їм заманеться (без чіткого графіка). Коли в Польщі доволі серйозно непокоїть поведінка фанатів, то в Україні натовість досі пам'ятають брутальність дніпропетровського «Беркута» на матчі «Динамо» – «Шахтар» 2007 року. Якщо сервіс у західного сусіда розрахований передусім на середній клас, то в нас – дорогі готелі, такі самі ресторани, нерідко без відповідного рівня обслуговування. То для кого Євро-2012? Напрошується думка, що в Польщі чемпіонат для простих поляків, а в Україні – для бізнесу високопосадовців, наближених до розпилювання бюджетних коштів під нього ж таки. ■

У ПОЛЬЩІ ЧЕМПІОНАТ ДЛЯ ПРОСТИХ ПОЛЯКІВ, А В УКРАЇНІ – ДЛЯ БІЗНЕСУ ВИСОКОПОСАДОВЦІВ, НАБЛИЖЕНИХ ДО РОЗПИЛЮВАННЯ БЮДЖЕТУ

їхне ж таки відомство, бо це його прямий обов'язок; те саме стосується обслуги готелів). До речі, вважають, що знання лише англійської аж ніяк не досить.

Окрім підготовки певних професійних груп буде задіяно також відому в Європі систему «Амбасада (посольство. – **Ред.**) вболівальника». У містах-господарях будуть розташовані свого роду мобільні штаб-квартири, де працюватимуть волонтери з тих країн, команди яких прийдуть грати в дане місто. Передусім це студенти або ж набрані безпосередньо перед турніром громадяни, які постійно проживають у своїх державах, але їдуть на Євро-2012. У цих «Амбасадах» вболівальник зможе отримати вичерпну інформацію рідною мовою про організацію турніру в місті. Такий комплексний підхід, вочевидь, допоможе полякам уникнути комунікативних проблем, на відміну від України, де «мовне питання» під час чемпіонату може стати одним із найгостріших. На сьогодні організа-

Тиждень вносить подяку за допомогу в організації поїздки Польському інституту в Києві

Продовження теми на стор. 34

Їхала шляхом черво

Чому Україна може не скласти цивілізаційного іспиту наступного року

Пілот повідомив, що приземлення у Львові урядового «Яка» неможливе: низька хмарність, боковий вітер – небезпечно. Треба сідати в Ряшеві (польс. Жешув. – Ред.) і решту шляху, близько 160 км, долати машиною. «Що вдієш», – погодився міністр закордонних справ Польщі Радослав Сікорський, який їхав на відкриття нової будівлі консульства у Львові. Тиснути на пілотів після 10 квітня 2010 року якось не з руки. Тільки пізніше з'ясувалося, що хмари хмарами, а ось аеродром у Львові не має відповідного обладнання для спрямування літаків, злітну смугу лагодять, термінал споруджують. Ми сподівалися, проте, на шанс повернутись повітряним шляхом відразу до Варшави, якщо тільки увечері хмари піднімуться, вітер полагіднішає, а робітники припинять роботи на смузі.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Автівки чекали в аеропорту Ряшева, і почалося... Під час Євро-2012 це польське місто має бути запасним для Львова, тож ситуацію можна сприймати як практичне заняття. Дорога до кордону в Корчовій/Краківці хоч місями й двосмугова (прокладена ще до московської Олімпіади), але не нагадує автобану, і їхати нею досить ризиковано, особливо коли міністр поспішає до Львова. А що робити вболівальників, який запізнюється на матч? Гамірний рух – вантажівки одна за одною, автобуси, легковики. Через рік не буде ані ширше, ані вільніше. Комусь, хто придумав це як варіант маршруту до львівського стадіону, явно забракло уяви. Вочевидь, він ніколи не мусив пробиватися через надсянське місто Ярослав у годину пік.

Перед кордоном черга як із того, так і з іншого боку. Кортж міністра проїздить без проблем, але фанати не матимуть таких привілеїв. Як наголошує поль-

Автор:
Ягєнка
Вільчак,
журнал
«Polityka»,
Польща,
спеціально
для Тижня

ське МЗС, на час турніру візового режиму послаблено не буде, хіба що додасться працівників паспортного контролю. Для тих, хто вирушатиме до Польщі, квиток на матч автоматично означатиме отримання візи. На щастя, відкрили у Львові нове приміщення консульства, там більше віконечок.

З польського боку не було легко, але на українському жарти скінчилися. Те, чим ми пересувалися, не виявилось європейською міжнародною дорогою. Переважно дірки, між якими раз по раз траплялися латки асфальту. Справжнє сафарі: траса без узбіччя, без нормальних знаків, і хто з нею не знайомий,

може нажити великого клопоту. Українці зуміють проїхати, поляки напевне також (куди ж подіти досвід?). Але такі собі французи чи італійці? У них-бо й сільські дороги мають добре покриття й чудову розмітку, там можна почуватись у безпеці. Варто їх попередити, може, менше жертв буде... Знайомі водії кажуть, шлях від Краківця до Львова й так найкращий. Інший, від Медики/Шегинь волає про помсту до неба, а через Гребенне/Раву-Руську – це взагалі трагедія, якої ніхто після зими не латав і, мабуть, не зробить цього після наступної. А це ж ніби найкоротший шлях до Варшави. Пейзаж пригнічує: плю-

на фіра...

гавенькі будинки, сіро-бурі містечка, рови та узбіччя в бур'янах. Щоб це змінити, не треба урядової програми. Варто лише узятися за прибирання!

ЛЬВІВ... ПОВОЄННИЙ

Перед Львовом – неначе ворота до раю – ділянка рівного покриття. Зробили його турки. Але до Євро-2012 воно може не витримати, бо гарантія тільки рік. Чому? Українці (зрештою, як і поляки) не контролюють маси ТІР'ів, тож машини зазвичай важчі, ніж передбачено правилами. Тому дорога псується, і всі про це знають, але мовчать. А ось і в'їзд до Львова та нові цікавинки. Вулиці тутешні, кажучи

**ЗАЧИНЕНА
БРАМА.**
Черги на українському кордоні можуть стати неприємною несподіванкою для болівальників

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАХ

коротко, для туристів нездоланні. Діряві, дорожніх знаків катма, викладені бруківкою, яка кожного водія та пасажирів може допровадити до стусу мозку. Тут жартують: «А що, власне? Вони такі, які ви, поляки, нам залишили!» Нема чого сміятися, це правда. Можна, звісно, залишити машину на околиці й далі поїхати автобусом. Але, якщо чесно, паркінгів я не бачила. Оскільки міністр Сікорський заїздив, він не побачив, як зводять стадіон. Натомість відвідав будівництво терміналу летовища. Усе розрите, стоїть лише каркас будівлі. Навколо – місячний пейзаж. Ремонтують злітну смугу, і саме тому Львів зараз не може приймати літаки всіх класів. Аеропорт відкритий тільки до 20-ї, тож годі й казати, щоб повернутися до Варшави авіарейсом. Запитання: чому чекають до останньої хвилини? Про Євро-2012 відомо вже кілька років. Хто заважав думати раніше?

Львів розчарує. Зробився якийсь порохнявий, сірий, провінційний. Якби не [польська] легенда та сентименти, не варто було б тут залишатися. Таких міст у Європі тисячі. Чим молоді іспанці, французи, португальці могли б тут захоплюватися? Кількома відреставрованими палацями? Вдома мають тисячі гарніших, на кожному кроці. Атмосфера Львова? Її практично не помітно, якщо йдеться про клімат багатокультурності, коли кожен почувається тут як у себе. Натомість зауважує якийсь чад – чи то «Криївка», апофеоз ідеології УПА, чи відлуння подій цьогогорічного 9 травня? Цей задушливий націоналізм, котрий – видавалося – зблідне. Однак він наростає. Що відбувається?

Маю враження, що Львів відступив назад, що хтось розвіяв атмосферу з часу візиту сюди Івана Павла II.

ВБИРАЛЬНІ ПІД КУЩЕМ

Наступне – проблеми з водою, замало номерів для мешкання. Ексклюзивний ресторан та готель у львівській Цитаделі видаються невдалим жартом. Під час війни тут був нацистський концтабір для радянських військовополонених. Автовокзал? Страхіття. Залізничний? Коли почали готуватися до чемпіонату, йшлося про створення (відтво-

рення) стандартної для Європи вузької колії до Польщі. Це ж було на відстані простягнутої руки й вирішило б чимало проблем із комунікацією. Лінія така існувала, і її відтворення не загрожує незалежності України! Чому, навпаки, перешкоди, які відділяють її від Європи, тільки множаться? Це важко зрозуміти в часи, коли навіть цвях має універсальний вимір. Ця пристрась до псування життя собі й людям дивує. Та цур їй, тій колії! Немає також шансів на збільшення кількості поїздів, з новою системою розширення/звуження коліс над рейками. Коли переміг спільний проект Євро-2012, я була переконана, що українці впораються з підготовкою і організують усе краще за поляків. Звідси поставала думка, ніби Польща була таким собі доважком, бо Москва гострила зуби на Київ. Оскільки народилася ідея, то напевне хтось вивчав можливості? Але цивілізаційної революції немає. Навпаки, з'явилися протилежні ознаки, які заперечують європейські стандарти. В Україні триває безкарна акція вбивства собак, що має нібито символізувати лад і порядок. Я була свідком, як у Донецьку на світанку стріляли в беззахисних і довірливих тварин. Зараз їх труять. До цієї діяльності залучено учнів. Ставлення до братів наших менших є свідченням рівня культури й цивілізації.

Надії немає: наш літак по нас не прилетить. Повернемося машиною. Та чи буде готова смуга через рік, чи нарешті львівське летовище таки гарантуватиме безпеку?

На зворотному шляху помічаємо ще один недолік – до кордону з Польщею практично не видно повноцінних (із медичним забезпеченням) заправок, придорожніх ресторанів, паркінгів. Неможливо тут і попити кави чи знайти туалет. У цьому переконалися міністр Сікорський і вся польська делегація. Туристи також ходитимуть до вітру на узбіччі? А коли захочуть помити руки?

Як пояснити західним уболівальникам повсюдну занедбаність, безлад, дірявий асфальт, відсутність вбиралень? Єдиний спосіб – переконати їх, що вони п'яні. Адже без ста грамів тут не розберешся... ■

Що відбувається в Латвії?

Вийти з політичної кризи країна зможе тільки переобравши восени парламент

ТЕМНА КОНЯЧКА.
Це літо стане випробуванням на незалежність для новообраного латвійського президента – депутата сейму й мультимільонера Андріса Берзіньша, якого в Латвії одночасно називають і пролатиським, і проросійським політиком

Автор:
Вейко
Сполітис,
політолог

На відміну від інших країн-членів ЄС, латвійського президента обирає Сейм голосуванням за принципом простої більшості. От і 2 червня 2011 року латвійський парламент 53 голосами «за» зі 100 обрав головою держави колишнього банкіра та незалежного кандидата Андріса Берзіньша. Результат голосування виявився дещо несподіваним, адже, по-перше, чинний президент Валдіс Затлерс ініціював розпуск парламенту у своєму історичному зверненні до народу 28 травня (за що парламент згодом його й покарав). По-друге, попри те що новообраний президент вважає себе позафракційним, обирали його за партійним списком Союзу зелених і селян (СЗС), а в

інтерв'ю першому каналу Латвійського радіо, всупереч принципам політичної культури, він заявив, що планує й далі підтримувати вигідні зв'язки з блоком, який допоміг йому дістатися до політичної верхівки.

Незважаючи на те що найбільша політична сила в парламенті («Єдність») та прем'єр-міністр Латвії підтримували Затлерса, Андріс Берзіньш переміг із кількох причин. Насамперед, «Єдність» не висувала власного кандидата й після заяви 28 травня, у якій президент Затлерс несподівано оголосив, що три олігархи з не найкращою репутацією – Лембергс, Шкеле та Шлесерс – збираються приватизувати останні залишки демократичних свобод. Тож у «Єдності» залиши-

лося небагато простору для маневрів. Відтак партнери партії по коаліції – СЗС та інші олігархічні утворення – змогли по-партизанськи проголосувати проти правлячої партії. Крім того, рішення Затлерса про розпуск парламенту (через відмову дати згоду на обшук у будинку депутата Шлесерса для Бюро із запобігання й боротьби з корупцією) дало опозиційним політичним групам законну підставу вчинити так, як вони вчинили. А відтоді як з листопада 2010 року було обрано парламент, олігархічні партії та СЗС співробітничали, увесь час порушуючи принцип верховенства права, не підтримуючи кандидатів на державні посади від «Єдності» та блокуючи реформи.

CHANGE
THE
WORLD

kmbs

Києво-Могиллянська
Бізнес Школа

Хоча обрання Андріса Берзіньша й скидається на перемогу олігархічних і проросійських партій, ситуація має залишатися порівняно спокійною до 8 липня 2011 року, коли новообраний президент прийме рішення. За два тижні планується оголошення вотуму недовіри до нинішнього голови Бюро із запобігання й боротьби з корупцією (КНАВ). Якщо в результаті Нормунд Вілнітіс залишиться на посаді, це може означати кінець панування міністрів від СЗС в уряді. Тому ліберальне крило «Єдності» вже не перший день говорить про включення до уряду політичного блоку «Центр гармонії», який здебільшого представляє інтереси російськомовного населення. Зрештою, це справді може статися після 23 липня, коли латвійські виборці проголосують на референдумі, найімовірнішим результатом якого стане розпуск чинного парламенту. Згідно з латвійською конституцією, якщо референдум закінчується розпуском парламенту, позачергові вибори необхідно провести не пізніше ніж за два місяці після референдуму. Отже, парламентські вибори мають відбутися 17 вересня.

З 23 липня до 17 вересня буде нагода перевірити незалежність новообраного президента, адже розпуск парламенту – це подія значуща не лише для Латвії, а й усього Балтійського регіону. Згідно зі статтею 49 Конституції Латвії, після референдуму саме президент скликає парламент на засідання, тож дуже багато в Латвії залежатиме від якості нової президентської канцелярії. Крім того, майбутній розвиток партійної політики в Латвії залежатиме від рішення Затлера про формування політичної партії. Якщо він захоче створити політичну силу, то може змінити результати майбутніх виборів, хоча часу й грошей на формування сильного політичного блоку в нього залишається вельми мало. Якщо ж він приєднається до однієї з партій, не пов'язаних з олігархами, тоді демократичним силам може й вдасться здобути більшість у парламенті, а відтак подолати корупцію в державі через налагодження системи управління бюджетними коштами, яка б функціонувала належним чином, та забезпечення верховенства закону.

Поза сумнівом, у майбутньому політичну систему в етнічно розділеній Латвії все ж доведеться змінювати. Можливість входження представників проросійського «Центру гармонії» до уряду не тішить деякі націоналістичні партії. Останні засуджують цю силу за те, що вона є маріонеткою Москви, але забувають, що офіційний Кремль останнім часом дещо змінив стратегію. За всі ці роки латвійські олігархічні партії знайшли шляхи до московських коридорів влади й найпомітнішим доказом цього співробітництва є те, що клуб «Динамо» (Рига) грає в Континентальній хокейній лізі.

Тож небезпека підвищення впливу Росії на внутрішні справи Латвії може бути пов'язана не тільки зі зростанням впливу проросійських партій, а й зі збільшенням політичної ваги олігархів, які мають свою історію відносин із Росією та залежності від неї.

Утім, попри те що Андріса Берзіньша обрано за досить туманних умов, припущення про його служіння інтересам олігархічних партій може виявитися таким же передчасним, як і думка про те, що Валдіс Затлерс був кандидатом од олігархів чотири роки тому. 23 липня латвійські виборці вирішать, чи бути позачерговим виборам у вересні. Ці перегони мають шанс стати не менш визначною політичною подією, ніж здобуття незалежності 1991 року. ■

МВА-ТУР містами України

МАЙСТЕР-КЛАСИ
ВІД ВИКЛАДАЧІВ КМBS

21 ЧЕРВНЯ – ХАРКІВ
7 ЛИПНЯ – ОДЕСА
19 ЛИПНЯ – ДОНЕЦЬК
21 ЛИПНЯ – ДНІПРОПЕТРОВСЬК

Києво-Могиллянська Бізнес Школа
запрошує представників бізнесу
на **безкоштовні майстер-класи**,
присвячені темам розвитку бізнесу.

Після майстер-класу всі зацікавлені
зможуть відвідати презентацію
МВА-програм kmbs

Детальніше:

www.kmbs.ua

тел.: (044) 490 66 35

e-mail: tour@kmbs.com.ua

Контактна особа: Олена Кірієнко

Неквапом до Європи

Арешт Ратка Младича істотно допоможе Сербії, але його наслідки деінде на Балканах можуть виявитися менш масштабними, ніж багато хто сподівається

Після арешту минуло небагато часу тиждень, а вже відлуння голосів тих, хто пророкував світле й безхмарне майбутнє для Балкан, стихає. 1995 року югославський військовий трибунал уже висував звинувачення колишньому провіднику боснійських сербів Раткові Младичу. Найсерйознішим із них став геноцид, а саме наказ убити 8 тис. чоловіків і хлопчиків (боснійських мусульман чи босняків, як вони себе називають) після падіння Сребрениці в липні того ж року.

Ув'язнення Младича й процес над ним у Гаазькому суді, безперечно, матиме наслідки. Але в міру того як ейфорія одних і злість інших влягається, ці наслідки можуть виявитися менш визначальними, ніж пророкують багато іноземних учених мужів. Зоран Лучич, який очолює сербську соціологічну групу CESID, не сумнівається: удома не буде ніякого ефекту Младича. Під час одного з опитувань незадовго до арешту було виявлено, що 51% опитаних проти екстрадиції заарештованого, а 40% взагалі вважають його героєм. Однак Лучич стверджує з власного досвіду, що цей арешт якщо й засмутить людей, то «дуже ненадовго – на день».

Для Європейського Союзу наслідки ув'язнення Младича мо-

жуть бути серйознішими. Сербський уряд відчайдушно прагне стати офіційним кандидатом на вступ до ЄС цього грудня, адже на крилах успіху він зможе оголосити вибори. На перебіг цих виборів арешт Младича матиме

Для більшості виборців вирішальними стануть питання робочих місць та економіка. Однак і головна опозиційна сила, Сербська прогресивна партія, теж може не скористатися з нагоди. Її лідер Томіслав Николіч відреагував на ув'язнення Младича, мов налякане зайченя, заявивши лише, що він «здивований». Якби він підтримав арешт, то втратив би багато голосів виборців. Якби засудив, то втратив би репутабельність, яку здобув за кордоном. До 2008 року він був чинним головою Сербської радикальної партії, очільника якої також судять у Гаазі за військові злочини.

То яким буде ефект Младича в «Югосфері», як часом називають країни колишньої Югославії? Імовірно, менш істотним, ніж багато хто сподівається. Арешт свідчить про те, що Сербія серйозно ставиться до взятих на себе зобов'язань. Але це було очевидно вже й тоді, коли сербська влада заарештувала у 2008 році Радована Караджича, військового лідера боснійських сербів, і коли Тадиц ушанував пам'ять жертв Сребрениці, і коли 2010 року змусив сербський парламент прийняти постанову про засудження різанини. Це навряд чи переконає босняків, хорватів і косоварів у протилежному, адже вони ві-

КОЛИШНІ КРАЇНИ ЮГОСЛАВІЇ ТА АЛБАНІЯ БІЛЬШ ПОДІБНІ НА СТАРІ ТАРАДАЙКИ, ЩО ТОРОХТЯТЬ ПОВОЛІ ВПЕРЕД, ЛАМАЮТЬСЯ В ДОРОЗІ, А ЧАСОМ І ВІДКОЧУЮТЬСЯ НАЗАД

40%
сербів вважають Ратка Младича героєм

величезний вплив, хоча й не буде єдиним вирішальним чинником. Окрім буденних реформ, на кшталт демонстрації наявності незалежної судової системи, Сербії доведеться як-не-як домовлятися з Косовом, яке 2008 року проголосило незалежність, аби справити враження, що бодай колись конфлікт між двома країнами буде вирішено.

Сербія докладе достатньо зусиль, аби стати кандидатом на вступ до ЄС, але, на думку Лучича, це необов'язково забезпечить перемогу на наступних виборах Демократичній партії, яку очолює президент Борис Тадиц.

рять, що нічого в Сербії не змінилося. Так само не переконає це й боснійських сербів, які влаштовували демонстрації на підтримку Младича. Вони ж бо раптово не змиряються з існуванням тієї Боснійської держави, яку він намагався знищити.

Європейські чиновники люблять повторювати, що по завершенні процесів, необхідних для вступу, західнобалканські країни красивою регатою увійдуть до ЄС. Насправді ж колишні країни Югославії та Албанія більш подібні на старі тардайки, що торохтять поволі вперед, ламаються в дорозі, а часом і відкочуються назад. Так чи інакше, усі вони мають спільні проблеми, які стримуватимуть їх на шляху до ЄС. Серед них – організована злочинність, корупція, партійне кумівство й ЗМІ, залежні від політичних та фінансових інтересів.

Торішній грудневий арешт колишнього прем'єр-міністра Хорватії Іва Сандера за звинуваченнями в корупційній діяльності свідчить про те, що хорвати, які сподіваються завершити переговори про вступ на початку липня, справді рухаються до своєї мети. Чорногорія вже стала кандидатом і старанно працює над тим, що ще треба зробити. Сербія сподівається

КАТА СПІЙМАНО. Родичі жертв Младича з острахом та ненавистю дивляться на його зображення з Гааги

зробити те саме наступного року. А от Македонія пригальмувала: на додачу до напружених відносин між македонцями та етнічними албанцями, які становлять чверть населення країни, основні партії теж не менше чубляться між собою. Македонці сходили 5 червня на дільниці і, за попередніми даними, перебрали свого прем'єра-популіста Николу Груєвського, хоча цього разу він, очевидно, здобув менше місць у парламенті. Косово теж не поспішає до Європи. Показником того, наскільки країна далека від ЄС, є той факт, що косовари – єдиний балканський народ, який не може подорожувати до Шенгенської зони без віз.

Боснія вже п'ять років відкочується назад. Торік у жовтні там відбулися вибори, але уряду немає і досі. Нещодавно вдалося уникнути кризи із сербською частиною країни – Республікою Сербською. Боснійські хорвати скаржаться, що їх відсувають на маргінес босняки. Але якщо й Сербія, і Хорватія просуватимуться в напрямку ЄС, Боснія, безперечно, й собі візьметься за розум. Будь-який новий конфлікт може обернутися катастрофою для цілого регіону. Жоден лідер у Белграді або Загребі не дозволить своїм боснійським кузенам зруйнувати його ж майбутнє.

Чи не найбільше занепокоєння викликає Албанія, яка залишається паралізованою з моменту сумнівних виборів 2009 року. Місцеві вибори, що відбулися 8 травня, схоже, тільки погіршили ситуацію: змагання за посаду мера Тирана закінчилося нічиєю. Кандидат від прем'єра Салі Беріші перемагав би лише тоді, якщо б враховувалися бюлетені, кинуті до не тих скриньок, що потрібно. Але, за словами прихильників Еді Рами, який є мером міста з 2000 року й очільником опозиційної Соціалістичної партії, це суперечить правилам. Виборча комісія, що засідала 3 червня, відмовила у визнанні недійсними рішень ЦВК від 18 і 23 травня. Рух Албанії до ЄС призупинився, від цього страждає ділова впевненість в країні, натомість панує культура безкарності. Множаться корупційні скандали, але нікого не карають.

У Брюсселі сподіваються, що арешт Младича послужить трампліном для всіх західнобалканських країн на шляху до Європи. У червні 2014 року буде сто років відтоді, як у Сараєві було вбито Франца Фердинанда, через що почалася Перша світова. Якщо пощастить, відзначати цей день будуть у регіоні, де знову панує спокій. ■

Шляхи різні, незалежність одна

Визвольні рухи стали закономірною відповіддю поневолених народів на окупацію

Автор:
Олександр
Пагіря

З’явившись в умовах польського панування на західноукраїнських землях у міжвоєнний період, Українська військова організація та Організація українських націоналістів спиралися на попередній досвід діяльності таємних революційних угруповань бездержавних націй у XIX – на початку XX століть. ОУН не була класичною партією парламентського зразка, а виникла як політичний рух із власною оригінальною ідеологією та методами боротьби. Сама модель конспіративної організації була запозичена з практики діяльності таємних товариств балканських народів, які боролися за возз’єднання своїх земель і звільнення від османського та габсбурзького панування. Серед історичних аналогів ОУН згадаємо грецьку «Філікі Етерію», болгарські Комітети, Внутрішню македонську революційну організацію (ВМРО), Призрінську лігу, Комітет визволення Албанії, сербські «Чорну руку» та «Народну Оборону». Поряд з цим можна також провести паралель із діяльністю ірландських таємних національно-визвольних ор-

ганізацій, які мали тривалий досвід боротьби проти британської колоніальної адміністрації за національні права Ірландії з кінця XVIII століття: «Об’єднанні Ірландці», «Молода Ірландія», рух феніїв, Ірландське республіканське братство. Для більшості з них були характерні: наявність чіткої ієрархічної організаційної структури, власної символіки, ритуалів поصات (див. «Порівняння»), клятв, суворої конспірації, військової дисципліни, а також орієнтація на підпілля та партизанські методи боротьби, підготовку повстань, застосування терористичних засобів боротьби проти чиновників колоніальних адміністрацій.

У лавах революційних організацій гуртувалися радикально налаштована молодь, представники інтелігенції, селяни та військові. Однак чи не найбільш наближеною до українських історичних реалій була діяльність польських національно-визвольних підпілних рухів XIX – початку XX століть (Патріотичне товариство, Польське демократичне товариство, Об’єднання польського народу, Загальна кон-

федерація польської нації, Ліга Народова, Польська військова організація), які в різні періоди створювали свої структури також на західноукраїнських землях. Саме польський досвід мав чи не найбільший вплив на формування засад українського підпілля у 1920–1930-х роках.

З ДОПОМОГОЮ СИЛЬНІШОГО
Застосування у міжвоєнний період індивідуального терору УВО та ОУН проти чиновників польської адміністрації, урядовців і поліцаїв, здійснення актів саботажу (підпалів майна, руйнування телеграфних і телефонних сполучень), диверсій на комунікаціях, підкладення бомб та експропріація майна державних установ (так звані екси) на той час були доволі поширеною тактикою. Тут можна згадати російських народників, есерів, більшовиків, анархістів, польських соціалістів у Російській імперії, хорватських усташів у Югославії, Внутрішню македонську революційну організацію на Балканах, В’єтнамську націоналістичну партію в Індокитаї, Ірландську республіканську армію на Бри-

танських островах. Терор в українському випадку виступав не як самоціль, а лише як засіб політичної боротьби. ОУН не переоцінювала і не абсолютизувала індивідуального терору й стверджувала, що шлях до самостійної України прокладуть тільки загальні дії мас, українська національна революція. Цим вона, наприклад, відрізнялася від групи «Народна воля» у царській Росії.

Під час Варшавського судового процесу 1935–1936 років над

НЕОДИНОКИ УКРАЇНЦІ.

1. Вояки УПА на Перемищині.

2. Наполеон Зервас та офіцери грецької EDES.

3. Серби із «Чорної руки».

Юзеф Пілсудський та очолювана ним революційна фракція ППС від початку Першої світової війни до 1917-го робили ставку на Німеччину та Центральні держави у відродженні незалежності Польщі, а згодом опинилися у таборі переможців. У роки Другої світової лідери багатьох національно-визвольних рухів азійських народів шукали зовнішньої підтримки в милітаристській Японії на протипагу європейським колонізаторам.

літичних орієнтирів і розрахунків залежно від зміни розстановки сил на геополітичній «шахівниці». Й український незалежницький рух тут не був винятком. Завдяки збройній боротьбі УПА проти німців та їхніх союзників у 1943–1944 роках на території Західної та Правобережної України український самостійницький рух став невід'ємною частиною загальноєвропейського резистансу в Другій світовій війні. Однак його природа і

членами ОУН, звинуваченими в організації вбивства міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Перацького 15 червня 1934-го, деякі представники польської громадськості порівнювали теракт оунівців із терористичною діяльністю Бойової організації ППС під керівництвом Юзефа Пілсудського в Російській імперії на початку ХХ століття.

Спроби ОУН залучити Німеччину до вирішення української проблеми напередодні та на початковому етапі Другої світової війни теж не були винаходом, що постав виключно на українському ґрунті. До пошуку союзників у таборі ворогів країн-поневолювачів вдавалися у різні історичні періоди національно-визвольні рухи та організації багатьох бездержавних народів. Тут можна навести приклад ірландців, які не раз шукали зовнішньої підтримки в боротьбі за національні права власного народу: у наполеонівській Франції під час антибританського повстання в Уексфордї 1798-го, у Німеччині під час Пасхального повстання 1916-го, у Сполучених Штатах під час війни за незалежність 1919–1921 років. Знову-таки

4. Армія Крайова під час Варшавського повстання

НЕЛЕГІТИМНИЙ ГРАВЕЦЬ

З високою ймовірністю можна говорити про визвольну боротьбу недержавного народу як про «нелегітимного гравця» міжнародної політики. Такі народи дотримувалися власних зовнішньопо-

завдання мали більш складний і багатовекторний характер.

Антигітлерівські рухи Опору в Західній, Центральній та Південній Європі постали в результаті окупації Німеччиною та її союзниками країн континенту й запровадження на їхній території людиноненависницького нацистського режиму. Одні з них спиралися на підтримку національних урядів у вигнанні та матеріально-фінансову й політичну допомогу західних союзників («Вільна Франція» Шарля де Голля, Армія Крайова в Польщі, «Югославські війська на батьківщині» Драже Михайловича, Національна республіканська грецька ліга (EDES) Наполеона Зерваса, підпільні організації в Чехословаччині тощо). Їхнє головне вістря спрямовувалося проти німецької окупації за відновлення суверенного державного статусу власних народів. Водночас комуністичний рух Опору в Європі, організований і спонсорований Кремлем, був не тільки фактором антинімецької збройної боротьби поза лінійною фронту, а й потужним знярядом утвердження комуністичних режимів у повсенному світі. ■

ПОРІВНЯННЯ

Присяга члена сербської революційної організації «Об'єднання або смерть» («Чорна рука»):

«Я..., вступаючи до лав організації «Об'єднання або смерть», клянусь сонцем, яке мене зігріває, та землею, яка мене годує, Богом та кров'ю моїх предків, своєю честю та всім своїм життям від цього моменту і аж до смерті, що я вірно служитиму меті організації і буду завжди готовим піти задля цього на будь-які жертви. Клянусь Богом, честю і своїм життям, що заберу із собою в могилу всі таємниці організації. Нехай Бог та мої товариші судять мене, якщо я свідомо або ненавмисно порушу цю клятву вірності або не зможу її виконати».

Присяга члена ОУН:

«Прирікаю і зобов'язуюся перед Богом, перед українським народом – перед власним сумлінням, як член Революційної ОУН – працювати й боротися за Українську Самостійну Соборну Державу, за здійснення ідей і Програм ОУН, для добра й величчя України, українського народу, людини, а через це – для добра всього людства. Прирікаю в тій праці й боротьбі віддати свої сили для всього, що вона вимагає в кожну хвилину, і, як треба, своє життя. Зобов'язуюся точно і совісно сповняти всі обов'язки члена ОУН та виконувати всі її накази й доручення. Так мені, Боже, допоможи».

Національно-визвольна армія Югославії (НВАЮ), Національно-визвольна армія Греції (ELAS), Народно-визвольна повстанська армія (НВПА) у Болгарії, Армія Людова в Польщі, Рух національного визволення (ЛНС) в Албанії, комуністи в Італії, Франції та Бельгії працювали не тільки на повалення фашизму, а й на поширення світової комуністичної революції у світі.

Разом із тим боротьба УПА в роки війни була не лише виявом загальноєвропейського антинацистського резистансу, а й одним із етапів українського визвольного руху (в його національних і соціальних формах) за здобуття Української незалежної держави та водночас різновидом антиколоніального збройного руху бездержавної нації. Це була єдина повстансько-партизанська формація в період війни, яка виникла без будь-якої зовнішньої підтримки і яка спиралась у своїй діяльності тільки на допомогу місцевого населення та сили організованого націоналістичного підпілля.

MAŁOPOLSKI
Środa 16 stycznia 1980 r.

Wyrok w procesie Ukraińców i dużo aktualnych wiadomości

ПОСЛІДОВНИКИ.
Чимало досвіду в боротьбі з польським режимом ОУН запозичила... від Польської військової організації Юзефа Пілсудського

Від моменту свого формування антинімецький фронт у діяльності УПА був одним із головних, однак не визначальним. Бо й та збройні акції українських повстанців спрямовувалися на перешкодження нацистському колоніальному визиску України та її господарському пограбуванню, звільнення від окупаційного адміністративного апарату цілих територій. Водночас стратегічним завданням, яке визначало дії УПА на завершальному етапі Другої світової війни, було, з одного боку, не допустити повернення радянської влади в Україну, а з іншого — протидіяти намаганням польського підпілля та еміграційного лондонського уряду відновити польський режим на західноукраїнських землях.

ВІД ПСЕВДОДЕРЖАВНОСТІ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Наріжним ідейним постулатом діяльності УПА був широкий антиімперіалістичний та антиколоніальний опір двом тоталітарним системам: нацистській Німеччині й Радянському Союзу. Шлях до

АНАЛОГІЇ

Слідами Стефенса

Автор:
Іван Патриляк

На початку ХХ століття у європейській пресі українців нерідко називали «ірландцями сходу». З одного боку, на початок ХХ століття і ті і на заході та на сході Європи дуже символічно обрамлювали невирішеність національного питання на старому континенті. З іншого — коли в 1920–1930-х роках ірландці вже будували власну республіку, українські націоналісти взяли на озброєння їхній свіжий досвід революційної боротьби, припускаючи, що наслідування форм дасть змогу отримати аналогічний позитивний результат.

Першим практиком українського націоналістичного руху, який дійшов висновку про необхідність боротьби новими методами, був полковник Євген Коновалець. Він один із перших національних лідерів зрозумів потребу в глибокій підготовці революції, повторивши шлях свого великого ірландського попередника Джеймса Стефенса.

ДІТИ НЕВДАЛИХ РЕВОЛЮЦІЙ

Джеймс Стефенс, що народився 26 січня 1825 року, походив із багатодітної ірландської родини з міста Кілкенні. Його можна охарактеризувати як запеклого ірландського

патріота «від коліски», оскільки батько Джеймса, дрібний клерк, належав до «Молодої Ірландії» й виховував дітей в атмосфері любові до минувшини. У 1845-му він закінчив інженерно-будівельну школу і працював інженером, а згодом машиністом на залізниці. Тоді молодий Стефенс уже сформував власні цілком сепаратистські погляди, які своєю радикальністю виходили за межі ідеології провідних ірландських революційних організацій того часу. Великий інтелектуальний вплив на юнака мав мер Кілкенні Роберт Кейн, який був обережним націоналістом і членом «Молодої Ірландії». Проте сам Джеймс вважав молоді ірландців надто поміркованими і не приєднувався до їхнього руху, більше схилившись до радикальнішої групи «Молода Конфедерація Ірландії».

У 1840-х роках Ірландія була спустошена катастрофічним голодом, легальний рух за скасування англійського управління і створення місцевої самоуправи перебував у занепаді, в країні витала атмосфера бунту. Ці настрої привели до радикалізації «Молодої Ірландії» та «Молодої Конфедерації Ірландії».

У серпні 1848-го розпочалося повстання. До нього приєднався молодий залізничник із Кілкенні Джеймс Стефенс. Він узяв на себе командування групою погану озброєних добровольців із 40–50 осіб, які руйнували залізниці в Ірландії.

Проте лідер повстання Сміт О'Браєн виявився ніяким вождем. Його нерішучість вражала: забороняв без дозволу власників рубати дерева для спорудження барикад, зайвий раз стріляти в поліцію, боячись кровопролиття і надмірних жертв. Головні події розгорнулися в місті Баллінгаррі, куди стягувалися невеликі сили повсталих, зокрема й загін Стефенса. Однак поліція за кілька годин оточила й розбила погано озброєних інсургентів. Оскільки основна сутичка відбулася на городі біля будинку вдови МакКормак, в історії Ірландії подія отримала глузливу назву: «битва при грядці капусти вдови МакКормак».

Розбиті революціонери рятувалися втечею в сільську місцевість. Британці виловлювали й арештовували їх по всій країні. Стефенс, який дістав два вогнепальні поранення, врятувався дивом. Юнак захавався у придорожній канаві, а згодом, щоб припинити свій розшук владою, організував власні «похорони». 19 серпня 1848 року в газеті «Кілкенні Модерейтор» друзі опублікували некролог. Його урочисто «поховали», наклали до домовини каміння, спорудили могилу з епітафією: «Тут спочиває Джеймс Стефенс... Помер від ран, одержаних у Баллінгаррі...» Тим часом сам Джеймс емігрував. Відтоді колишній Стефенс

повалення цих держав-«монстрів» вбачався у скоординованій боротьбі поневоєних народів за свою самостійність проти будь-яких форм залежності. До неї українські повстанці закликали приєднатись усі народи Європи та Азії з метою визволення їх від колоніалізму, побудови нової кооперативної моделі міжнародних відносин, яка ґрунтувалася б на співпраці між незалежними країнами, створеними на основі етнічних кордонів. Оунівці активно виступали на захист національних та соціальних прав усіх поневоєних народів світу. Зважаючи на це, пошук історичних паралелей у діяльності українського національного резистансу слід вести не тільки в західноєвропейських рухах Опору, а й в антиколоніальній національно-визвольній боротьбі бездержавних народів Азії.

Приміром, національно-визвольний рух в Індонезії отримав потужний поштовх на завершальному етапі Другої світової війни. Капітуляція Японії послугувала сигналом для проголошення незалежності Республіки

Індонезія 17 серпня 1945-го, на чолі якої став лідер Національної партії Ахмед Сукарно.

У післявоєнний період збройний опір УПА і націоналістичного підпілля радянському режиму в Західній Україні на теренах Центрально-Східної Європи не був поодиноким. До 1947-го підпільну боротьбу за незалежність Польщі продовжували залишки Армії Крайової (відділи «Воля і Незалежність»), що не змирилися зі встановленням підконтрольної Москві влади Польської Народної Республіки. У

спалахи антирадянської боротьби в повоєнний період також спостерігалися на землях Західної Білорусі, у Болгарії, Румунії, Словаччині та Угорщині. Однак найпотужнішою за своїм розмахом і масштабами, тривалістю, організаційними формами, ідеологічними й програмними засадами була діяльність націоналістичного підпілля в Україні. Керівництво ОУН та УПА намагалося перебрати на себе роль лідера та організатора антирадянської збройної боротьби на теренах усєї Центрально-Східної Європи. Платформою для об'єднання антикомуністичних рухів Опору мала слугувати розроблена в середовищі українського підпілля концепція антитоталітарних революцій поневоєних народів Європи та Азії за свою незалежність. Незважаючи на те що в 1940–1950-х ця боротьба зазнала поразки, визвольні інтенції народів Центрально-Східної Європи все ж були успішно реалізовані під час хвилі антикомуністичних революцій уже в 1989–1991 роках. ■

У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД АНТИКОМУНІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ В УКРАЇНІ БУЛА НАЙПОТУЖНІШОЮ

країнах Балтії до середини 1950-х проти комуністичного режиму виступали литовські, латиські та естонські «лісові брати». Окремі

справді помер, натомість народився професійний революціонер, людина, яка дійшла висновку про необхідність тривалої і копіткої підготовки до нового повстання, що спиратиметься на розгалужену підпільну структуру і переросте в національну революцію.

Через сім десятиліть подібний еволюційний шлях пройшов Євген Коновалець. Його розчарування українськими політиками, безнадія на «добру волю Антанти» спонукали колишнього полковника армії УНР приступити до створення дієвої підпільної організації. Як і Стефенс, Коновалець одразу після невдалої боротьби за незалежність опинився в еміграції. Проте якщо ірландський революціонер провів у Парижі довгі вісім років, готуючись до майбутнього визволення батьківщини, вивчаючи революційні методи, то Коновалець після нетривалого перебування в Чехії та Австрії повернувся до Львова вже в липні 1921 року й прагнув «по свіжих слідах» організувати нові революційні структури. Лише наприкінці 1922-го він покинув Україну, розуміючи, що в умовах жорсткої польської і радянської окупації нашвидку створене підпілля буде неминуче розгромлено. Через п'ять років життя в еміграції колишній полковник остаточно дійшов висновку про необхідність створення широкої революційної структури, яка спиратиметься на ідеологію українського націоналізму.

КОНСОЛІДАТОРИ

17 березня 1858 року, в день Св. Патрика, покровителя Ірландії, Стефенс із одно-

думцями на лісовому складі Пітера Лангана на Ломбард-стріт у Дубліні створив Ірландське республіканське братство, відоме ще як рух феніїв (так називалися дружинники кельтських вождів у VII–X століттях, в Ірландії це слово було синонімом вільної людини. – Ред.). Фінансування ІРБ здійснювалося коштом емігрантів-ірландців в Америці. Братство будувалося за зразком французьких таємних товариств зі своєю присягою, таємними обрядами тощо.

У жовтні 1858 року Стефенс приїхав до США, щоб консолідувати ірландців і залучити їх до ІРБ. В Америці він розгорнув видавничу діяльність братства, згодом провів разом зі своїм помічником Томасом Кларком Любі пропагандистську кампанію в Ірландії. Восени 1863-го заснував газету «Ірландський народ» (Irish People). У 1864-му активно вів підготовку до нового ірландського повстання.

Аналогічно Євген Коновалець здійснив візити до українських поселень у Новому світі й заручився фінансовою підтримкою еміграції для створеної на початку 1929-го Організації українських націоналістів. Він поставив під свій ідейний контроль Українські стрілецькі громади в США та Канаді, сформував у Європі й Америці Українське національне об'єднання, що було під впливом ОУН, разом із соратниками розбудував націоналістичну мережу в Чехословаччині, Австрії, Німеччині, Італії, Франції, Бельгії, на території окупованих Польщею українських земель, а з другої половини

1930-х усе частіше займався проблемою створення революційного підпілля в УРСР.

У 1865 році британський уряд, інформований про підготовку виступу феніїв, здійснив масові арешти, розгромив редакцію «Ірландського народу». Проте Стефенсу вдалося уникнути арешту. Лише наприкінці листопада 1865-го його ув'язняли, але друзі-бойовики влаштують лідерові втечу. Його оголосять у розшук, за інформацію про місце перебування провідного революціонера пропонували 1000 фунтів і 300 фунтів. У 1866 році Джеймсу вдалося втекти з Ірландії. Він із Франції керував підготовкою нового повстання, яке британці придушували протягом березня 1867-го. Його розгром завдав невимовного удару по життю і здоров'ю Стефенса. До 1891 року він у бідності жив у Парижі, а потім повернувся до Ірландії, де помер 1901-го. На його могилі були викарбовані слова: «День, навіть година справжньої свободи варта цілої вічності рабства».

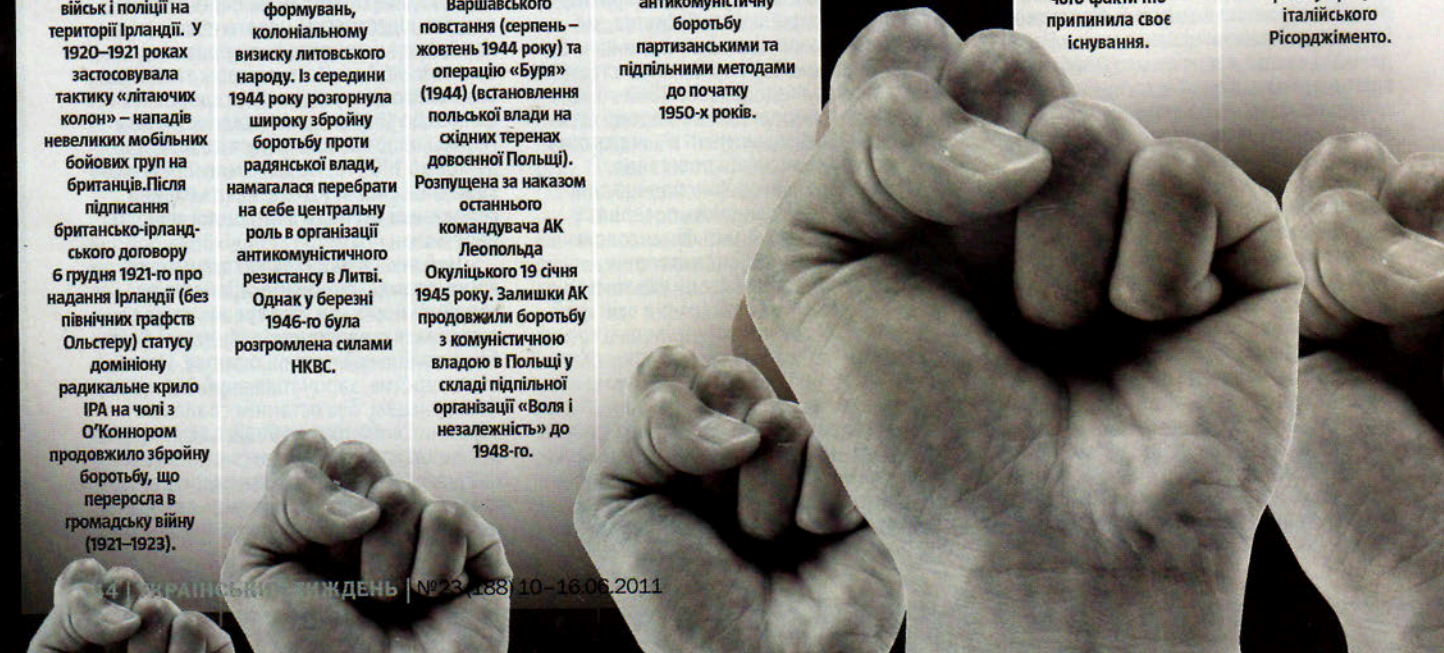
Цей вислів надихав наступні покоління ірландських революціонерів до збройної боротьби, яка врешті-решт завершилася створенням Ірландської Республіки на більшій частині острова. Натомість спротив, започаткований Євгеном Коновальцем, був останнім спалахом збройних виступів українців за свободу – їхній опір трансформувався в ненасильницькі форми. Два народи пішли до свободи різними шляхами й тому, вочевидь, отримали різні результати... ■

Разом нас багато

Український визвольний рух не був самотнім у своїй боротьбі

Аналоги УПА серед партизансько-повстанських утворень першої половини ХХ століття

Ірландська республіканська армія (ІРА) 15 тис. (станом на 1921 рік)	Армія вільної Литви (ЛЛА) 8–10 тис. (станом 1944 рік)	Армія Крайова (АК) 380 тис. (станом на літо 1943 р.)	«Лісові брати» В Естонії – 14–15 тис., у Латвії – 20 тис., у Литві – 30 тис.	Назва армії Назва організації	Філікі Етерія (з грецької – «товариство друзів»)	Карбонарії (з італійської – «вугільники»)
Створена 1919 року	1941–1946	1942–1945	1944–1953	Хронологія	1814–1829	1807–1832
Селяни, інтелігенція, студенти, військові	Офіцери, селянство, молодь, інтелігенція, католицьке духовництво	Офіцери, функціонери довоєнних політичних партій, інтелігенція, селянство, студентська молодь, католицьке духовництво	Військові, молодь, інтелігенція, католицьке духовництво	Соціальна база	Ремісники, торгівці, купці, інтелігенція, молодь, місцева знать	Офіцери, дрібні землевласники, вихідці з нобілітету, урядовці, селяни та священники
Боротьба за відокремлення Ірландської Республіки від британської метрополії	Збройна боротьба за відновлення незалежності Литви зі столицею у Вільносі	Організація збройного опору німецькій окупації на польських землях, підготовка загальнонаціонального повстання з метою відновлення Польської держави	Звільнення з-під комуністичної тоталітарної влади, відновлення незалежності прибалтійських народів	Мета діяльності, політична програма	Підготовка анти-османського збройного повстання та створення незалежної Грецької держави	Чіткої політичної програми не мали, основною метою було політичне об'єднання Італії через організацію збройного повстання, боротьба за конституційні перетворення в Італійських державах
Створена в січні 1919 року як армія самопроголошеної Ірландської Республіки. У 1919–1921-му під час війни за незалежність проводила партизанські дії та терористичні акції проти британських військ і поліції на території Ірландії. У 1920–1921 роках застосовувала тактику «літаючих колон» – нападів невеликих мобільних бойових груп на британців. Після підписання британсько-ірландського договору 6 грудня 1921-го про надання Ірландії (без північних графств Ольстеру) статусу домініону радикальне крило ІРА на чолі з О'Коннором продовжило збройну боротьбу, що переросла в громадянську війну (1921–1923).	У роки німецької окупації перешкоджала вивезенню робочої сили з Литви до Німеччини, мобілізації чоловічого населення до німецьких допоміжних військових формувань, колоніальному визиску литовського народу. Із середини 1944 року розгорнула широку збройну боротьбу проти радянської влади, намагалася перебрати на себе центральну роль в організації антикомуністичного резистансу в Литві. Однак у березні 1946-го була розгромлена силами НКВС.	У роки Другої світової війни була головною складовою руху Опору в Польщі, провела низку масштабних диверсійно-саботажних, розвідувальних та збройних акцій проти німців на окупованих польських землях, організувала Варшавського повстання (серпень – жовтень 1944 року) та операцію «Буря» (1944) (встановлення польської влади на східних теренах довоєнної Польщі). Розпущена за наказом останнього командувача АК Леопольда Окулицького 19 січня 1945 року. Залишки АК продовжили боротьбу з комуністичною владою в Польщі у складі підпільної організації «Воля і незалежність» до 1948-го.	Основи національного підпілля у країнах Прибалтики були закладені під час радянської (1940–1941) та німецької (1941–1944) окупації. «Лісові брати» активізувалися після повернення радянської влади у 1944-му, продовжували антикомуністичну боротьбу партизанськими та підпільними методами до початку 1950-х років.	Основні віхи діяльності	Підготувала грецьку національно-визвольну революцію 1821–1829 років, що привела до відокремлення Греції від Османської імперії, після чого фактично припинила своє існування.	Очолювали революції 1820–1821 років у Королівствах Обох Сицилій, Сардинії та П'ємонті, брали участь у революції 1831 року в державах Центральної Італії; відіграли помітну роль у процесі італійського Рісорджіменто.

Аналоги ОУН серед національно-визвольних революційних організацій Європи та Азії
XIX – першої половини XX століть

Ірландське республіканське братство (рух феніїв)	Призрінська ліга (Албанська ліга)	Комітет визволення Албанії	Внутрішня македонська Революційна організація (ВМРО)	Сербське «Об'єднання або смерть» («Чорна рука»)	Польська військова організація (ПОВ)	В'єтнамська націоналістична партія	Фронт литовських активістів (ЛАФ)
1858–1922	1878–1881	1906–1912	1893–1934	1901–1917	1914–1918	1927–1930	1940–1941
Селяни, ремісники, торгівці, католицькі священники	Феодално-патріархальна знать, торгівці, дрібні чиновники	Офіцери, представники інтелігенції та феодалної верхівки	Ремісники, торгівці, представники інтелігенції, студентська молодь	Офіцери сербської контррозвідки та армії, чиновники, урядовці, гімназисти, студенти та ремісники	Молодь, військові, інтелігенція	Офіцери, інтелігенція	Офіцери Війська Литовського, колишні чиновники, функціонери більшості довоєнних політичних партій, інтелігенція, молодь, католицькі священники
Створення незалежної Ірландської Республіки шляхом організації збройного повстання проти британської метрополії	Боротьба за албанську політичну автономію в Османській імперії, приєднання албанських етнічних територій Чорногорії та Греції	Об'єднання всіх албанських земель у незалежній державі та встановлення республіканського ладу	Визволення Македонії з-під османського панування, досягнення політичної автономії краю у складі Османської імперії під гаслом «Македонія для македонців»	Звільнення всіх сербів з-під влади Австро-Угорщини й об'єднання югослов'янських територій під скіпетром сербської династії Карагеоргієвичів	Боротьба за об'єднання польських земель у межах незалежної Польської держави	Здобуття незалежності В'єтнаму від французької метрополії та встановлення республіканського демократичного ладу	Збройна боротьба за відновлення незалежності Литви від радянської окупації
У березні 1867 року фенії підняли розрізнені повстання в графствах Ірландії, що були жорстко придушені англійцями. Наприкінці XIX – на початку XX століть перейшли в інші ірландські національно-визвольні організації, брали участь у Пасхальному повстанні 1916 року.	У 1880–1881 роках вигнала з Албанського еялету турецьких чиновників, встановила адміністрацію й оголосила себе автономним албанським урядом. Після поразки від турецьких військ під Штімле 21 квітня 1881 року припинила своє існування.	Застосовував терористичні та партизанські методи боротьби проти османської влади, підготував низку антитурецьких збройних повстань, наслідком яких було проголошення в листопаді 1912-го державної самостійності Албанії.	У 1898–1903 роках чети ВМРО провели близько 130 боїв із турецькими каральними військами. У 1903-му підняла Ілїнденське антиосманське повстання. У міжвоєнний період була засобом політики Болгарії та Італії на Балканах.	28 червня 1914 року член «Младої Босни» (філіялу «Чорної руки» в Боснії) Гаврило Принцип здійснив успішний замах на наступника австро-угорського престолу Франца Фердинанда, що послужило приводом для початку Першої світової війни. Ліквідована сербським урядом у 1917 році.	У роки Першої світової війни головне вістря спрямовувалося проти Росії. У жовтні – листопаді 1918 року члени організації брали участь у роззброєнні німецьких та австро-угорських військ і виведенні їх за межі польських земель, встановленні польської влади. 11 листопада 1918-го вони влилися до складу Війська Польського.	Наприкінці 1920-х років після відмови французів надати право для участі у виборах вдалася до терористичних засобів боротьби проти французької колоніальної адміністрації. 9 лютого 1930 року підняла повстання в гарнізоні Ієн Бай, після придушення якого припинила свою діяльність.	З початком німецько-радянської війни підняв антирадянське повстання і 23 червня 1941 року проголосив відновлення Литовської Республіки та створення уряду Казіса Шкірпі, який був невдовзі арештований німцями. ЛАФ зазнав переслідувань з боку нацистів і згодом припинив своє існування.

Під чужими прапорами

Компрадорська дипломатія в дії: офіційний Київ вирішив не помічати, що історія зарубіжного українства є частиною української історії

Автор:
Алла
Лазарева,
Франція

У приватних розмовах вітчизняні дипломати часто скаржаться, як непросто їм буває виводити Україну під рампи західних прожекторів. Як заважає тривала бездержавність, брак яскравого національного міфу, консервативність світових політиків.

«З такою історичною сировиною в дамки не прорвешся, – казав один забутий нині політичний діяч часів президента Кравчука. – Нам потрібне добре місце в тіні. Так, щоб не на спекотному сонечку і не під дощем».

Цей принцип (і тут, і там) справді став на довгі роки провідним в українській зовнішній політиці. Чиновницька звичка уникати вибору особливо виразно виявляє себе, коли йдеться про суперечливі моменти історії. Селективність пам'яті спрацьовує, як система самозахисту.

«Існує не тільки компрадорська буржуазія, але й компрадорська дипломатія», – уважає французький історик Бенжамін Стора. Зауваження стосувалося Алжиру та Тунісу. Проте його впевнено можна застосовувати до всіх відносно нових держав, які звільнилися від колоніальної залежності.

Україна – не виняток. Особливо в ставленні до діячів минулого, які ще вчора, у межах іншої державної формації, були занесені до списку ворогів режиму. Або навіть до ситуативних друзів, якими для Радянського Союзу були, приміром, українці, котрі воювали проти Гітлера під американськими, французькими, канадськими прапорами.

З одного боку – воїни союзницьких армій. З іншого – потенційні радянські громадяни, які втекли з комуністичного раю. Отже, 5 червня у місті Кан (Нормандія) на вшанування пам'яті канадців українського походження, які загинули, визволяючи Францію, наші дипломати вирішили не навідуватися. Від гріха подалі. Мабуть, київські інструктори не радили зайвий раз спілкуватися з американськими, польськими, канадськими дипломатами та французькими політиками на теми Другої світової війни.

Утім, іще кілька років тому все було інакше. Уперше українські військові аташе взяли участь у жалобних урочистостях на канадських цвинтарях Нормандії в 2006 році. Тоді ж про це схвально відгукнулася французька регіональна преса. Повага до своїх могил у «старій» Європі здавна сприймається як ознака цивілізованої держави.

Згодом над військовим кладовищем у містечку Сінто впевнено замаюріли українські прапори. Канадські організатори призвичаїлися запрошувати до участі українського посла, – тоді це був Костянтин Тимошенко. З'явилася певна тяглість, яку цього року перервано.

«Канадський координатор Сильвен Понсо розповів мені, як дзвонив до посольства України в Парижі, але так і не зумів порозумітися з персоналом, – каже Святослав Мазурик, українець з Нормандії. – Уже на церемонії українців не запросили до слова. Так, ніби примусовим маршем Україна знову зникла за залізною завісою. А українці навіки послули. Хто на кладовищах, а хто – у посольствах».

Проте жовто-сині прапори на цвинтарі були. Прийшли активісти громади, які знайшли з-поміж загинлих канадських громадян майже півтори сотні українських прізвищ. Не було лише представників держави, яка століттями як могла, так і зберігала свою культурну ідентичність під чужими прапорами. Символічно...

Однак не варто спрощувати проблему селективності історичної пам'яті лише до позицій української дипломатії. Причини значно глибші. Бо зовнішньополітичне відомство лише транслює на закордон бачення офіційного Києва. А Київ ніяк не віднайде власної системи координат і відтворює розподіл на своїх і чужих відповідно до

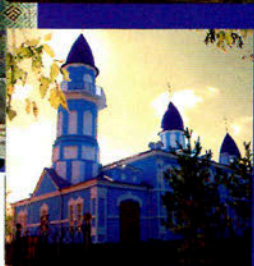
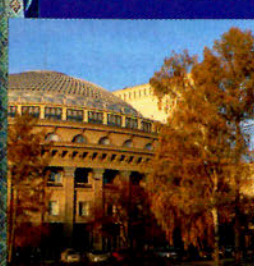
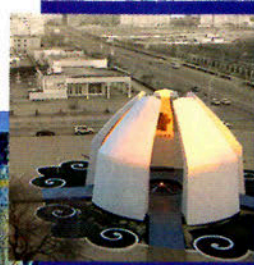
моделі сусідньої держави. Коли свідомо, а коли – за інерцією.

«За нашими підрахунками, у складі канадського війська під час Другої Світової війни загинули або дістали поранення більш ніж чотири з половиною тисячі українців, – розповідає Святослав Мазурик. – Загалом до канадської армії пішли тоді служити понад 40 000 українців. Деякі стали офіцерами та навіть генералами. Саме вони врятували від примусового повернення до СРСР сотню тисяч осіб, яких Сталін, імовірно, доправив би прямісінько до ГУЛАГів».

Офіційний Київ вирішив не помічати, що історія зарубіжного українства є частиною української історії. Колись це вже було, і вже не спрацювало. Епізод із законом про червоний прапор – зайве тому підтвердження. Для частини українців це – чужий прапор, символ поневолення та зневаги. Утілення накиннутих орієнтирів. Політична інфантильність – це, мабуть, коли складні реалії вперто намагаються не помічати. ■

**ЗВИЧКА ЧИНОВНИКІВ
УНИКАТИ ВИБОРУ ВИРАЗНО
ВИЯВЛЯЄ СЕБЕ, КОЛИ
ЙДЕТЬСЯ ПРО СУПЕРЕЧЛИВІ
МОМЕНТИ ІСТОРІЇ**

Нові відкриття з Аеросвіт

Новосибірськ від \$458
Краснодар від \$302

Костанай від \$542
Актау від \$451

все враховано/в обидва кінці

відкриття в червні
Костанай

АероСвіт
УКРАЇНСЬКІ АВІАЛІНІ

0 800 509 800*
799** Київстар, Life :)
Beeline, MTC

www.aerosvit.com

*дзвінки безкоштовні зі стаціонарних телефонів на території України

Ліцензія АБ #446882 видана Державною адміністрацією 18.11.09

**для дзвінків з мобільних телефонів на території України, вартість 1 хвилини розмови – 1 грн, плата за з'єднання нараховується згідно тарифного плану мобільного оператора

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

journalism.ucu.edu.ua

Магістерська програма з журналістики

Для бакалаврів та магістрів гуманітарного і соціально-економічного спрямування

Європейська освіта, державний диплом

- глибокі знання і практичні навички з газетно-журнальної, радіо-, теле-, інтернет-журналістики; медіа-менеджменту; реклами і PR
- сучасна навчальна радіо- і телестудія, newsroom (офіс новин)
- найкращі викладачі-науковці та журналісти-практики зі Львова, Києва, Варшави, Праги, Лондона, Нью-Йорка

Прийом документів: 1 - 31 липня 2011 року

Вступні іспити: 11 липня - 5 серпня 2011 року

Початок навчання: 1 вересня 2011 року

Тривалість навчання: 2 роки, стаціонар

Адреса приймальної комісії:

79011 м. Львів, вул. І. Свенціцького, 17, кім. 124

Тел.: (032) 240-99-49; 240-99-40 (внут. 277)

Факс: (032) 240-99-50; e-mail: mpj@ucu.edu.ua

Ліцензія МОН Серія АВ № 552352 від 30 вересня 2010 року

Аж до села Остурні

Мирослав Сополіга: «Належність до великого українського народу стане престижною»

Спілкувався
Любомир
Белей

Мирослава Сополігу, директора Музею української культури в місті Свидник на Пряшівщині (Словаччина), знають як авторитетного етнографа, автора більш як 20 монографій та 500 статей. Він від 1986 року очолює музей. **Тиждень** спілкувався з автором ілюстрованої монографії «Українці Словаччини» напередодні виходу її українського видання.

У. Т.: Нещодавно я звернувся до своїх ужгородських студентів-україністів із запитанням, де проходить західна межа українських етнічних територій, а ті у відповідь лише здивовано Perezирнулися: мовляв, хіба мені не відомо, що західний кордон України проходить саме в Ужгороді. Переадресовую це запитання вам як етнологу.

— На жаль, люди плутають політичні кордони з етнічними. Цьому значно сприяє й політика держав, у яких з тих чи інших причин опинилися українські терени. Отже, не диво, що й серед українців є чимало таких, що західну межу українських етнічних територій ототожують із сучасним політичним словацько-українським кордоном. Однак історія склалася так, що й у Словаччині нині проживає численна українська громада, приблизна кількість якої складає 150–180 тис. жителів, хоча, щоправда, статистичні дані за останніми переписами говорять лише про 30–40 тис. громадян цієї національності. Русини-українці заселяють близько 300 сіл, компактно розташованих на території Північно-Східної Словаччини вздовж словацько-польського кордону, починаючи найсхіднішими селами Новоселиця, Збій, Улич-Кривий, Руський Грабовець, що межують з Україною, аж до найзахіднішого українського села Остурня під Татрами.

У. Т.: Тобто є всі підстави змінити відомі слова «Від Кубані аж до Яну-річки» на «Від Кубані аж до села Остурні».

— Варто знати, що смуга українських поселень простягається від українсько-словацького кордону в північно-західному напрямку приблизно аж на 300 км. Українці в межах нинішньої Словаччини належать до історичних національностей, бо живуть на цій території споконвіку. Русини-українці були першими, які компактно заселили ці землі, їх слід вважати автохтонами.

БИЧ АСИМІЛЯЦІЇ

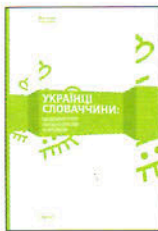
У. Т.: Найбільшою бідою для будь-якої національної меншини є загроза асиміляції. Чи є якісь особливості асиміляційних загроз для українців Словаччини?

— На жаль, в умовах нашого регіону тенденції прискорення асиміляції завжди мали місце (див. статтю «Затоплені асиміляцією», **Тиждень** № 6/2011 року). Ні мадяри (угорці – Ред.), ні чехи, ані словаки не хотіли й нині не дуже хочуть визнавати закарпатських українців частиною вже сформованої української нації. Як за часів Австро-Угорщини, так і в період першої Чехословацької Республіки та, на диво, і після так званої оксамитової революції 1989 року не рідко приховують, перекручують і спотворюють історію цього населення, дискримінують його мову, культуру. Чужинці завжди чинили різні перешкоди й плеканню культури, зумисне дробили й протиставляли одні регіони української етнічної території іншим, навіть у назвах. Беззастережно трактували закарпатських українців як складову інших націй – угорців, росіян, словаків, поляків, а то й взагалі вважали їх екзотичними безіменними тубільцями.

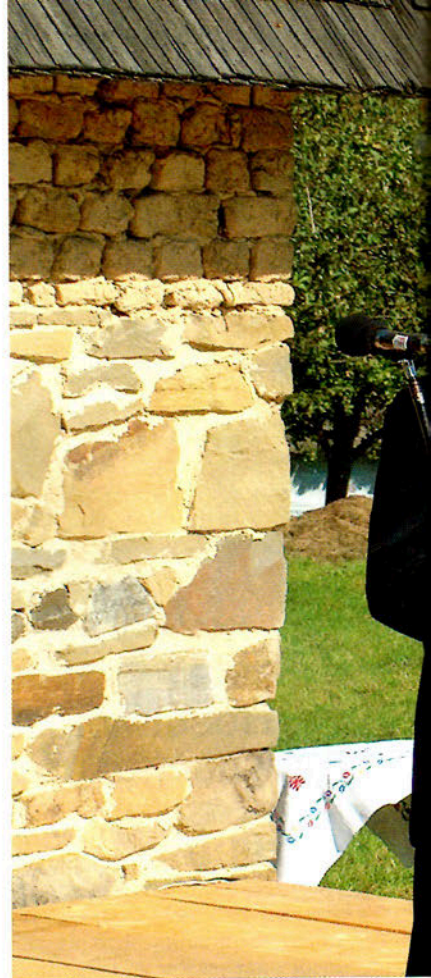
Систематичне поглиблення етнічної дезінтеграції та етнокультурної регіоналізації українства, на жаль, мають місце і в

сучасному житті Словаччини. У цьому контексті слід торкнутися актуальної проблеми так званого політичного русинізму та пов'язаної з нею програми деукраїнізації, яку після 1989 року активно протегували державні органи, зокрема чехословацький федеральний уряд, у координації із закордонними експонентами типу Павла-Роберта Магочі (Канада). Різні теорії про відмінність русинів од українців, як і намагання створити якийсь окремий «русинський народ» та «державу Русинія», мають очевидний політичний характер. Політичний русинізм є наразі однією з найбільших асиміляційних загроз для українців Словаччини.

У. Т.: Для себе я умовно поділив історію словацьких українців на три періоди: перший – період біологічного виживання, коли предки нинішніх прясівців у край складних природнокліматичних умовах колонізували південні схили Карпат. Другий – соціальне виживання в умовах безземелля, нестатків та голоду. Третій – період національного

ЗАБУТА ДІАСПОРА.
Книга «Українці Словаччини» за редакцією Мирослава Сополіги відтепер і українською мовою

виживання під денационалізаційним тиском Угорського королівства, Чехословацької та Словацької держав. Чи буде четвертий період в історії українців Східної Словаччини?

– Щодо наступного періоду, то я, як оптиміст, назвав би його періодом національної стабілізації та прогресу українства взагалі. Головна причина сучасного нестабільного стану українства в карпатському регіоні, також у Словаччині, полягає в тому, що воно взагалі, тобто українська ідея, уже століттями перебуває в перманентній кризі. Політика царської Росії, як і радянської системи в Україні, була спрямована супроти корінного населення. Системне винищення українства, довготривала цілеспрямована русифікація закономірно негативно впливали й на розвиток українців зарубіжжя. Під гаслом інтернаціоналізації та так званої консолідації радянського народу було знекровлено та zdeформовано національну свідомість українців. Унаслідок системного ігнорування їхніх прав на національно-культурний розвиток, через звуження сфери

вжитку української мови, зловмисне стирання історичної пам'яті, ліквідацію національного шкільництва та культурно-освітніх закладів, послідовне руйнування соціально-економічної та культурно-традиційної основи українського села, дискримінацію та переслідування, масові виселення й переселення значна кількість українців асимілювалася. Приблизно в таких же умовах перебували й українські меншини в сусідніх країнах, зокрема й у Словаччині.

Україна має всі передумови стати політично стабільною, економічно сильною, справді незалежною та авторитетною державою. Тоді й не буде ніяких підстав для спекуляцій навколо тотожності українців у Словаччині. Належність до великого українського народу стане престижною. Назва українець звучатиме гордо.

КУЛЬТУРНІ ВІЙНИ

У. Т.: Яка історія й місія Музею української культури?

– Це найстаріший та один з найбільш представницьких музеїв такого типу в Словаччині, який цього року відзначає своє

НА СВОЇЙ ЗЕМЛІ. Гордістю Музею української культури в Свиднику є скансен, де зібрані зразки дерев'яної архітектури мешканців Південних Бескидів

55-річчя. За його зразком після 1989 року почали виникати подібні музеї й для інших національних меншин Словаччини. Парадоксально, що якраз тоді, як їх закладали, почалася дика й абсурдна ліквідація Музею української культури. «Останньою цитаделлю українства» назвали цей музей вороги та зрадники нашого народу, які в рамках сумнозвісної «програми деукраїнізації» безуспішно штурмували його майже два десятки років. Від 1991 року з їхньої ініціативи аж 8 разів мінялися його офіційні назви, а ще більше було неофіційних. На думку апологетів русинства, найбільшою й непростимою провиною цього музею було те, що він у своєму найменуванні гордо ніс означення «український». Історія Музею української культури складна й драматична. Його колектив зазнав чимало зневаг, принижень, переслідувань, але так само й радості з успіхів. На думку багатьох відвідувачів, у Свиднику зараз найбільший та найкращий український музей поза межами України.

У. Т.: У київському видавництві «Темпора» готується до друку монографія «Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва», яка спершу була опублікована в братиславському академічному видавництві 2006 року. Який основний результат досліджень, представлених у цій книжці?

– Ця публікація – один з результатів моєї майже 40-річної роботи в галузі етнологічних досліджень українців Пряшівщини. Це, по суті, перша спроба комплексного аналізу матеріальних виявів народної культури найзахіднішого клину української етнічної території, яка в силу історичних обставин політично відмежована від своєї материнської країни. Предметом мого зацікавлення в цій монографії є форми поселень, типи забудови дворів, народне будівництво, традиційні промисли, одяг, харчування, сакральне та інші вияви народного мистецтва. Збережені традиції народної культури є незаперечним доказом того, що вона має українську основу. ■

КІНОПОЕТ

Іван Миколайчук був актором магічного стибу.
Носієм цілком конкретної естетики й етики,
які скеровували нас углиб культури,
до пізнання себе як єдиної народної душі й тіла

Автор:
Сергій Тримбач, кінознавець

Я познайомився з ним наприкінці 1979-го, коли він працював над літературним сценарієм про композитора Миколу Лисенка. Це було в Ірпені, в Будинку творчості літераторів. Миколайчук творив разом із Іваном Драчем, вони сходились у помешканні останнього, де красувався розкішний стіл із лампою під зеленим куполом. Біля неї лежав стосик нових книжок, серед яких запам'яталася збірка праць видатного російського літературознавця, культуролога Міхаїла Бахтіна. Від Миколайчука мені треба було лише інтерв'ю для московського журналу «Искусство кино». А воно якось не складалося. Хоча я отримав від редакції згоду на зухвалий, як на часи заборон, намір – поговорити про поетичне кіно та його долю.

Тож я пішов у обхід. І почалися розмови у душі тих часів: про все, в якійсь неповторній сув'язі, довго не зосереджуючись на чомусь одному. Запам'яталося, що Миколайчук говорив про майбутній фільм (а замовив їм із Драчем той сценарій режисер Тимофій Левчук) як імовірно свій: «Він може й передумати...» Іван Васильович саме закінчив свою першу режисерську стрічку «Вавилон ХХ» і чимало вслякого приміряв на себе: ану ж бо... «Та мені, – казав, – зробити хоч би один епізод, коли труну Шевченкову привозять до Києва...»

ОБРЯДОВА МАГІЯ СМЕРТІ

Смерть була його темою, його матеріалом уже від першої ролі у «Тінях забутих предків». Пригадуйте фінал, коли мертве тіло Івана Палійчука стрясається від рухів односельців на похороні. Потім він грав роль Поета у стрічці «Перевірте свої годинники» за сценарієм Ліни Костенко й Аркадія Добровольського. Ставив фільм тодішній дебютант Василь Ілляшенко. Хлопець ішов на війну й гинув. В епізоді, коли ховають його героя, Миколайчук вирішив відчувати, як воно там, у домовині. І

попросив режисера, аби той дозволив «у натурі» влягтися до труни. Ба навіть віко закрили, цвяхи позабавали і в яму опустили. Ще й притрусили кількома лопатами земельки. Усе те зафільмували. В цю історію мені якось не дуже вірилося. Однак Ілляшенко запевнив: усе так і було. «Витягли гріб із могили, віддерли гвіздки. Він лежав блідий мов крейда. Запитую: «Ну, Іване, ще дублик?» – «Ні, – каже, – годі».

До речі, стрічку Ілляшенкові не дали закінчити. Комісія із самого ЦК партії знайшла у відзнятому матеріалі чимало зловісних, ворожих соціалістичному устроєві нюансів. Режисера разом із директором кіностудії Довженка Василем Цвіркуновим викликали на саму гору, до політбюро, й дали прочуханки (сам Петро Шелест, тодішній партійний «президент»). Було дано вказівку фільмовий матеріал спалити. Що й було зроблено. А роботу почали з нульової позначки з іншим режисером, Леонідом Осикою (у підсумку з'явилася нерядова картина «Хто повернеться – долюбить»). І з новим виконавцем головної ролі, бо Миколайчук категорично відмовився зніматися – на знак протесту проти такої наруги. І Ліна Костенко зажадала, щоб зняли її прізвище з титрів.

Миколайчукові цікава була не сама смерть, а її магічна, обрядова компонента. Кіно 1960-х віднайшло той складник і вже його трималося. Ритуал убирав у себе колосальну традицію пізнання народом фундаментальних проявів життя й потойбіччя. У вже згаданому фіналі «Тіней...» відхід у позасвіття, небіжчик включені до обряду, який тим самим і виконує об'єднавчу, інтегральну функцію. В комуністичній міфології смерть більшовицького героя була жертвна – в ім'я колективу, що рухається у світле майбуття. Звідси – патетика, пластична і звуко-шумова напруженість. В українському поетичному кіно (а саме так досі називають цей напрям) смерть аж ніяк не піднесена – радше буденна, рутинна річ. І тільки людина може трохи переформатувати сам її момент, додавши ознак обрядової магії. Скажімо,

коли у «Вавилоні ХХ» гине Поет, біля нього з'являється Миколайчук в образі сільського мудреця Фабіана і проказує трохи пафосні слова про неординарність його загибелі. І Руза в личині актриси Раїси Недашківської так само чатує на смерть односельців, аби тут-таки надати їй відповідного обрядового обрамлення. Проте це такий собі персональний акт чи акція, що не стрясають небес. І той-таки Фабіан, риючи могилу на цвинтарі, відразу готує і другу.

ЕКРАННИЙ НАЦІОНАЛІЗМ

Наше спілкування в Ірпені відбувалося за п'ять із гаком літ по тому, як пленум українського ЦК своєю постановою скрив поетичне кіно, визначивши його основну хибу: етнографізм, закоханість у старовину. Себто, читай, націоналізм, бо ж його прихильники плекають своє, а це було протиню душі комуністів, які любили весь світ, од «молдаванина до фіна», від негра «преклонних годов» до аборигена Австралії. І потім – ко-

Актові й режисерів Іванові Миколайчуку 15 червня виповнилося 6

70 років

МИКОЛАЙЧУК ВРАЖАВ ТОЧНІСТЮ РЕФЛЕКСІЙ, РОЗУМІННЯМ НАЦІОНАЛЬНОГО І СВІТОВОГО КУЛЬТУРНОГО КОНТЕКСТУ

мунізм будовано на ідеалізованому образі майбуття, а тут якісь доісторичні реалії. Не подумали, щоправда, а чому оцей «перегин» екранний так до смаку зарубіжним людям? Гадки не мали, що напрям добре вписується в еволюцію європейського та світового мистецтва й літератури. Досить пригадати, що західний авангард початку минулого століття був так само поведений на всляких автохтонних культурах та їх містиці, не випадково ж усередині 1920-х навіть виникло поняття «магічний реалізм», яке в 1960-ті – 1980-ті міцно приліпиться до латиноамериканської літератури, суперпопулярної у світі і в нас так само.

Не раз уже писано, що поетичне (а доцільніше говорити про міфопоетичне) кіно вибудовувалося на основі високопрофесійних літературних текстів Михайла Коцюбинського, Ми-

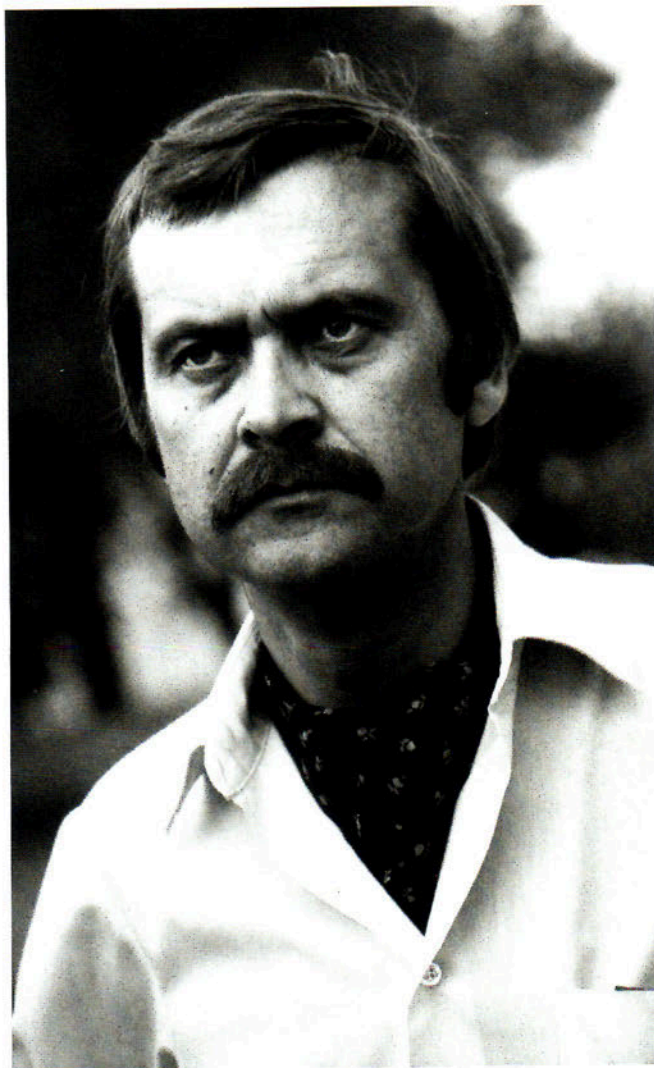
34 роля

в кіно, дев'ять сценаріїв, дві режисерські роботи становлять творчий доробок Івана Миколайчука

коли Гоголя, Василя Стефаника, Василя Земляка та інших письменників, себто творів, де народна культура була пророблена зусиллями суто особистісними. Та й потім магістральним сюжетом тут є двобій окремо взятої людини з патріархальним колективом. У «Тінях...» Іван постоє проти одвічного звичаю родової помсти. «Камінний хрест» Леоніда Осики, «Вечір на Івана Купала» Юрія Ілленка та інші шедеври вітчизняної кіно-поезії мають суголосні мотиви. А це так само не подобалось партійним бонзам – нутром чули «подлянку» кінематографічну. Адже комуністичне суспільство було патріархальним, із вождем та непорушністю канонів колективної поведінки, ба навіть колективними снами.

ЛЮДИНА СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

Миколайчук вражав точністю своїх рефлексій, розумінням національного і світового культурного контексту. Саме він пояснив мені значення українського бароко та його народної складової для поетичного кіно: надмір пластики, психологічного напруження (у сценаріях митця, на жаль, нереалізованих, є цей мотив: людина ладна зійти з кола узвичаєного життя, проте не віддасть своєї осібної суверенності).

СПОГАД

Тіні незабутих

Записала
Наталія Фещук

На Буковині, у селі Чорторія, поміж ошатних нових будинків ховається старенька хата, де народився і жив Іван Миколайчук. Нині в цій оселі майже все так само, як було за життя актора: маленькі віконця, лавиця біля хати, кам'яні жорна в снігах, ткацький верстат, за квітчані рушниками стіни, валізка Івана, з якою він їздив до Чернівців на навчання. 80-річна Фрозина Грицюк розповідає про життя брата

Батьки виховували десятьох дітей. Я була першою, Іван – четвертим. У селі було прийнято жити в меншій хаті – хатчині, а більша – світлиця – слугувала для гостей. Але

оскільки в нас була велика сім'я, то жили ми й у великій хаті. У хоромах (коридорі) тримали жорна, а в хатчині – верстат для ткання. Ми з мамою ткали все: полотно, ска-тертини, верети на підлогу і на лавиці. Чотири роки Іван ходив до школи тут, у Чорторії. До сьомого класу навчався в сусідньому селі Брусниця, а восьмий закінчив у містечку Вашківці. А вже коли навчався в театральній студії при Чернівецькому драмтеатрі імені Ольги Кобилянської, то там у місті закінчив 9-й і 10-й класи вечірньої школи.

Вечорами в нас збиралися сусіди. Мама зачиняла вікна хустками, і тато дїставав українські книжки. Звідки він їх приносив, досі не знаю. Вже через багато років, коли брат знімався у фільмах, я йому часто казала: «Іване, чого ти борсаєшся? Ти ж знаєш, який зараз час! Маєш українську мову, у школі її теж вивчають, ведуча повідомляє новини нею... А він мені: «Як ти не розумієш? Он Гнатюк зі сльозами на очах радів, що йому дозволило заспівати ще одну українську пісню. Це хїба Україна?» Таке було і з Івановими стрічками. Траплялося, фільм у Москві

приймають, а в Києві відмовляють. У питаннях патріотизму брат був дуже принциповим. Пам'ятаю, у наше село привезли стрічку «Тіні забутих предків» російською мовою. То він відмовився, сказав, що в нас ніхто не розумітиме: «Як немає українською, то не треба і російською».

Спочатку батько не сприйняв вибору Івана. Казав, що актор – то не професія. Але коли брат грав у Чернівцях у виставі «Земля», запросив на прем'єру маму з татом. Пам'ятаю, батько повернувся з міста і задумався... «Мой, я твердий, але наспілку заплавав, бо як то воно є у житті», – казав він після вистави. Але великого успіху Івана не дочекався, помер 1963 року, коли мамі не було ще й 50-ти. На її руках залишилося шестеро школярів. Жили з того, що тримали корову і мали біля хати 15 соток городу, а мама ще отримувала на двох маленьких дітей по 15 рублів. То ми не жили, а виживали.

Я й донині не знаю, звідки в Івана такий потяг і талант до цього. Пригадую, як у нашому сільському клубі поставили «Безталанну». Івана, якому тоді було 13

Він шукав визначень природи своєї творчості. Бароковими були Гоголь і Булгаков, які вплинули на той самий латиноамериканський роман (Габріель Гарсія Маркес, Мігель Астуріас, Алехо Карпентьєр та інші), яким ми всі тоді захоплювалися. І Андріївська церква у Києві. Миколайчук зачитав мені вголос інтерв'ю з Карпентьєром, де той говорить про вплив Гоголя на митців своєї частини світу. «Не знаєте, хто такий Гоголь? – запитував письменник у журналіста. – То поїдьте до Києва, подивіться на Андріївську церкву. І ви довідаетесь все про наш роман і його джерела». Проказуючи ці слова, Миколайчук увесь сяяв. Додав, що українських кінематографістів звинувачують замалим не в хуторянстві, у націоналістичній відрубності, а за кордоном це бачать і відчувають по-іншому. Ми існуємо у великій культурній традиції колосальної потуги – чи не за це і б'ють? Бо ж владі куди приємніша нація в образі немудрящих хохлів, які порозсідалися на своїх хуторах.

Іван Миколайчук – людина світової культури, і він це не тільки декларував, а й утілював у своїй практиці митця. Дай Боже нам це сьогодні зрозуміти й більше не теревенити про «європейський вибір». Найвидатніші українські митці давно вже в Європі й світі, хіба не так? ■

років, взяли на роль батька Софії. Це треба було бачити, як він зіграв епізод, де в його героя помирає донька! А коли брат промовив зі сцени: «А хто ж мене поховає?», усі жінки в залі заридали. У сільському драмгуртку він грав переважно старих, бо на ці ролі не було охочих.

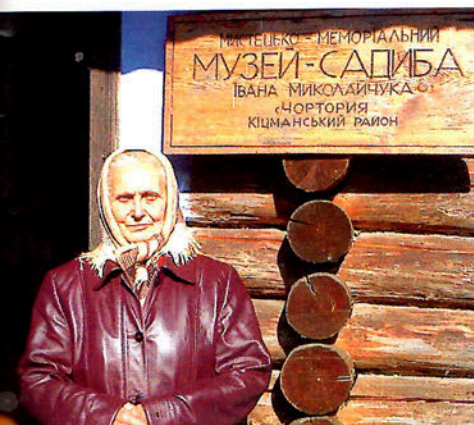
Коли в селі всі побачили дружину Івана Марусю, казали, що вона так вписалася в нашу родину, що навіть схожа на нас. Дівчина всім дуже сподобалася. А вже потім приїхали свати. Батько Марії привіз мамі першу в селі газову плиту. Івана дівчата завжди любили. Ось подивіться на його шкільні фотографії: хлопці стоять однією купкою, а Іван – між дівчат. Але Марія була його єдиним коханням.

Частина своїх перших зароблених грошей Іван давав мамі. Він мешкав у гуртожитку й одночасно знімався у фільмах «Сон» та «Тіні забутих предків». Через велику напругу світлових прожекторів у нього почали боліти очі. Режисери викликали відомого окуліста. Той, оглядаючи Івана, здивувався: «То він такий незамінний, що ви так клопочетесь?» – «Звичайно!» – «То чому ж тоді живе в гуртожитку?» Через кілька місяців братові дали однокімнатну квартиру.

До нас у Чорторию приїздили актори та режисери – друзі Івана. Був навіть сам Сергій Параджанов. Ми йому подарували тайстру (торбу. – Ред.). Це Іван замовив. Сказав:

«Пристарайте мені тайстру для Параджанова». А я йому: «Іване, та ти що! Люди городські! Як ти їм будеш тайстру дарувати? Що ти смішишся?» А він не перестає: «Я вам кажу, зробіть». Ми йому гарну зробили тайстру і вишили напис: «Великому Параджанову». А потім брат розповідав мені: «Якби ти повиділа, як він ходить Києвом із тією тайстрою! І всім хвалиться.» У 1991-му, на 50-річчя Івана, був обід біля нашої хати. Багато людей приїхало, зокрема й партійні керівники. А Гаврилюк встав і промовив: «Не читайте марксизму-ленінізму, читайте Біблію!» – казав Іван». Я переймалася, аби йому за ці слова нічого не було.

Ми до останнього дня не знали, що він хворіє. Знав лише мій син, котрий часто був у Києві. Але коли він повертався до Чорторії, Іван просив: «Будь мужчиною! Мамі й рідним – ні слова». Тому телеграма про його смерть стала для нас громом серед ясного неба. 1987 рік був для нас найважчим, здавалося, ми його не переживемо. Мама не могла прийти до пам'яті, фельдшер робив їй укол за уколом. Хіба є у світі слова, які могли б передати її біль... ■

Failed fest

Чому в Україні гальмує фестивальний рух

Автори:
Олег
Дорофєєв,
музикант,
Богдан
Буткевич

«У нашій країні є все для проведення шикарних фестивалів, — каже вокаліст гурту «Мертвий Півень» Місько Барбара. — Унікальні за красою природні місця — ті самі замки. Люди. Музиканти. А ще фанатичні організатори, на яких тримаються всі наявні дійства. Та все ж нормальних фестивалів дуже мало».

Справді, за останні три роки, починаючи з проблемного 2009-го, в Україні постійно меншало музичних імпрез. Фактично цей рух наразився у нас як на катастрофічний брак коштів, так і на певну екзистенційну кризу власної спрямованості й існування. На жаль, нині такі заходи є чимось на кшталт закритого клубу для певної ту-

сівки (кількох тисяч осіб, що кочують з одного фесту на інший). І так стається не тільки через реальну нестачу грошей у галузі та країні загалом. А й тому, що формат більшості українських open-air'ів, їх менеджмент та принципи побудови безперспективні й неефективні.

КУМІВСЬКІ КАСТИНГИ

«Величезна проблема всіх українських фестивалів — це жахлива інфраструктура, — стверджує Сергій Харчук, головний організатор щорічного заходу під назвою «Славське Рок». — Як запросити до нас Muse, коли в більшості сіл просто не вистачить банальної напруги в електромережі, щоб виконати їхній технічний райдер?»

Інфраструктура — півбіди. Ще гірша ситуація з принципом підбору виконавців. А це саме той компонент, на який передусім орієнтується слухач, вибираючи імпрезу. Найчастіше, з огляду на тотальну неприбутковість українських фестивалів, кастинг відбувається за вічним принципом кумівства. Цитуючи новий хіт Сергея Шнурова, «чиста па-братські». Тож команди, якої організатори не знають, напишуть у відповідь на заявку щодо участі: «Класно, але не формат». Доказом популярності для них найчастіше є коментарі на фестивальному форумі в стилі: «Привет лучшей команде из Луганска! Так ради, что вы продолжаете творить! Будем снова ждать вас на фестивале в этом году... Кетаті, как там Жека, не женился?» А дефіцит команд високого рівня зумовлює той факт, що одні й ті самі хедлайнери кочують з одного на інший фест.

До речі, щодо формату. Найвідоміші вітчизняні фести переважно орієнтуються на етнічно українське, у крайньому разі — на world music. Підхід виправданий, адже дві третини молодих

і не дуже музикантів грають фольк. Але проблема в тому, що під етновивіскою часто ховаються доволі слабенькі гурти, які видають варіації на теми «Спритка й Гарніюні». Доповнює картинку закритість доступу до таких фестивалів колективів із нефольковим репертуаром. Тож етнофестивалі продовжують варитися у власному соку, животіючи завдяки постійній аудиторії.

НА ХАЛЯВУ

Публіку привчили до безкоштовних концертів, це відбувається за державні або спонсорські гроші, які могли б піти на розвиток фестивального руху. «В Україні було кілька спроб зробити фест на кшталт «Сігета». Але все знову розбивається об кількість безплатних концертів, – стверджує Олександр «Фоззі» Сидоренко, фронтмен ТНМК. – Ну справді, навіщо кудись під три чорти пертися, коли просто до твого міста якесь «пиво» усіх привезло та ще й пива ж таки наллє? Перебити це можна тільки ще більшими сумами, тобто привезти артистів, на яких підуть і які ще не виступали на площах. Гадаю, поява великих нормальних платних літніх open-air'ів – це питання лише еволюції. Насамперед слухачів, які розумітимуть, що літній фест – це такий самий концерт, як і в Палаці спорту, тільки просто неба. І за нього треба платити».

«Безкоштовні фестивалі – це абсолютно неправильно, так не має бути, – погоджується Місько Барбара. – Як можна влаштувати народні гуляння за рахунок бюджету в країні з фатальним станом медицини та освіти? Сотні мільйонів гривень щороку витрачають на те, щоб народ побавився у видовища. Це просто ганьба. Музикантам варто відмовитися від участі в цьому обкраданні людей».

ДЕНЬ КОЛГОСПНИКА

Якщо безкоштовні «бюджетні» концерти живуть і житимуть, то фестивалі, створені за гроші держави, майже всі або загинули, або перебувають у стані «клініч-

ної смерті». Як через позицію нішньої влади, якій культура взагалі, складається враження, не потрібна, так і через свою комерційну безперспективність.

«На жаль, люди, які зараз масово прийшли до керма на рівні державному й регіональному, абсолютно не зацікавлені в розвитку музичного туризму, бо просто нічого в цьому не пам'ятають, – стверджує Сергій Харчук. – Це керівництво просто не збирається не те що створювати – бодай трохи допомогти в організації таких ось подій, тому в бюджетах узагалі нічого на це не передбачено. Простіше провести День колгоспника, давши заробити за «відкат» пригodoваної івент-конторі. Винятки – фестивалі «Тарас Бульба», «Трипільське коло» та й усе».

На цю думку пристає і лідер гурту «Плач Єремії» Тарас Чубай. «Зараз створено такий настрій байдужості в країні, – констатує музикант. – Навіть суто бізнесовий підхід до розвитку фестивалів не врятує ситуації, адже в нинішніх умовах максимум, що вийде, – це спотворена версія «Таврійських ігор». Але в бік збільшення кількості російських «зірок». Упевнений, такі фести з'являться обов'язково у східних регіонах, де нічого не відбувається цікавого, – владі ж треба дати натовпу видовища. Звичайно, є прекрасні винятки, але хочеться більшого».

Проти розвитку фестивального руху грає і відсутність традицій нормального спонсорства та меценатства. «На жаль, подивіться хто в нашій країні є найчастіше багатієм і які в них музичні смаки, – продовжує Тарас Чубай. – Доки серед матеріально забезпечених не буде достатньої кількості освічених людей із гарним смаком, ситуація навряд чи зміниться. Проблема ще й у тому, що через брак фінансування навіть ті фести, що є, не мають належної медіа-підтримки».

Є кілька прикладів потенційно успішних фестивалів, яким дуже важко розвиватися не тільки через відсутність державного чи спонсорського сприяння,

Цьогоріч уперше за 11 років не відбудеться один з найбільших українських фестивалів «Чайка Open Air». «Зараз ми бачимо, що не можемо робити свою справу із чистим серцем. Політики нагнітають ситуацію, отруюють повітря випарами ненависті, агресії та знищення», – прокоментував ситуацію президент фестивалю Ярослав Би-струшкін

ФЕСТИВАЛЬНИЙ РУХ МІГ БИ СТАТИ ТОЮ ПЛАТФОРМОЮ, ЩО ЗМІНИТЬ НА КРАЩЕ СМАКИ МУЗИЧНОГО СПОЖИВАЧА

фестивалів потрібно, щоб і організатори, і спонсори, і слухачі по-справжньому любили музику, – каже Тарас Чубай. – Адже від старту проекту до прибутковості має пройти щонайменше п'ять років – з угорським «Сігетом» було так само».

Належно організований фестивальний рух міг би стати платформою, завдяки якій смаки сучасного музичного споживача змінилися б на краще, а світогляд розширився. Але для цього потрібен іще один компонент – прозорість і доступність. Має бути рівна для всіх можливість виступу, висловлення своєї позиції та подальшої ротації в телеэфірі чи на радіо після фестивалю. Бо ж саме це й дасть змогу пропагувати в Україні нові музичні тенденції. Коли музичний ринок стане досяжним для всіх, це підніме його. Що вже й казати про заробіток організаторів. ■

Наймасштабніші європейські open-air фестивалі:

Sziget (Угорщина)
Rock Werchter (Бельгія)
Glastonbury (Велика Британія)
Rock im Park та Rock am Ring (Німеччина)
Eurockéennes de Belfort (Франція)

ШАНОВНІ РЕКЛАМОДАВЦІ!

У межах співпраці «Українського тижня» із Програмою розвитку ООН (<http://www.undp.org.ua/>) готується спеціальний додаток до журналу, присвячений проблемам малого та середнього бізнесу, який розповсюджуватиметься серед роботодавців, керівників підприємств та власників бізнесу і матиме наклад 50 000 примірників.

ЗАПРОШУЄМО ДО СПІВПРАЦІ!

Випуск планується на червень місяць 2011 року

Фестивальне ЛІТО 2011

U.ROK

24–27 червня

м. Затока, Білгород-Дністровський р-н, пляж ст. Лиманської, Одеська обл.

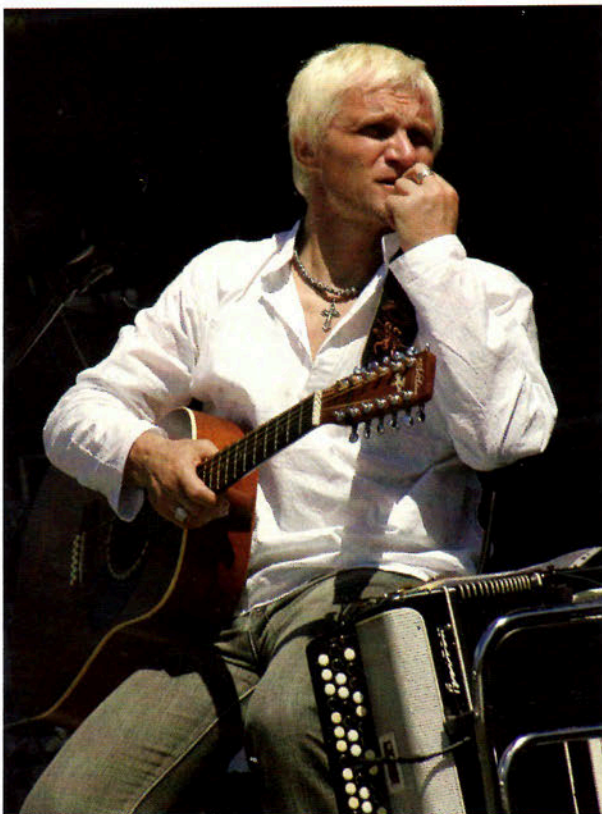
Жива музика різних жанрів та напрямів від українських гуртів, серед яких Vivienne Mort, Merry Street, «Інше бачення», «Русичі», Mute, «Аритмія», та гостей A-front (Польща), Multipass (Росія), The Toobes (Білорусь), а також літературний слем, театральні дійства, кіно, виставка фото і графіки, ленд-арт і багато інших сюрпризів.

ТРИПІЛЬСЬКЕ КОЛО

30 червня – 3 липня

м. Ржищів, Київська обл.

Екокультурний фестиваль, присвячений цього року стихії повітря, збагатив традиційну програму захопливим квестом. В усьому іншому свято тримається усталених традицій – музичні сцени різних напрямів, концерти від запальних «Гайдамаків» до психоделічної «АтмАсфери», вогняне шоу, містичні перформанси, дитмайданчик.

КРАЇНА МРІЙ

25–26 червня

м. Київ, Співоче поле

Ідея Олега Скрипки та його гурту ВВ звертатися до етнічних мотивів уже вкотре збиратиме послідовників на тому самому майданчику. Цього року просто неба виступатимуть колективи «Ят-ха» (Республіка Тува, РФ), Hazmat Madine (США), De Temps Antan (Канада), Sari Kasinen (Фінляндія), Osimira (Білорусь). Ну і, власне, сам Скрипка разом із джаз-кабаре «Забави».

FORT.MISSIA**1–3 липня****с. Поповичі, Мостиський р-н, біля Шегинь (українсько-польський кордон)**

Зійдуться гурти України та зарубіжжя, серед яких «Мертвий Півень», «Гайдамаки», «Перкалаба», ShockolaD, Let MeIntroduce You To The End (Польща – США), «Ніагара», «Абу-Касимові капці», Big Fat Mama band (Польща) та інші. В програмі майстер-класи, кінопокази, літературні зустрічі, фестиваль сучасної драматургії.

ТАРАС БУЛЬБА**15–17 липня****м. Дубно, Рівненська обл.**

Фестиваль-тезку гоголівського героя вшанують «Вій», Ot Vinta, «Анна», «Кому вниз», «Тол», «Анна», «Гапочка», «Ніагара», «Порцеляна», «Брем Стокер», ЕТС. Крім того, гості матимуть нагоду стежити за конкурсом молодих виконавців, можливо, майбутніх хедлайнерів цього дійства.

ПІДКАМІНЬ**22–24 липня****с. Підкамінь, Бродівський р-н, Львівська обл.**

П'ятий за ліком фестиваль етнічної та рок-музики збирає охочих на мальовничих пагорбах Львівщини. Серед почесних гостей на сцені виступлять гурти «Кому вниз» та «ВВ». Перший день свята відведено рок-музиці, два наступні – етно і фольку.

ФОРТЕЦЯ**25–28 липня****м. Білгород-Дністровський, Одеська обл.**

Міжнародний музичний фестиваль, присвячений Дню молоді, привітає її нагодою висловитись на сцені й бути почутою, бо ж головна його мета – виявляти таланти серед початківців. А ще, поза сумнівом, він збере просто неба адептів гарної музики й танцю.

АРТПОЛЕ**12–16 липня****с. Уніж, Івано-Франківська обл.**

Цьогорічний фестиваль вестимуть Сергій Жадан та Павло Нечитайло, а учасниками стануть гурти Wild Marmalade (Австралія), Feloche (Франція), Dva (Чехія), PortMone (Білорусь), Trio VD (Велика Британія), Besh'o'droM (Угорщина), Village Kollektiv (Польща). Україну представлять проект «Солоспіви», «Пропаля грамота», «Фолькнери», «Гайдамаки», «Перкалаба» та інші.

ФОТО: ЮРІЙ СОБІ

СЛАВСЬКЕ РОК**29–31 липня****с. Славське, Львівська обл.**

Окрім власне музичної програми, фестиваль пропонує екологічну, мистецьку і спортивну складові. Вражень різного забарвлення стане на всіх, незалежно від смаків. Виступатимуть зубри вітчизняної музики – «Тартак», «Гайдамаки», «Пікардійська терція». Денну сцену оживлятимуть «Органік», «Танака», «Аритмія», Sweetlo, Lezo Terezy та інші.

СОСЕДНИЙ МИР**5–7 серпня****м. Щолкіне, база відпочинку «Казантип» (мис Казантип, Татарська бухта, Крим)**

Міжнародний фестиваль музики й актуального мистецтва збере на узбережжі Азовського моря шанувальників українських гуртів «Димна суміш», «Оркестр Че», РіаноВоу. Будуть і гості з Росії та Білорусі – «Ляпис Трубецкой», Noize MC, Animal джаз, Stigmata та інші. Окрім того, буде показано виставки фотографії, графіті-арту та нічну анімаційну програму.

ГНІЗДО**6 серпня****м. Біла Церква**

Музичний фестиваль, присвячений журналісту Ігореві Пелиху, сприяє розвитку мальовничих провінційних містечок, збираючи яскраві музичні команди, які прищеплюють новий, ширший і багатший мистецький світогляд широким колам слухачів та приваблюють гостей іздалеку.

ЗАХІД**19–21 серпня****Аеродром Цунів, Городоцький р-н, Львівська обл.**

Щоб поширити любов до активного відпочинку зберуть небайдужих гурти Ot Vinta, «Фліт», «Тінь сонця», «Димна суміш», «Гуцул Каліпсо», «Сонцекльош», Zapaska, «Ті, Що Падають Вгору», «Зелені Сестри», «Крихітка», «ЛЮК-дует», «Кораллі», Merva, «Серцевий напад», «Мертвий Півень», Los Colorados, «ФлайZza» та інші.

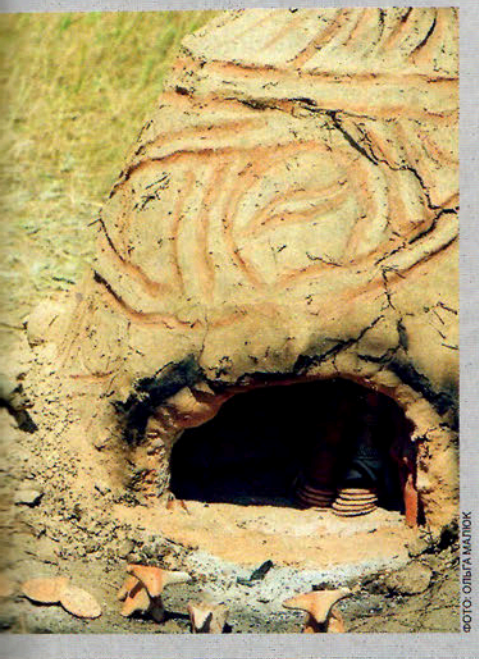

ФОТО: ОЛЬГА МАЛЮК

Повернення на круги своя

Перший мальований мультимедіа компанії Walt Disney за останні 7 років став справжнім одкровенням для дітей

Правильно чи не правильно зі стратегічного погляду вчинили боси компанії Walt Disney, але «Вінні-Пух» іще раз показав, що ми мали й що втратили. Будучи виконаним у класичній мальованій техніці, мультфільм Стівена Джей Андерсона й Дона Голла «порвав» дитячу аудиторію на прес-показі так, як не було на останніх анімаційних комп'ютерних фільмах – «Панда Кунг-фу-2» чи «Ріо». Хоча будь-який мультфільм націлений і на дорослих також, адже саме батьки платять за квитки, усе ж такі лакмусовим папірцем залишаються діти. І їхня реакція на «Вінні-Пуха» була неочікуваною й бурхливою. Сміх у залі «Кінопалацу» закладав вуха, а самі діти, як то кажуть, натурально хапалися за животики. Власне, це почалося, коли уявний автор-оповідач, бажаючи розбудити заснулого Вінні, рухав книжку, на сторінці якої було зображене ведмедикове ліжечко. Як і під час шторму, Вінні сповзав то вправо, то вліво. Урешті книжку перевернули, і він гепнувся долілиць.

«Вінні-Пух».
У кінотеатрах України
з 9 червня

Але зі звуком падіння м'яких іграшок. Діти, мов у анекдоті, повалилися зі своїх так само м'яких крісел. І це сталося не раз.

Зауважу, що навіть при такому гвалті, деякі батьки засинали. Це красномовно показує відмінність аудиторії за віком. Хоча сплять у кінотеатрах часто й на різних фільмах, – і на «Володарі пернів», і на «Кощмарі на вулиці В'язів», – творцям важливіша масовість і цільова аудиторія. Мультфільм «Не бий копитом» 2004 року був останньою мальованою анімаційною роботою компанії Walt Disney: маючи \$110 млн у бюджеті, він зібрав у Сполучених Штатах лише \$50 млн, і ще \$53 млн у світі, хоча, щоби повернути витрати, мусив зібрати мінімум \$330

Анонси 10 червня, 18:00

>RECORD AGAIN!<
40 років відеоарту.de / частина II

Національний художній музей

(Київ, вул. Грушевського, 6)

Проект присвячений історії німецького відеоарту від часу його виникнення (1960-х – 1970-х років) до початку XXI століття. Серед авторів – Ульріх Рюкрім, Клаус Рінке, Вольф Кален, Франц Ергард Вальтер, Райнер Рутенбек, Клаус Бьомлер та інші. Вперше буде показано повну версію твору Гольгера Цука «Огляд 1982 року» в поєднанні з ранньою «Cool in the Pool», а також музичні ролики й відеозаписи 1981-го з Фестивалю Геніальних Дилетантів на Берлінському Темподромі та сучасну роботу Chicks on Speed.

ВІСНИК | №23 (188) 10–16.06.2011

10 червня, 19:00

Moby

Палац спорту
(Київ, пл. Спортивна, 2)

Американський ді-джей, композитор і виконавець Річард Мелвілл Голл, більш знаний як Moby, презентує сольний концерт, що стане частиною світового турне на підтримку нового альбому «Destroyed» – 10-го у творчості артиста. Цікаво, що один із творів на платівці має назву українського міста – Севастополь. Як виявилось, Moby є ще й фотографом із 10-річним досвідом, тож нову збірку доповнить книжка його світлин. На них – аеропорти, готельні номери, лаштунки – все, що оточувало музиканта під час численних гастролей.

10 червня, 22:00

DJ Cai Caslaviniieri

Клуб «Старий Маяк»
(Львів, вул. Пулюя, 29)

12 червня, 22:00

Клуб «Кіно»

(Ковель, вул. Театральна, 18)

Один із найвідоміших ді-джейів Польщі завітає до чотирьох міст Західної України. Харизматичний Кай легко творить як саундтреки до кінофільмів, так і різноманітні інтерпретації, зокрема композицій Шопена. Є автором реміксу на трек DJ Matush «I have a dream/Gramma Rose mix!», що посів

перше місце в чартах Бразилії та Британії. Поєднуючи елементи етно-хаосу та мінімалу, музикант розбавляє електронне звучання живими інструментами.

CD

Тотем. «Ком у горлі»

У межах проекту лідера гуртів «Ворождень» та Dead Faith Володимира Кучинського, вийшов завершальний у дискографії реліз «Тотему». Витриманий у стилістиці альтернативного року/неоромантики/«нової хвилі», він відрізняється від попередніх альбомів, які мали електронне звучання. Грають живі інструменти, вражає поетична майстерність автора текстів. Мелодії альбому чіпляють, а порівняти його атмосферу можна з пізніми дисками Dolphin.

Zavoloka. «Vedana»

Вихід нового альбому однієї з найвідоміших постатей української електронної музики є подією для меломанів. Ведана – старовинне українське жіноче ім'я, а диск є другим томом зі «стихійної» серії й присвячений воді та її станам. Саунд демонструє рівновагу між експериментом та медитацією, стилістично найбільше нагадуючи абстрактний IDM з елементами фолку, хоча аналогії тут умовні – Zavoloka завжди грає за власними правилами.

«Мертвий Півень». «Радіо Афродита»

Десятий повноформатник «Півня» майже цілком складається з кавер-версій і вперше не містить жодного треку на слова Юрія Андруховича. Присвячений однойменній радіостанції УПА, що діяла у підпіллі до 1945, диск містить одну пісню партизанської тематики, більшість інших присвячена темі кохання, серед яких хіти «Гуцулка Ксеня», «А ми удвох» (дуетом з Андрієм Середою з «Кому Вниз»), «Минає день, минає ніч». Спектр авторів пісень від «Братів Гадюкіних» до Віктора Морозова та Миколи Мозгового. Вальс на слова Сергія Жадана – єдиний трек, що не є кавером.

млн. Після цього провалу рисувальний відділ компанії, що працював для прокату в кінотеатрах, закрили, а залишили лише тих, хто б створював набагато дешевші фільми для телебачення й DVD. Як показує «Вінні-Пух», ситуація може змінитися: «малюнок» як спосіб зображення в анімації користується попитом, бо 3D і комп'ютерна графіка трохи приїлися. До того ж у Європі американські фільми почали більше заробляти, ніж у себе вдома. Таким чином, «Вінні-Пух» може стати провісником біблійних слів про «повернення всього на круги своя», принаймні в анімації.

Ярослав Підгора-Гвядзовський

10–11 червня

V Київський фестиваль вогню

10 червня (Київ, станція метро «Поштова площа»), парад артистів. 11 червня Стадіон «Спартак» (Київ, вул. Фрунзе, 105), ярмарок, виступи

Дійство почнеться ходою, в якій візьмуть участь понад 500 майстрів вогняного та циркового мистецтва (акробати, жонглери, артисти на ходулях). Наступного дня відбудуться майстер-класи шкіл вогню, виступи циркових студій, змагання з брейку та графіті. Полум'яне шоу покажуть артисти Megan Claire Pike (Шотландія), DAS (Франція), Corey White (США), Ronan McLoughlin (Ірландія), Fine (Німеччина) та інші.

12 червня, 20:00

Kenny Garrett Quartet

Sullivan Room Kiev (Київ, вул. Прорізна, 8)

Зірка джазової музики світового рівня Кенні Гаррет уперше виступить у Києві, розпочавши серію pre-party фестивалю «Джаз Коктебель». Видатний альт-саксофоніст гратиме у складі квартету разом із Беніто Гонсалесом (рояль), Нетом Рівзом (бас-гітара), Маркусом Бейлором (барабани). «Класична та сучасна водночас», «якісна», «лаконічна й повна», – такими епітетами описують творчість Гаррета критики. У свої 50 років він устиг випустити 10 альбомів, один із яких став платиновим, отримати кілька престижних нагород і титул «короля альт-саксофона».

14 червня, 19:00

Jamiroquai

Палац спорту (Київ, вул. Спортивна, 1)

У рамках літнього європейського туру Україну відвідає один із найяскравіших представників британського джаз-фанку та ейсид-джазу 1990-х. Команда на чолі з вокалістом Джейсоном Кеєм представить публіці свій останній альбом Rock Dust Light Star, що вийшов минулої осені. Для нової платівки музиканти відібрали 15 композицій трьох останніх років, що за звучанням ближчі до ранньої творчості колективу. Також на концерті лунатимуть старі хіти гурту. Вперше Jamiroquai грали в Україні п'ять років тому.

Ера СНІДу закін

Чуму ХХІ сторіччя, схоже, нарешті можна буде перемогти, якщо світ справді цього захоче

5 червня 1981 року американські Центри контролю та профілактики захворювань повідомили про спалах незвичної форми пневмонії в Лос-Анджелесі. Коли ж декілька тижнів потому в Сан-Франциско американські науковці помітили подібне скупчення випадків захворювання на рідкісний різновид раку – саркому Капоші, – вони запитозрили щось дивне й вельми серйозне. Тим «чимось» був СНІД.

Відтоді хвороба забрала 25 млн життів. Інфіковано 34 млн людей. Багато хто при згадці про 30-річчя відкриття хвороби в розпачі заламує руки. Однак війна зі СНІДом просувається значно ліпше, ніж можна було сподіватися. Ще десять років тому, за прогнозами, половина населення кількох південноафриканських країн мала вимерти від СНІДу. Тепер ці показники падають. У 2005 році хвороба забрала життя 2,1 млн людей, а за останніми даними за 2009 рік – 1,8 млн. Близько 5 млн життів уже врятувало лікування. У 33 країнах, де ситуація найгірша, рівень нових заражень упав на 25% чи навіть більше порівняно з піковим.

Більш обнадійливо виглядає проведене нещодавно дослідження, яке показує, що ліки від СНІДу здатні також зупинити передачу хвороби. Якщо це правда, то цими ліками можна досягти значно ліпших результатів, аніж вакциною. Тепер ключове питання для світу полягатиме не в тому, чи можливо викоринити чуму ХХІ сторіччя, а в тому, на що він готовий заради цього.

Офіційна кількість ВІЛ-інфікованих в Україні на лютий 2011 року –

185147,

але реальна цифра, на думку експертів, значно більша

За темпами поширення ВІЛ-інфекції Україна нині посідає

перше місце

в Європі

ДОЛУЧЕННЯ НАУКИ

Якщо СНІД таки вдасться перемогти, то станеться це завдяки союзу наука – активізм – альтруїзм. Науковий чинник – це плід роботи світових фармацевтичних компаній, які разом накиннулися на проблему. У 1996 році майже одночасно з'явилася серія тотожних ліків, які гамують один з основних ензимів вірусу СНІДу. Вони справляли б чудодійний ефект за умови, що ви (чи ваш уряд) могли б викладати за них \$15 тис. щоріку, адже саме такою була вартість ліків, коли вони вперше з'явилися на ринку.

І тут найбільше активізувалися геї з багатого світу. Загітувавши фармацевтичні компанії створити нові ліки, активісти

почали домагатися зниження цін на них. Вартість впала б у будь-якому разі, але завдяки старанням небайдужих це відбулося швидше.

Альтруїзм з'явився, коли десь у середині 1990-х стало розуміти, що на СНІД хворіють не лише багаті. Три чверті інфікованих мешкали й досі мешкають в Африці. На відміну від більшості інфекцій, які вражають дітей і людей похилого віку, на СНІД хворіють найпродуктивніші члени суспільства: підприємці, держслужбовці, інженери, учителі, лікарі, медсестри. Завдяки неймовірним зусиллям західних філантропів і деяких політиків (тут уже навіть ліви мають віддати належне Джорджеві Бушу-

ЧИТЬСЯ?

ФОТО: AP

мало. Крім того, знайдено анти-тіла, які нейтралізують вірус, а значить, на їхній основі можна створити медикаменти, що повністю вилікують СНІД. І все ж таки шлях до лікування хвороби, схоже, дуже довгий. Наразі оптимальний варіант – запобігання.

Насамперед є кілька способів запобігання поширенню хвороби. Постійне нагадування людям про необхідність використання презервативів або про ведення впорядкованішого статевого життя таки приносить результати. Обрізання захищає чоловіків, а вагінальний мікробіцид – речовина, яка інактивує чи знищує мікроби (хоча такої ще нема, але як мінімум одне тестування вже пройшло успішно) – міг би захистити жінок. Нова надія вимальовується з поєднання лікування із запобіганням.

ЦІНА ПИТАННЯ

На самому початку активісти часто критикували науковців за те, що вони більше переймаються запобіганням епідемічному поширенню хвороби, ніж лікуванням заражених. Тепер, схоже, одна пігулка й лікуватиме, і запобігатиме. Якщо можна зупинити розмноження вірусу в одному організмі, це не лише врятує життя людині, а й зменшить кількість вірусів, які вона передасть іншим. Отже, забезпечення такими ліками достатньої кількості людей матиме ефект вакцинації: ланцюг поширення вірусу перерветься.

Це вельми складне завдання. Воно полягає не лише в тому, щоб підсадити на ліки тих, хто вже має їх вживати (це ті 16 млн, у яких проявляються відповідні симптоми або чия імунна система критично ослаблена). Щоб запобігти зараженню, теоретично лікувати таким чином треба всі 34 млн інфікованих. Це передбачає ефективніше обстеження (воно вже планується) і готовність тих, у кого симптоми не проявляються, пройти лікування. Хоча багато з них можуть бути готові вже зараз, якщо це дозволить захистити від зараження їхніх здорових коханців.

Реалізація програми може тривати не один рік і коштувати дорого. Щороку на лікування СНІДу в мало- та середньоабез-

печених країнах витрачають близько \$16 млрд. Половина коштів виділяється з місцевих бюджетів, інша – надходить у вигляді допомоги з-за кордону. За даними звіту, опублікованого цього тижня в медичному виданні Lancet, ретельно підібрана комбінація прийомів лікування й запобігання, яка, втім, іще не передбачає лікування всіх, зокрема інфікованих, у яких симптоми ще не проявляються, принесе значно кращий результат за не набагато більші гроші. Найдорожче – \$22 млрд – така програма коштуватиме 2015 року, а потім її вартість почне знижуватися. Що важливіше, більшість додаткових витрат компенсується заощадженнями на лікуванні тих, хто міг би заразитися, а це 12 млн людей, якщо учені справді порахували все правильно. Витрати в розмірі \$500 на людину щороку були б значно вигіднішими суто з економічної точки зору; хоча спонсорам все одно доведеться порівняти переваги від збільшення фінансової допомоги на боротьбу зі СНІДом з іншими справами, які теж варті фінансування – наприклад, боротьбою з малярією.

Наразі йдеться про те, щоб не дозволити багатшим країнам зменшити фінансування. Нідерланди й Іспанія скорочують внески до Всесвітнього фонду, який є одним із двох основних постачальників ліків, що рятують життя (інший – створена за ініціативою Буша Американська президентська програма боротьби зі СНІДом PEPFAR), а Італія взагалі припинила сплачувати внески до Фонду.

8 червня ООН обговорювала, що робити далі. Тим, хто вважає, що організація просто плескає язиком, слід нагадати: саме на першій її зустрічі, присвяченій СНІДу, було започатковано Всесвітній фонд. Попереду ще довгий шлях. Але СНІД можна подолати. Чума, початок якої 30 років тому списали на гріхопадіння людини, урешті-решт допомогла останній проявити себе в кращому, винахідливішому та щедрішому світі. ■

© 2011 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

молодшому) незабезпечені інфіковані одержали ліки через серію відповідних програм.

Результати цих зусиль нерівномірні. Ліки отримувє недостатня кількість людей – лише 6,6 млн із 16 млн тих, кому вони допомогли б найшвидше. І в будь-якому випадку пігулки – не панацея. Щойно людина припиняє приймати їх, вірус активізується. Та все ж таки це величезний крок уперед порівняно з тим, що було десять років тому.

Що ж тепер може запропонувати наука? Є люди, чії імунні системи здатні самотужки контролювати хворобу (а це передбачає хоча б найменшу можливість створення вакцини проти СНІДу), хоча таких зовсім

ПІГУЛКА ЖИТТЯ. Запровадження ефективної програми запобігання й лікування зупинить поширення вірусу імунодефіциту людини

У пошуках саудадеш

У Лісабоні можна досхочу підійматись та спускатись численними заплутаними сходами, минаючи викладені керамікою будівлі. Або ж завмирати на години за філіжанкою кави з фірмовим десертом, вдихаючи океанське повітря

Автор:
Міла
Тешаєва

Фото
Автора

У Португалії відчуваєш, що ти – на краю світу. Це приходить тут, на найзахіднішому мисі Європи, і не залишає тебе навіть у найбуйніших кварталах Лісабона. Здається, ніби далі немає нічого, крім моря. Може, саме через це невдовзі помічаєш у собі ознаки «саудадеш» – знаменитої порту-

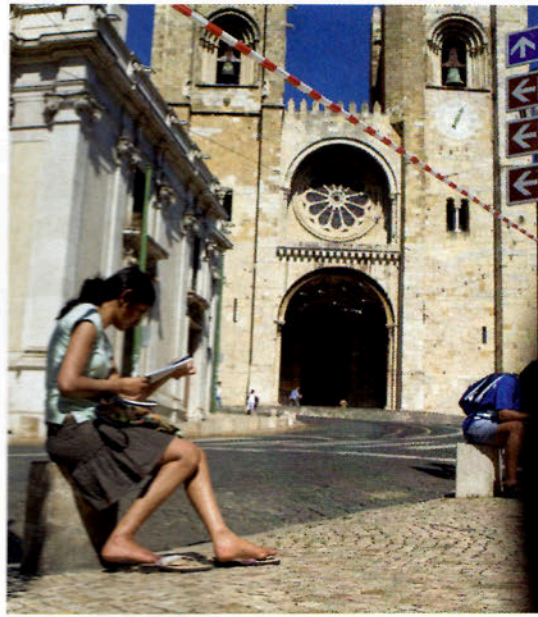
гальської меланхолії, хандри-журби за чимось, чого ніколи не було й не буде.

МЕЛАНХОЛІЯ МІСЬКИХ КВАРТАЛІВ

І я вирушила досліджувати байрос – старі квартали на семи пагорбах, із яких починалося місто. Це Лісабон справжній, не

туристський. Саме тут і спостерігається найгустіша концентрація португальських меланхоліків у столиці.

Найоригінальніший байру Лісабона – Алфама – схожий на рибальське селище. Змісті й круті вулиці, що раз по раз переходять у східці, не дозволяють проникнути сюди сучасному

кий момент душа, то це хіба що музики. Ліпше зрозуміти специфіку португальського характеру допоможе фаду. Так називається особливий тутешній стиль – сумовиті пісеньки «про головне», зачувши які, впадають у меланхолію навіть найстійкіші циніки. Слухають фаду в напівморю – обов'язкова умова для виконання!

Якщо Алфам – ареал життя здебільшого простого люду, то інший відомий квартал – Байру-Алто – місце мешкання лісабонської богемі. Раніше, як опівдні, тут не здибаш ані душі, населці Алто всю ніч проводять у барах і клубах, що відкриті тут замалим не в кожному будинку. Від півночі тусовки дрейфують кварталом від одного пункту до іншого. Ніде я ще не бачила стільки художників найрізноманітнішого віку й національності. Кажуть, що модне юнацтво прилітає на вечір до Алто навіть з іншого континенту. Місцеві антикварні крамнички тішать несподіваними знахідками, на кшталт ящика з фотокартками, зробленими в португальських колоніях.

РУЇНИ ІМПЕРІЇ

У Лісабоні знайдеться чимало дивовижних куточків, хоча місто й було строжене майже до цурки землетрусом 1755 року. Фортеця Сан-Жоржі – одне з таких непохитних місць. Колись тут жили португальські королі, а тепер від замку лишилася хіба

що кам'яна шкарлупка із сосновим ліском усередині. Зате це найвища точка Лісабона, і краєвиди звідси відповідні. Із давніх мурів бачиш дивну будівлю – розвалений уже згаданим стихійним лихом монастир Карму, всередині якого діє археологічний музей. Поруч – не менш чудернацький ліфт «Санта-Жуста», місцева варіація на тему Ейфелевої вежі. Він сполучає преселієй Байру-Алто з більш прозаїчною долиною – центральним кварталом Байшу, відбудованим після того самого землетрусу. Вдень тут усе запружено туристами, а ближче до вечора залишаються, вочевидь, самі продавці каштанів. Іти до Байшу треба на смерканні, щоб дивитися з упертого у воду майдану Праса-ду-Комерсіу, як порами снують гирлом річки Тежу.

Вибравшись із центру, обов'язково слід з'їздити в Белем – трамваем або ж таксі. Звідти поромом можна переправитися через річку в Качилхас і піднятися ліфтом нагору статуї Хриета, щоб укотре охопити

Чого повсюди ворогів шукати? Я бачу – тале морок даліни... О Португаліє, нещасна мати, Слабієш, кидають тебе сини! А ті, що мали б честь твою тримати, Тебе ж і кривдять.

Луїс де Камоєнс

ТРАНСПОРТ

Є авіарейс із Борисполя до Лісабона – близько \$500. У столиці Португалії за €12 можна купити єдиний проїзний на всі види транспорту терміном на п'ять днів. А найкращий спосіб підкорити всі сім горбів міста – сісти на антикварний дерев'яний трамвай. Старовинний вагон легко долає круті підйоми й вузькі повороти лісабонських закапелків. Допотопні трамваї намагалися замінити новим рухомим складом, але на таку проворність їхні сучасні побратими не спромоглися.

транспорту, тож шум моторів у Алфамі замінюють крики півнів. Тут помаранчеві дерева ростуть на вулицях, а бабусі кришать овочі й по-одеськи спілкуються із сусідками, які майже вивалюються з вікон.

Харч на всі випадки життя – запечені на жару сардини. Влітку цей безхитрісний наїдок робиться предметом особливим – увесь червень люді несамовито славить святого Антонія, а риба й портвейн стають додатком до португальської релігійності.

Після порції тієї страви зі склянкою віньйо-верде криві вулиці Алфами видаються ще більш заплутаними, і немає жодної змоги передбачити, куди вони можуть вивести. Та це вже й не важливо. Чого просить у та-

оком усе місто й оцінити найдовший у Європі міст Васко да Гама з висоти пташиного польоту.

У тому ж таки кварталі ви знайдете й найсмачнішу прикмету Лісабона – тістечка «Паштайш де Белем». Їх готують у єдиному місці на планеті – маленькій кондитерській при монастирі Жеронімуш. Історія твердить, що одного разу чернець, який проїздив повз ті місця, поділився з тамтешнім кондитером рецептом, і вже в XIX столітті тістечка Белема стали відомі на всю Португалію. Секрету їх смаку не розгадано й досі. Точний склад ін-

гредієнтів, записаний на старовинному сувої, зберігається в секретній кімнаті пекарні... Аж кумедно, скільки нерозгаданих таємниць таїть колишня імперія!

ОКЕАН І ПОРТВЕЙН

Неподалік Лісабона лежить найзахідніша точка Європи – мис Рока. Тут завжди велетенські хвилі, вітер, що валить з ніг, а ще майданчик, щоб спостерігати, як сідає сонце. Просто над скелею – два дуже дорогі готелі. Вони пустують улітку, але шверць забиті в зимовий період, коли океан робиться геть зловісним.

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Фортеця Сан-Жоржі (або Св. Георгія, V століття) на пагорбі у східній частині міста. За свою історію цитадель не раз була перебудована, служила королівською резиденцією та в'язницею. Тут Васко да Гама відсвяткував успіх своєї експедиції до Індії.

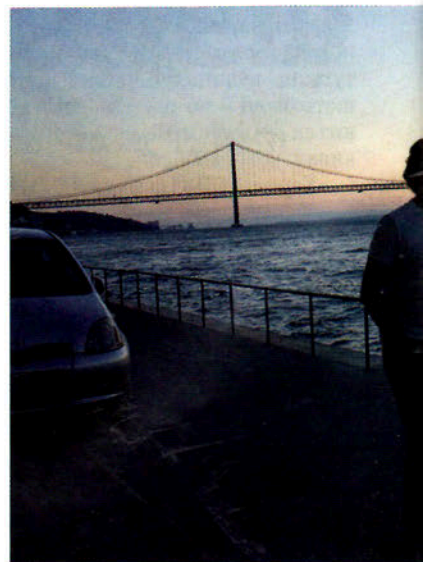
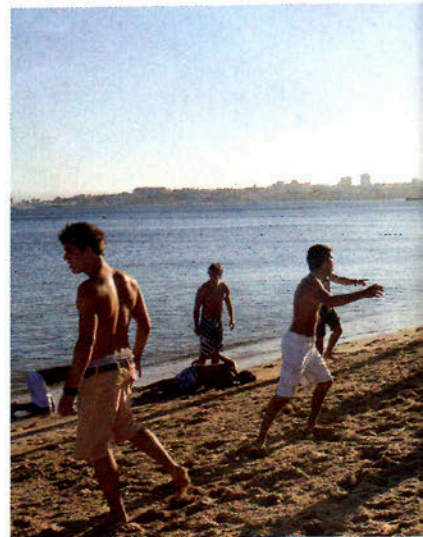
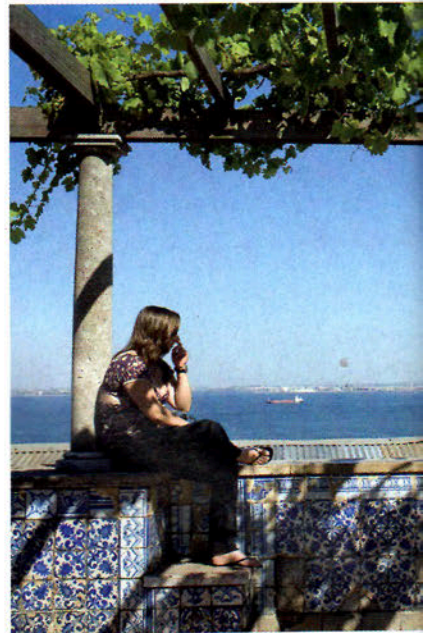
Алфам – мальовничий старовинний квартал Лісабона. Звивисті й круті вулиці раз по раз переходять у східці.

Фунікулер Санта-Жуста, місцева варіація на тему Ейфелевої вежі, споруджена 1902 року. В порожнині залізної конструкції заввишки 45 м їздять дві кабінки ліфта, дерев'яні зсередини. Кожна вміщує 25 осіб. Сполучає верхній та нижній квартали міста. З горішнього майданчика відкривається чудовий краєвид португальської столиці.

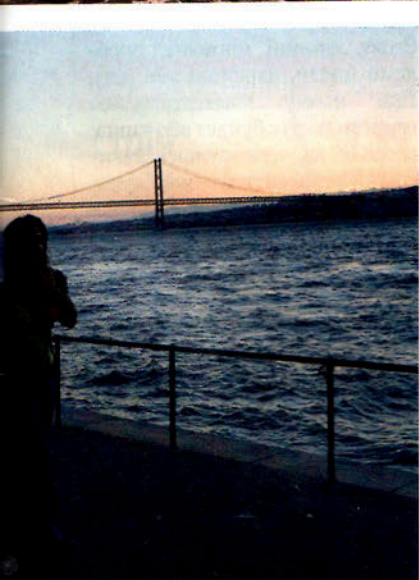
Інститут портвейну в палаці Людовізі. При науковій установах діє бар для туристів, які цінують знаменитий португальський трюнок.

Байру-Алто – місце мешкання лісабонської богеми та контркультури. Безліч галерей, театрів, кафе та книгарень, тут артисти й художники різних народів та інтересів відмінно спілкуються між собою.

Статуя Христа. 28-метрова постать Спасителя височіє на грандіозному п'єдесталі (84 м). У неї можна піднятися на ліфті й оглянути звідтіля всю столицю та найдовший у Європі міст із висоти пташиного польоту. Це копія більш знаменитої статуї Христа в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, але зменшена вдвічі. Її було споруджено переважно коштом жінок. Португалія не брала участі у Другій світовій війні, тому жінки жертвували гроші на статую Ісуса, адже він урятував від смерті їхніх синів, чоловіків і батьків.

Аматори менш гострих відчуттів їдуть на пляж у Кашкайш, передмістя Лісабона, до океану відкритого, але не такого грізного, як біля мису Рока. Спекотного полудня в столиці думка про живлющу вологу бачиться неймовірним блаженством, але, опинившись край хвиль Атлантики, зовсім непросто змусити себе залізти у воду. Ніде, крім Алгарве на півдні Португалії, температура води не підіймається вище +15°, а що далі на північ, то екстремальніше крижане занурення. А на десерт – холодний, проти якого важко встати, вітер з Арктики. Він завжди посилюється по обіді, тому всі тутешні відпочивальники захищені спеціальними наметами, які зусбіч затуляють їх од вітру. Головна розвага на пляжі – розглядати колоритних бразилійок. У місті вони завжди відрізняються від тубілок-португалок граничною роздягнутістю за будь-якої погоди. Кажуть, мірлом бразилійської жіночої вроди служить склянка з вином, яку нібито можна поставити на вигин задньої частини тіла дами. Близьче до заходу сонця красунь на пляжі змінюють музики-драмери, і навіть океанському вітрові уже не до снаги заглушити стук ударних інструментів, що розкочується узбережжям.

Після екстремального купання саме час попоти портвейну. Тим, хто пройшов гарт «Червоним кримським», навіть

найпростіший п'ятирічний португальський «Тоні» здається божественним. Для розширення смакових перспектив варто порадитися з кельнером: до портвейну тут ставляться з неабиякою повагою. В ресторанах зазвичай подають вино не менш ніж 10-річної витримки в дубових діжках та особливе вінтажне, яке вдається одержати лише в рідкісно вдалі роки.

Стати знавцем цього напою можна, відвідавши з екскурсією Інститут портвейну в палаці Людовізі – будівлі-релікти, що вистояла під час відомого землетрусу. Взагалі-то це важлива й серйозна установа: тут ставлять знак якості на пляшки. Та, окрім кабінетів і лабораторій у святилищі науки є затишний барчик, де можна віддаватися дегустації. Наливають усе: від банальних ординарних сортів до найдорожчих і супервишуканих. Розташований цей заклад якраз на краю Байру-Алто, тож місця для продовоження веселощів довго шукати не доводиться. ■

Міжнародні телефонні розмови за допомогою ТревелСімки: вихідний тариф у Португалії – **\$0,49/хв.**

СЛОВНИЧОК

Байру, байрос – квартал, квартали.

Драмер – музикант-ударник. Основна вимога до нього – вміння тримати ритм.

Портвейн – португальське кріплене вино, вироблене за технологією, що її вигадали англійці.

Саудадеш – сум, меланхолія.

Національний музей старовинного мистецтва – необтяжливий заклад із чудовим садом, краєвидом порту, абсентом у барі й одним-однісіньким справді цінним експонатом – триптихом «Спокуси святого Антонія» пензля Босха.

ЯК ДОЩ НА ГОЛОВУ

Мрійте обережно, аби мрії не вилилися на голову. Пошуки прохолоди можуть завершитися дуже несподівано: ось зранку якийсь надто турботливий мешканець багатопверхівки вихлюпнув повнісіньке цеберко рідини за півметра від мене. Хотіла дощичку – отримала. Ще й якого! Брудного, рясного як із відра. За годину в офісі протверезив кондиціонер. Дивно, але знову ж таки водою... Іноді доводиться робити переоцінку цінностей. Чи не варто раз по раз влаштовувати те саме і мріям, аби їх здійснення не розчарувало? Мабуть, краще радіти тому, що маєш, адже невідомо, що трапиться завтра. Так би мовити, жити сьогоднішньою спекою. ■

Оксана Піддубна

ЛИПОВИЙ ЧЕРВЕНЬ

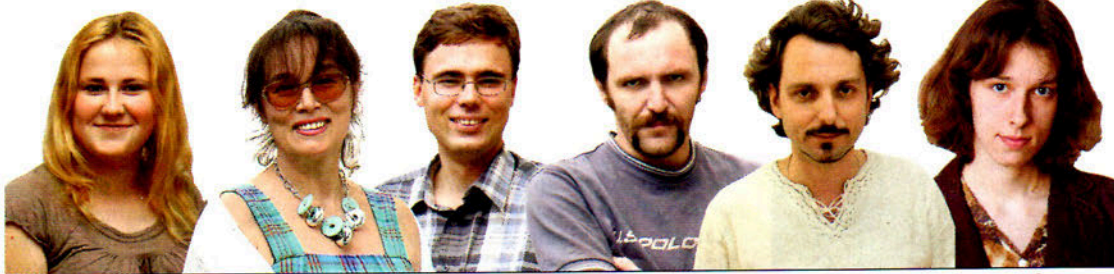
Щойно почався червень, а вже зацвіли липи – страшенно люблю їх аромат! Але цей текст не про нього. Зіставляючи природні ритми з нашими давніми назвами місяців, розумієш, наскільки за останню, скажімо, тисячу років змінився клімат. Фактично, календар зсунувся на місяць: липи цвітуть не в липні, а в червні; жнива починаються не в серпні, а в липні; та й із більшості дерев листя опадає ще в жовтні, не чекаючи листопада. Проте найдуже шкода весни, яка щороку коротшає. Цього разу вона тішила нас своєю погодою заледве місяць – від середини квітня до середини травня. ■

Дмитро Губенко

БРАТИ ГАДЮКІНИ

У Києві відбувся концерт пам'яті Сергія Кузьмінського – «Кузі», лідера «Братів Гадюкіних». Приїхали мої друзі з Херсона, і на це дійство за участю цілої плеяди українських музичних зірок ми ходили разом. Кажучи словами того-таки колективу, «пили, їли і шпівали». Публіка була на диво різна – типчики за нами кричали «Кузя лучший», але то тільки з любові до «Гадів». Удома ще слухали Кузьмінського в оригіналі й розповідали моєму 18-річному племіннику, що то за гурт. Він, «жертва маскульту», воліє наразі Потапа та Настю. Втім, «Гадюкіних» важко не полобити навіть гарячого літа 2011-го. Так що, думаю, на одного «гадомана» після концерту побільшало... ■

Роман Кабачій

Олена Чекан

Андрій Ермоленко

Олена Максименко

ШКОЛА ЖИТТЯ

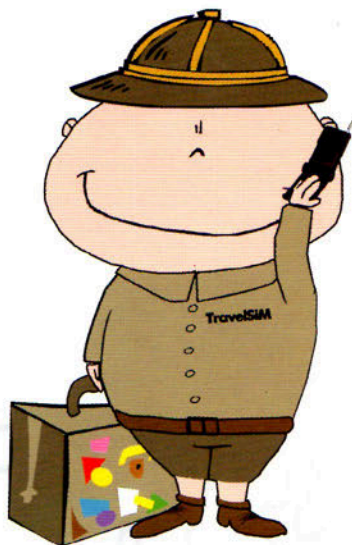
Кожному журналісту відомо: знайомі й незнайомі просять терміново опублікувати статтю, яка викрила б, спростувала, розвінчала тощо й таким чином вирішила їхні проблеми. Цього разу до мене звернулася малеча з мого будинку. Вони полюбили напої одного суперрозкрученого бренду. Коли було оголошено акцію «Шукай під кришкою», завзято почали відстежувати жадані кришечки, аби одержати за них безкоштовні пляшки, – фірма щедро обіцяла їх аж 1 млн. Проте в кожному центрі обміну, куди ми зверталися, відповідь лунала одна: акційного товару нам не завозили. Компанія вдалася до «бездоганих» хитрощів: «Акція триватиме, доки подарунки будуть у наявності...» Тобто шукай не шукай, усе одно опукають. ■

БАЙДУЖІСТЬ

Учора повертався додому, під будинком лежала мертва людина, чоловікові років 30–35, стрибнув із даху! Як потім розповів присутнім міліціант, котрий прийшов і записував свідчення, нагорі акуратно складеними лишилися черевки небіжчика, валіза з речами, квиток із Києва: людина мала виїхати додому, але щось її змусило вилізти на покрівлю і зробити останній крок... Можливо, брак уваги чи те, що вчасно їй не допомогли, або чимось образили? Будьмо уважніші до тих, хто нас оточує, адже байдужість знищує, і не чиясь абстрактна, а наша з вами! Усвідомте: вбивцею можна бути, навіть якщо нічого не робити. Просто чогось не помічати... ■

ІНФЛЯЦІЯ ПОСМІШОК

Коли до вас підходить незнайомець і усміхнено вітається, сто відсотково з вами хочуть побалакати про Христа, Крішну, Єгову, сімейні цінності, проблеми цноти, парфуми або піцу. При цьому намагатимуться вкласти до рук буклет або книгу, скосити за «подарунок» певну суму й запросити на «клубну зустріч». Маршрути міста поділено на невидимі «зони впливу»: ви вже знаєте, що тут вам запропонують спасіння душі, а там дешеву косметику. Крокуючи цими шляхами, прагнете уникнути зустрічі з черговим адептом, закриваєтесь, виставляєте щит і прискорюєтесь. Конфуз виникає, коли підходите до когось, аби спитати час або дорогу, і незнайомці інстинктивно сахаються від привітного «добридень». Знають, що просто так ніхто не посміхається. ■

Покриття
187 країн, в мережах GSM та 3G

**Взяв з собою за кордон
Свій мобільний телефон?
і ДЗВОНИТИ будеш всім?
Тоді для тебе ТревелСім!!**

Безкоштовні вхідні
в 77 країнах, в т.ч. Туреччина,
Єгипет та 43 країни Європи

**Вихідні дзвінки в 128 країнах
в межах \$0,29-\$1,00**

Акційні ЄвроСМС з Європи \$0,15
Акційні ТурСМС з Туреччини \$0,29

Варіанти поповнення
всі можливі

**Тревел Тариф: \$0,29 між
абонентами мережі ТревелСім
із 75 країн світу**

**Зручні
послуги:**
Передзвоніть Мені,
Переказ Коштів,
Локатор тощо

USA+Canada no problem!
пакет GSM-1900 з супер-тарифом:
вхідні \$0,00 вихідні \$0,45

**Точки
продажу**
у всіх областях України
та в мережах партнерів

Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід
Австрія	0,39	0,00	Китай	0,75	0,00	Угорщина	0,59	0,00
Болгарія	0,75	0,20	Латвія, Литва	0,39	0,00	Фінляндія	0,39	0,00
Велика Британія	0,39	0,00	Мальта	0,49	0,00	Франція	0,49	0,00
Греція	0,39	0,00	Німеччина	0,49	0,00	Хорватія	0,55	0,00
Єгипет	0,55	0,00	Польща	0,39	0,00	Чехія	0,55	0,00
Іспанія	0,49	0,00	Росія	0,45	0,00	Швейцарія	0,49	0,00
Італія	0,49	0,00	Таїланд	0,85	0,25	Швеція	0,39	0,00
Кіпр	0,29	0,00	Туреччина	0,49	0,00	Шрі-Ланка	0,69	0,00

довідка та інформація про точки продажу:
(050) 800-1001 (044) 223-8008 (098) 800-1001
w.TravelSiM.ua

24

телеканал новин

ВСЕ ВКЛЮЧЕНО

ПРИЙМАЄМО ВІТАННЯ - ДАРУЄМО ПОДАРУНКИ
щотижня iPad та безліч інших призів!
Умови акції на сайті: www.24tv.ua

акція триває з 11 травня по 15 червня 2011

ТЕЛЕКАНАЛУ НОВИН «24»
П'ЯТЬ РОКІВ!